

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

**Pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle
novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí**

Diplomová práce

Autor: Jana Nováková
Studijní program: N 6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Zadání diplomové práce

Autor: Jana Nováková

Studium: U17049

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí**

Název diplomové práce AJ: The view of foster carers on the compulsory education according to the Amended act on Social Legal Child Protection

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce bude zaměřena na náhradní rodinnou péči. Bude se zabývat zejména problematikou pěstounské péče. Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která nabyla účinnosti dne 1.1.2013, přinesla zásadní změny i v této oblasti, pěstounům byla zákonem stanovena zcela nová práva a také povinnosti. Jednou z povinností je zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě. Cílem textu bude zjistit, jak pěstouni pohlíží na tuto povinnost a jak ji hodnotí. K naplnění cíle bude využito kvalitativní výzkumné strategie. Sběr dat bude realizován pomocí kvalitativního dotazování a výzkumnou technikou bude polostrukturovaný rozhovor.

BARTÁK, Jan. Jak vzdělávat dospělé. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-87197-12-7.
BENEŠ, Milan. Andragogika. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-24725-80-2. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4. NOVOTNÁ, Věra. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. Olomouc: ANAG, 2014. ISBN 978-80-7263-914-4. ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Oponent: JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Ve Vysokém Mýtě dne 17. 3. 2019

Jana Nováková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Lucii Smutkové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady, připomínky, vstřícnost a předané osobní zkušenosti s problematikou zadaného tématu, kterými přispěla k jejímu vypracování.

Anotace

NOVÁKOVÁ, JANA. *Pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019. 97 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá problematikou náhradní rodinné péče v souvislosti s novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jejím cílem je zjistit, jaký je pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle této novely.

V teoretické části je nejprve charakterizován zákon o sociálně-právní ochraně dětí včetně nejdůležitějších změn, které přinesla jeho novela. Dále je definována náhradní rodinná péče, objasněno její členění, popsán institut pěstounské péče, specifické potřeby dětí v náhradní rodinné péči a závěrem je vymezeno vzdělávání.

Praktickou část prezentuje výzkumné šetření, ke kterému byla využita kvalitativní výzkumná strategie, konkrétně metoda kvalitativního dotazování. Formou polostrukturovaného rozhovoru vedeného s pěstouny bylo zjišťováno, jaký mají přístup ke vzdělávání a jak může vzdělávání ovlivňovat praktický výkon jejich profese. Dále bylo zjišťováno, jakým způsobem si pěstouni plní svoji povinnost, jaké vzdělávací potřeby mají a jak je s těmito potřebami pracováno.

Klíčová slova: sociálně-právní ochrana dětí, náhradní rodinná péče, pěstoun, pěstounská péče, vzdělávání

Annotation

NOVÁKOVÁ, JANA. *The view of foster carers on the compulsory education according to the Amended Act on Social Legal Child Protection*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2019. 97 pp. Diploma Degree Thesis.

The diploma thesis deals with the issue of alternative family care in the context of the Amended Act No. 359/1999 Sb. on Social Legal Child Protection, as amended. Its aim is to find out the foster carers' view on compulsory education based on this Amendment.

The theoretical part of the thesis aims at the description of The Social Legal Child Protection Law, including the most important changes that the Amendment has brought. Further, the theoretical part presents the definition of alternative family care, the explanation of its division, the characteristics of foster care body, children specific needs in alternative family care and, in conclusion, education is defined.

The practical part presents an investigative survey which uses the qualitative investigative strategy, the method of qualitative inquiry in particular. By using the technique of half-structured interview with the foster carers, their access to education and also the fact how education can influence the practical performance of their profession were being found out. The way how the foster carers fulfil their duties, which educational needs they have and how they cope with them were also included into the survey.

Keywords: social legal child protection, alternative family care, foster care, foster carer, education

Obsah

Úvod	10
TEORETICKÁ ČÁST	14
1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí a jeho novela	14
1.1. Vymezení sociálně-právní ochrany dětí	14
1.1.1 Principy sociálně-právní ochrany dětí	15
1.1.2 Legislativní rámec vymezení sociálně-právní ochrany dětí a instituce zajišťující její výkon	16
1.2 Novela zákona v kontextu sociálně-právní ochrany dětí	17
1.2.1 Přehled nejdůležitějších změn	18
1.3 Novela v kontextu náhradní rodinné péče	20
1.3.1 Přehled nejdůležitějších změn	21
2 Náhradní rodinná péče	24
2.1 Osvojení	24
2.2 Svěření dítěte do péče jiné osoby	25
2.3 Poručenství	26
2.4 Pěstounství a pěstounská péče	26
2.5 Formy pěstounské péče	27
2.5.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu	27
2.5.2 Pěstounská péče (dlouhodobá)	28
2.6 Finanční zajištění pěstounské péče	29
2.7 Zprostředkování pěstounské péče a odborné posouzení žadatele	31
2.8 Pěstoun a jeho role	32
2.8.1 Práva a povinnosti pěstounů	33
2.8.2 Dohoda o výkonu pěstounské péče	36
2.9 Motivace k náhradnímu rodičovství	38
2.10 Specifické problémy dětí v náhradní rodinné péči	39
3 Vzdělávání	44
3.1 Vzdělávání dospělých	44
3.1.1 Formy a metody vzdělávání	46
3.1.2 Fáze vzdělávacího procesu	48
3.2 Motivace ke vzdělávání dospělých	49

3.3	Kompetence ve vzdělávání dospělých	50
3.4	Kompetence pěstounů	51
3.5	Potřeby v kontextu vzdělávání	53
3.6	Vzdělávací plány a jejich tvorba	55
	PRAKTICKÁ ČÁST	58
4	Empirické výzkumné šetření	58
4.1	Vymezení hlavního a dílčích výzkumných cílů	58
4.2	Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek	59
4.3	Zdůvodnění výzkumné strategie	60
4.4	Metoda výzkumu	61
4.5	Popis výzkumného souboru a zdůvodnění jeho výběru	62
4.6	Organizace a průběh výzkumu	64
4.7	Způsob zpracování získaných dat	65
4.8	Etická a jiná rizika výzkumu	66
5	Interpretace získaných informací	68
5.1	Interpretace prvního dílčího výzkumného cíle	68
5.2	Interpretace druhého dílčího výzkumného cíle	73
5.3	Interpretace třetího dílčího výzkumného cíle	80
	Závěr	88
	Seznam použitých zdrojů	91
	Seznam tabulek	98
	Seznam schémat	99
	Seznam příloh	100

Seznam použitých zkratk

IPOD	Individuální plán ochrany dítěte
MěÚ	Městský úřad
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
ORP	Obec s rozšířenou působností
OZ	Občanský zákoník
PP	Pěstounská péče
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
ZDVOP	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Úvod

Ne každé dítě má štěstí vyrůstat ve stabilním a klidném prostředí vlastní rodiny. Život někdy přináší i situace, ve kterých rodiče péči o děti nezvládají, o děti pečovat nechtějí nebo vlivem různých okolností pečovat nemohou. To může být způsobeno mnoha faktory - neznalostí, nezájmem, nemocí ... Velmi častým řešením v praxi pak bylo nařízení ústavní výchovy. Odborníky je prokázáno, že pobyt v ústavní výchově má za následek závažné ohrožení duševního a sociálního vývoje dětí a jeho negativní důsledky poznamenávají děti až do dospělosti. (Langmeier a Matějček 2011) Šancí, jak přestat nepříznivé období života přijatelným způsobem, je pro tyto děti náhradní rodinná péče.

Sociální systém v našem státě je poznamenán mnohaletým upřednostňováním kolektivní výchovy. Odborná veřejnost hledala způsob řešení problematiky náhradní rodinné výchovy několik let a žádala kompletní reformu systému péče o ohrožené děti. K jistému posunu došlo v roce 2009, kdy vláda schválila Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, který se výrazně dotkl oblasti náhradní rodinné péče (dále také NRP). Jednou z jeho hlavních zásad je, aby dítě vyrůstalo v rodině - nejlépe biologické, případně náhradní. V souvislosti s procesem transformace vstoupila počátkem roku 2013 v platnost novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále také zákon o SPOD) a následně i zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také OZ) s nově upravenou problematikou rodinného práva v části druhé. Novela ve své podstatě směřuje ke zkvalitnění komplexního systému péče o ohrožené děti a k celkové podpoře náhradní rodinné péče. Zásadní změna, kterou novela v oblasti náhradní rodinné péče - pěstounské péče přinesla, spočívá v zákonném a bezplatném nároku pečujících rodin na služby a odborné poradenství, které výrazně podporují výkon pěstounské péče. Záměrem byla snaha zvýšit kvalitu poskytované péče a pěstounskou péči zprofesionalizovat, zefektivnit její fungování a současně snížit riziko jejího selhávání. Definovaná služba doprovázení pěstounských rodin je vázána na uzavření dohody o výkonu pěstounské péče (dále také dohoda). Ta pečujícím osobám vymezuje nejen jejich práva, ale také povinnosti. Jednou z nejpodstatnějších povinností je povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě, tedy povinnost

odborně se vzdělávat. Dohoda však současně vymezuje právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si tyto znalosti a dovednosti.

V průběhu výkonu pěstounské péče čelí každý pěstoun různorodým problémům s přijatým dítětem. Proto by měl využít své povinnosti vzdělávat se a na některé z nich se připravit alespoň teoreticky. Doprovázející subjekty, které pěstounům zajišťují vzdělávání a sestavují vzdělávací plány, však často nemají jasnou představu o tom, co konkrétního by náhradní rodina v souvislosti s věkem dítěte, s jeho specifickými potřebami či jinými indikátory potřebovala.

Téma „Pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí“ jsem zvolila v souvislosti se svým osobním zájmem, neboť se v rámci dlouhodobého výkonu své profese na oddělení sociálně-právní ochrany dětí problematikou náhradní rodinné péče zabývám. Ve své bakalářské práci jsem zjišťovala, jaký význam, v souvislosti se změnami v zákoně o SPOD, mají pro pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče. Obsahem těchto dohod jsou práva a povinnosti pěstounů a právě jednou z těchto povinností je povinnost odborně se vzdělávat. Rozhodla jsem se touto konkrétní povinností pečujících osob více zabývat ve své diplomové práci.

Jako pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále také OSPOD) zastávám roli kontrolní a tři roky po zavedení novely do praxe jsem zastávala zároveň i roli pomáhající, protože jsem doprovázela několik pěstounských rodin. Podle mých vlastních zkušeností a poznatků vnímala zpočátku řada pěstounů, zejména příbuzenských, povinnost odborně se vzdělávat jako přítěž, ztrátu času, jistý zásah do soukromí, jednoduše jako povinnost, která sama o sobě není nikdy příliš motivační. Zajímalo mě proto, jak na tuto povinnost, kterou k 1. 1. 2013 zavedla novela zákona o SPOD, pohlíží pěstouni napříč všemi formami pěstounské péče s odstupem několika let.

Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit, jaký je pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Na základě teoretických východisek, která jsou uvedena v teoretické části této práce, jsem stanovila tři dílčí cíle:

Dílčí cíl I: Zjistit, jaký přístup mají pěstouni ke vzdělávání.

Dílčí cíl II: Zjistit, jakým způsobem pěstouni plní svoji vzdělávací povinnost.

Dílčí cíl III: Zjistit, jaké mají pěstouni vzdělávací potřeby a jak je s těmito potřebami pracováno.

K naplnění cílů bude využita kvalitativní výzkumná strategie, konkrétně metoda kvalitativního dotazování. Výzkumným nástrojem pro zjištění názorů a postojů respondentů bude polostrukturovaný rozhovor realizovaný s jednotlivými pěstouny.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část objasňuje důležité pojmy, se kterými bude pracováno v části praktické. Je dělena do tří kapitol, které jsou dále členěny. První kapitola se věnuje zákonu o sociálně-právní ochraně dětí včetně jeho novely, specifikuje nejdůležitější změny v kontextu sociálně-právní ochrany dětí a v kontextu náhradní rodinné péče. Druhá kapitola je vymezena pro náhradní rodinnou péči. Zabývá se vysvětlením institutů svěřením dítěte do péče jiné osoby, osvojení či poručenství. Větší pozornost je věnována pěstounské péči, jejím formám a finančním aspektům. Zároveň je v této části popsána role pěstouna a jeho práva a povinnosti vyplývající z uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče. Je zde zmíněno i zprostředkování a odborné posouzení žadatelů o tento typ péče. Závěr druhé kapitoly se soustřeďuje na motivaci k náhradnímu rodičovství a specifické problémy dětí, které s tématem této práce úzce souvisí. Třetí kapitola je zaměřena na vzdělávání, charakterizuje, jaké mohou být motivace ke vzdělávání, poukazuje na důležitost získávání kompetencí pěstounů, řeší potřeby v souvislosti se vzděláváním, zabývá se vzdělávacími plány a jejich tvorbou.

Praktická část práce se bude zabývat vymezením výzkumných cílů a jejich transformací do tazatelských otázek. Bude popsána a zdůvodněna volba výzkumné strategie a výzkumného vzorku, metoda výzkumu, organizace a průběh výzkumu, způsob zpracování získaných údajů a také možná rizika spojená s výzkumem. Poslední kapitola je věnována analýze a interpretaci poznatků získaných výzkumným šetřením.

Výsledky praktické části by mohly být nejen zajímavým vhledem do problematiky povinného vzdělávání pěstounů, ale zároveň by mohly sloužit jako zpětná vazba, doporučení nebo podklad pro doprovázející organizace k tomu, jak společně

s pečujícími osobami sestavovat vzdělávací plány odpovídající jejich skutečným a aktuálním potřebám.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí a jeho novela

Téma této práce souvisí se změnami, které do praxe přinesla novela zákona o SPOD, a proto je nutné novelu představit. Bude vymezen teoretický kontext sociálně-právní ochrany dětí, definován pojem SPOD, principy a význam a také legislativní rámec SPOD a instituce zajišťující její výkon. V dalších částech kapitoly budou popsány nejdůležitější změny, které novela zákona přinesla a to jak v obecné souvislosti s výkonem SPOD, tak v konkrétní souvislosti s NRP.

Novelu zákona o SPOD je možné považovat za jednu z nejrozsáhlejších a nejkompaktnějších právních norem, které byly v posledních letech v této oblasti přijaty. Klade si za cíl dostát požadavku ochrany nejlepšího zájmu dítěte prostřednictvím zdokonalení systému péče o ohrožené děti. Toho chce dosáhnout ustoupením od ústavní péče a rozvojem a podporou náhradní rodinné péče především cestou profesionalizace pěstounské péče, vytvořením podmínek pro rozšiřování sítě specializovaných služeb pro náhradní rodiny, stanovením standardů kvality poskytovaných služeb a závazných postupů pro činnosti OSPOD.

Čápková (2014, s. 40) označuje právě tuto novelu za přelomovou v oblasti SPOD, které vděčíme za to, „že nás od absurdních a jednoduchých ústavních řešení posunula směrem ke komplikovaným skutečným problémům, které přináší normální život.“

1.1. Vymezení sociálně-právní ochrany dětí

V odborných publikacích lze nalézt definici SPOD v několika pojetích. U všech se však autoři shodují na tom, že předním hlediskem a hlavním principem SPOD je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte. SPOD tedy můžeme v souladu se zákonem vymežit jako „zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, rodičovskou péči a život v rodině, identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním a vykořisťováním, a proto také úvodní ustanovení zákona zvýrazňuje sanaci rodiny“ (Novotná a kol., 2014, s. 25). SPOD je realizována

také v situacích, kdy na dítě působí negativní vlivy, které mohou ohrozit jeho příznivý vývoj nebo dokonce jeho osobnost. Zásadním úkolem je těmto patologickým vlivům preventivně předcházet a to zejména pozitivním působením na rodinu. (Koldinská in Tomeš, 2002).

Platným legislativním předpisem, který pojem SPOD definuje konkrétně, je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Ten v § 1 vymezuje SPOD jako:

- ochranu práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení, které směřuje k obnovení narušených funkcí rodiny,
- zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováno ve vlastní rodině.

1.1.1 Principy sociálně-právní ochrany dětí

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, předním hlediskem a hlavním principem SPOD je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte. Sociálně-právní ochrana dětí se poskytuje bez jakékoli diskriminace všem dětem, bez rozlišení rasy, barvy pleti, jazyka, pohlaví, náboženského vyznání, politického smýšlení, etnického, národnostního nebo sociálního původu. Je poskytována bezplatně všem nezletilým dětem, které se nacházejí na území ČR a nedosáhly 18 let, pokud zletilosti nenabýly dříve. (MPSV, 2013)

Za ochranu dětí před duševním či tělesným násilím a za ochranu jejich zdravého psychického, fyzického a mravního vývoje, je odpovědný stát. Ten však v žádném případě nenahrazuje povinnost a odpovědnost rodičů, a pokud nejsou práva dítěte na příznivý vývoj ohroženy, zbytečně do jejich rodičovské odpovědnosti nezasahuje. Stát vykonává SPOD prostřednictvím svých orgánů, které vymezuje zákon. Mezi ně se řadí Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále také MPSV), krajské a obecní úřady, ve vztahu k cizině se jedná o Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí. SPOD vykonávají také fyzické a právnické osoby, pokud k tomuto výkonu obdrží pověření. Orgány s obecnou působností na úseku ochrany dítěte jsou soudy. (MPSV, 2013)

Uvedené orgány se snaží zejména o to, aby preventivně působily na rodinné vztahy. Zákon ovšem dává i možnost užití direktivnějších opatření, jejichž užití je závislé na intenzitě ohrožení dítěte. (Novotná a Fejt, 2009).

Právě ohrožené dítě stojí v popředí zájmu pracovníků sociálně-právní ochrany. Neplní-li rodina své základní úlohy, může být pro dítě velmi vážným nebezpečím, protože ho svojí dysfunkcí zasahuje na nejcitlivějších místech. Takovéto dítě je právem považováno za ohrožené. (Bubleová a kol., 2011) Ohrožení dítěte bývá zpravidla následkem selhání jedné či více funkcí rodiny v souvislosti s dítětem. Častou příčinou je také částečná nebo úplná absence základních rodičovských schopností a dovedností, fyzické či psychické problémy rodičů nebo špatná sociální situace rodiny. (Pemová a Ptáček 2012)

Za ohrožené dítě se podle zákona o SPOD považuje dítě, jehož rodiče buď zemřeli, neplní povinnosti nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Dále také dítě, které bylo svěřeno do výchovy jiné osoby odpovědné za jeho výchovu a tato osoba vůči němu neplní povinnosti, dítě, které vede zahálčivý nebo nemravný život, zanedbává školní docházku, nepracuje, požívá alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchalo trestný čin, páchá přestupky nebo se opakovaně dopouští útěků od rodičů či jiných osob odpovědných za jeho výchovu. Ohrožené je též dítě, na kterém byl spáchán trestný čin, které je ohrožováno násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jeho výchovu a které je žadatelem o udělení mezinárodní ochrany. (Novotná a kol, 2014)

1.1.2 Legislativní rámec vymezení sociálně-právní ochrany dětí a instituce zajišťující její výkon

Z uvedených skutečností je patrné, že právní úpravu ochrany dětí nemůže obsáhnout jediný právní předpis. Mezi další předpisy, které se práv dětí bezprostředně týkají, patří především tyto:

- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod,

- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte,
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o SPOD (MPSV, 2013).

K institucím, které zajišťují výkon sociálně-právní ochrany dětí v České republice, řadíme krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností (ty zřizují povinné komise pro SPOD), obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí a úřady práce, Ministerstvo práce a sociálních věcí a jiné právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřeny. (Matoušek, 2008)

1.2 Novela zákona v kontextu sociálně-právní ochrany dětí

Dne 13. června 2012 schválila Poslanecká sněmovna novelu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, tato novela nabyla účinnosti dne 1. 1. 2013. ¹ Cílem nové právní úpravy bylo zejména „*vytvoření zákonných podmínek pro systematickou práci s rodinami, která zajistí setrvání dítěte*

---

¹ Vyšla ve Sbírce zákonů pod č. 401/2012.

v rodinném, případně náhradním rodinném prostředí“ (Vyskočil, 2014, s. 8) a uvedení základní principů ochrany dětí do praxe, na nichž se shodla většina odborné veřejnosti:

- Nejlepším prostředím pro dítě je rodina, resp. rodinné prostředí; ideální by bylo, kdyby každé dítě mohlo vyrůstat v rodině.
- Institucionální péče by měla být poslední možností v řešení situace dítěte; vždy má přednost náhradní rodinná péče; pro tuto je třeba vytvořit systém podpory a doprovázení.
- Výkon SPOD je nutné profesionalizovat, zavést do této oblasti standardy kvality práce a využívat pro ochranu práv dětí moderních vědeckých poznatků a metod. (MPSV, 2012, tisková zpráva)

Komplexní systém by tedy měl nyní být orientován na prevenci ohrožení dítěte a včasná řešení. Jasně nastavenými standardy kvality a závaznými postupy byla upravena pravidla činností pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí a osob pověřených k výkonu SPOD, kteří mají povinnost vyhodnotit situaci dítěte a poté hledat individuálně pro každé dítě nejvhodnější řešení v rámci multidisciplinární spolupráce s využitím sítě služeb. (Vyskočil, 2014)

1.2.1 Přehled nejdůležitějších změn

Zavedení standardů kvality² v oblasti SPOD, tedy sjednocení a standardizace práce s ohroženými dětmi a rodinami, důvodem kterých byla převládající roztržitost postupů a různá úroveň kvality výkonu SPOD. Standardy kvality jsou koncipovány jako kritéria, která se dají měřit, hodnotit a kontrolovat. Těžiště práce přenáší na podporu rodiny tak, aby dítě nemuselo být umístěno do náhradního prostředí.

Pravidelné vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny³ a vypracování individuálního plánu ochrany dítěte (dále také IPOD)⁴ znamená v kontextu výkonu OSPOD zásadní a značně náročný proces, který by měl včas odhalit a okamžitě

---

² Standardy kvality jsou závazná kritéria, prostřednictvím kterých je určována úroveň kvality poskytování sociálně-právní ochrany.

³ Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny je metoda sociální práce. Slouží k hlubší analýze situace dítěte a jeho rodiny včetně širšího kontextu za účelem nalezení zdrojů podpory.

⁴ IPOD je výsledkem komplexního podrobného hodnocení dítěte a rodiny. Stanovuje cíle, opatření a navrhuje způsob jejich plnění. Je důležitým základem pro další práci s dítětem a rodinou.

reagovat na všechny známky nedostatečné péče o dítě. V souladu s podrobným vyhodnocením je vytvářen IPOD , který stanoví cíle, opatření, způsob jejich naplňování, odpovědné osoby a časový plán pro provádění uvedených opatření. To vše ve vzájemné spolupráci s dítětem, rodiči či jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte a s odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.

Pořádání případových konferencí jako jedné z metod sociální práce s ohroženým dítětem v rámci systematické multidisciplinární práce s rodinou. Dle Bechyňové (2012, s. 14) je případová konference *„plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů, dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i s členy širší rodiny.“* Hlavním smyslem případové konference je především využití všech poznatků o dítěti a jeho rodině, získání stanoviska všech zúčastněných, zdůraznění hodnoty zapojení spolupracujících subjektů, snížení jednostranné odpovědnosti OSPOD a eliminace nesprávných nebo zdvojených postupů. (MPSV, 2010)

Nově byl zřízen **institut sociální kurately** pro ochranu dětí a mládeže ohrožených kriminalitou, závislostmi a dalšími sociálně-patologickými jevy. (Macela, 2012) Kurátor pro děti mládež, který je zaměstnancem obecního úřadu obce s rozšířenou působností (dále také ORP), směřuje svoji činnost k *„provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte.“* (Novotná a kol., 2014, s. 216)

Nově také zákon **upravuje oblast výchovných opatření**, která byla dříve obsahem zákona o rodině. Výchovná opatření, mezi která řadíme napomenutí, dohled a omezení (zákaz určitých činností, návštěv určitých míst či akcí), lze ukládat nejen nezletilému dítěti, ale nově i rodičům a jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte. Pokud uvedená preventivní opatření nevedla k nápravě, může soud nařídit dítěti pobyt na dobu maximálně 3 měsíců v pobytovém zařízení – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále také ZDVOP), středisko výchovné péče, domov pro osoby se zdravotním postižením nebo zařízení poskytovatele zdravotních služeb. (Macela, 2013b)

Novela zákona také upravila problematiku **Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**.⁵ Upravila organizační pravidla pro tato zařízení a to pokud jde o počet umístěných dětí a počet dětí, jimž může jeden zaměstnanec zajišťovat současně osobní péči. Počet dětí umístěných ve ZDVOP nesmí přesáhnout 28 dětí; tento počet může být překročen jen v případě, že do péče budou umístěni sourozenci. Osobní péči může současně zajišťovat jeden zaměstnanec nejvýše o 4 děti. Dále omezila délku pobytu dítěte v zařízení, čímž zdůraznila jeho přechodný a krizový charakter. Délka pobytu se liší dle právního titulu, na jehož základě bylo dítě do ZDVOP umístěno, nepřetržitě však nesmí přesáhnout 1 rok. Zařízení byla nově uložena povinnost spolupracovat s rodinou dítěte, této pomáhat a podporovat ji v souladu s IPOD zpracovaným orgánem SPOD. Novela upravila zároveň státní příspěvek pro zřizovatele ZDVOP, jehož výše činí 22.800 Kč měsíčně na každé umístěné dítě, pokud je jeho pobyt shledán důvodným.

Dalšími podstatnými změnami obsaženými v novele zákona o SPOD jsou např. změny v oblasti procesu zprostředkování pěstounské péče a změny související s pěstounskou péčí na přechodnou dobu, jako alternativy krizového pobytu dítěte v ústavním zařízení. Dále také došlo ke změnám v oblasti výkonu pěstounské péče, v jejím financování a změnám týkajícím se zařízení pro výkon pěstounské péče. Tyto změny se vztahují k náhradní rodinné péči, a proto budou podrobněji popsány v následující podkapitole.

1.3 Novela v kontextu náhradní rodinné péče

Tato podkapitola popíše přehled nejdůležitějších změn, které přispěly k současné podobě systému náhradní rodinné péče, konkrétně v oblasti pěstounské péče.

Novelou je deklarován princip přednosti náhradní rodinné péče před ústavní péčí. V případě, že dítě nemůže zůstat v prostředí své rodiny, je následným řešením náhradní rodinná péče. Proto doznalo výrazných změn rodinné právo právě v oblasti

---

⁵ ZDVOP slouží dětem, které se ocitly bez jakékoliv péče nebo bez péče přiměřené jejich věku a jejichž život nebo příznivý vývoj jsou vážně ohroženy, dětem tělesně nebo duševně týraným nebo zneužívaným či dětem, které se ocitly v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jejich základní práva. (Novotná a kol., 2014)

NRP, konkrétně pěstounské péče. Došlo nejen ke sjednocení systému příprav a výběru pěstounů, ale i ke sjednocení způsobu hmotného zabezpečení a jasnému vymezení práv a povinností osob pečujících. (Vyskočil, 2014)

Novela se zasloužila o zvýšení prestiže pěstounské péče a tuto náročnou a zodpovědnou činnost přiblížila výkonu odborné profese. Od její platnosti je pěstounská péče vykonávána na profesionálním základě, přičemž podmínky jejího výkonu jsou přesně určeny dohodou o výkonu pěstounské péče. Noví i stávající pěstouni mají, kromě nároku na odborné poradenství, k dispozici sít' podpůrných a odlehčovacích služeb hrazených ze státního příspěvku na výkon pěstounské péče.

1.3.1 Přehled nejdůležitějších změn

Na změny v **oblasti procesu zprostředkování náhradní péče** bylo reagováno zejména v souvislosti s nárůstem výtek a připomínek zájemců o náhradní rodinnou péči na značnou zdlouhavost zprostředkování NRP. Novela zrušila možnost zprostředkování na úrovni Ministerstva práce a sociálních věcí. Agenda zprostředkování je nyní ve výlučné kompetenci krajských úřadů; pokud se nejedná o zprostředkování z ciziny nebo do ciziny, které je v kompetenci Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí. Nutná je aktivní spolupráce mezi krajem a OSPOD, neboť funkce stávajících poradních sborů se přesunula spíše do oblasti koncepční.

Výraznou změnou bylo stanovení minimálního rozsahu přípravy osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu. Časová dotace pro přípravu osvojitelů a pěstounů činí nejméně 48 hodin, pro přípravu pěstounů na přechodnou dobu pak nejméně 72 hodin. U žadatelů, kteří již přípravu jednou dokončili (např. z důvodu přijetí prvního dítěte), může krajský úřad její rozsah snížit. Příprava se vztahuje i na děti žijící v rodině žadatelů o NRP; příprava se provádí v nezbytném rozsahu přiměřeně jejich věku a rozumové vyspělosti.

Zákon nově umožňuje krajským úřadům rozhodnout o zamítnutí žádosti o zprostředkování NRP ještě před provedením odborného posouzení žadatele, pokud v průběhu řízení zjistí závažné důvody, které brání jejich zařazení do evidence žadatelů. Tímto se novela snaží o zefektivnění zdlouhavého procesu zprostředkování

a předejití případům, kdy je již od počátku procesu patrné, že se jedná o nevhodné žadatele. Gabriel a Novák (2008) považují za možné důvody nevhodnosti např. psychiatrické diagnózy žadatelů, jejich závažné finanční problémy, apod.

K rozsáhlým změnám v oblasti náhradní rodinné péče došlo **v souvislosti s výkonem a sledováním pěstounské péče**. Pěstounské rodiny mají nárok na poskytnutí bezplatné odborné pomoci a služeb, které napomáhají samotnému výkonu pěstounské péče. Systém doprovázení pěstounských rodin je podmíněn uzavřením dohody o výkonu pěstounské péče, která jasně specifikuje práva a povinnosti pěstounů. Jednou z povinností je povinnost vzdělávat se a je stěžejní pro tuto práci.

Změny nastaly též v **oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu** (dále také PPPD). I když je tento institut právně upraven již od roku 2006, větší pozornosti v praxi se mu dostalo až v souvislosti s novelou zákona v roce 2013. Ta stanovuje jasné podmínky a možnosti využití této formy náhradní rodinné péče. Cílem společným s ostatními změnami je zejména snížit vysoké počty dětí v ústavní péči a zajistit tak rodinné prostředí těm dětem, které pro nepříznivou životní situaci nemohou dál setrvat ve své biologické rodině. (Bubleová a kol., 2013). Jedná se o institut krizový a přechodný, cílem kterého je umožnit rodičům upravit si svoje poměry a převzít dítě zpět do péče. (Vyskočil, 2014).

V **okruhu dávek pěstounské péče** došlo k jejich převodu ze zákona o státní sociální podpoře do novelizovaného zákona a to z důvodu sjednocení hmotného zabezpečení pečujících. K původním čtyřem dávkám (odměna pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla) přibyl navíc příspěvek při ukončení PP. Nejvýraznější přeměny dostála odměna pěstouna. Nejen, že byla zvýšena, ale je na ni pohlíženo jako na odměnu za službu a pro daňové účely je považována za příjem ze závislé činnosti. Pečující osoby nebo osoby v evidenci jsou tak účastny důchodového, nemocenského i úrazového pojištění. Jsou zároveň poplatníky sociálního a zdravotního pojištění a daně z příjmu. Na základě již zmiňované změny v novele zákona o SPOD, kterou je uzavírání dohod o výkonu PP, mohou doprovázející subjekty čerpat na pokrytí výdajů spojených se

zajišťováním pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na uskutečňování dohledu nad výkonem pěstounské péče státní příspěvek. Jeho výše představuje 48 000 Kč na kalendářní rok.

Obrat nastal i v oblasti týkající se zařízení pro výkon pěstounské péče. Z důvodu nadbytečnosti byla novelou zrušena možnost zřizovat zařízení pro výkon pěstounské péče, která byla do té doby jednou z forem skupinové pěstounské péče. Zařízení vzniklá před nabytím účinnosti novelizace mohou nadále provozovat svoji činnost, nesmí však docházet ke zřizování nových.

Vzhledem k zaměření této práce bude téměř všem uvedeným novelizovaným změnám v oblasti náhradní rodinné péče věnována zvláštní pozornost v následující kapitole.

2 Náhradní rodinná péče

Cílem diplomové práce je zkoumat, jaký je pohledu pěstounů na jednu z jejich povinností a proto se tato kapitola bude věnovat komplexní problematice náhradní rodinné péče. Kromě definování všech jejích forem a práv a povinností pěstounů vyplývajících z uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, bude pozornost soustředěna i na motivaci k náhradnímu rodičovství a na specifické problémy dětí, které s tématem této kapitoly úzce souvisí.

Matějček (1999) považuje náhradní rodinnou péči za formu péče, kdy dítě vychovávají náhradní rodiče v prostředí nejvíce podobnému životu v přirozené rodině. Většinou se jedná o rodinu jinou, než biologickou, vyskytují se případy, kdy péči o dítě zajišťují příbuzní. Odborně se termínem náhradní rodinná péče rozumí „*souhrnné označení pro veškeré druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče.*“ (Nožičková, 2012, s. 11)

Děti, kterým není dopřáno vyrůstat se svými vlastními rodiči, jsou svěřovány přednostně do péče příbuzných nebo osob dětem známých. Až další volbou řešení situace dítěte je výběr z okruhu žadatelů o náhradní rodinnou péči, kteří úspěšně absolvovali odbornou přípravu. Pro děti je velkou výhodou, že veškeré formy NRP by měly mít vždy přednost před ústavní péčí. Svěřit dítě do náhradní rodinné péče může pouze soud; ten postupuje při svém rozhodování dle principu nejlepšího zájmu dítěte.

Problematika NRP je v naší republice primárně upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Občanský zákoník definuje možné typy NRP, kterými jsou osvojení, svěření dítěte do péče jiné osoby, poručenství a pěstounství.

2.1 Osvojení

V občanském zákoníku, který upravuje tento institut, je uvedeno, že „*osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní*“ (Novotná a kol., 2014, s. 626), následkem kterého dítě získává stejné postavení v rodině jako dítě biologické. Podle Matějčka (1999) je osvojení nejdokonalejší formou náhradní rodinné péče. V rodném listě jsou místo biologických rodičů zapsáni osvojitelé, osvojené dítě nese jejich příjmení a zaniká mu

příbuzenský poměr s jeho původní rodinou. Osvojení není finančně podporováno státem, je možné čerpat pouze běžné dávky ze sociálních systémů, vznikne-li na ně nárok.

Osvojitelem může být pouze zletilá⁶ a svéprávná osoba⁷, která svými osobními vlastnostmi a způsobem života zaručuje, že bude osvojovanému dítěti dobrým rodičem. Osvojení není možné mezi příbuznými osobami a rozhoduje o něm soud. Dle nové právní úpravy rozlišujeme osvojení zletilého a nezletilého. Lze ho zrušit do tří let, poté se stává nevratným krokem.

Účelem osvojení je získat stabilní a bezpečné rodinné zázemí pro dítě, které ho bude chránit a milovat jako vlastní a přijme ho se všemi právy i povinnostmi. (Bubleová a kol., 2013)

V případě, že se dítěti nepodaří nalézt vhodná náhradní rodina v naší republice, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se sídlem v Brně zprostředkuje tzv. mezinárodní osvojení.

2.2 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Soud může svěřit dítě do osobní péče jiné osoby, jestliže nemůže o dítě osobně pečovat ani jeden z rodičů. Přednost má vždy příbuzná osoba nebo osoba dítěti blízká, kterou dítě zná a má k ní vytvořen citový vztah. Tato osoba dítě vychovává, pečuje o něho a zastupuje ho v běžných záležitostech. O podstatných záležitostech rozhoduje soud.

Ke svěření dítěte do péče jiné osoby může dojít pouze v situacích, kdy je možné určit biologickým rodičům výživné. Pečující osoby pak mohou čerpat jen běžné dávky ze sociálních systémů určené pro rodiny, neboť jim žádná finanční odměna ze strany státu nenáleží. Rodiče dítěte zůstávají nadále zákonnými zástupci svého dítěte s právem styku s ním a možností žádat ho zpět do své péče, pokud si upraví svoje poměry nebo pominou důvody, pro které bylo svěřeno do péče jiné osoby. (Bubleová a kol., 2014)

---

⁶ Dle § 30 OZ se zletilosti dosáhne dovršením osmnáctého roku věku.

⁷ Dle § 15 OZ je svéprávnost vymezena jako způsobilost nabývat pro sebe práva vlastním právním jednáním a zavazovat se k povinnostem.

U obou představených forem NRP nevzniká povinnost vzdělávání, proto bude více pozornosti směřováno k poručenství a všem typům pěstounské péče.

2.3 Poručenství

Soud stanoví dítěti poručníka v případě, že rodiče zemřeli, jsou nesvéprávní nebo zbavení rodičovské odpovědnosti či nejsou známi (např. dítě nalezené nebo z baby boxu). Tedy v případě, „*není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu.*“ (Novotná a kol., 2014, s. 651) Poručník má k dítěti všechna práva a povinnosti jako jeho rodič, pouze k němu nemá vyživovací povinnost. Ta přísluší nadále biologickým rodičům dítěte, soudem stanovené výživné hradí na účet Úřadu práce ČR, který poručíkovi poskytuje peněžitou odměnu.

Poručníkem bývá jmenována zpravidla osoba příbuzná nebo dítěti či jeho rodině blízká, v některých případech též osoba cizí. Ta dítě vychovává, zastupuje a spravuje jeho majetek. Tato forma náhradní péče podléhá doзору soudu, poručník musí pravidelně podávat soudu zprávy o dítěti a stavu jeho jmění. Každé důležité rozhodnutí, které chce poručník učinit, vyžaduje též schválení soudem. (Matoušek 2003)

Jestliže bylo poručníkovi dítě svěřeno do trvalé osobní péče, je hmotně podporován státem. Stejně jako v případě pěstounské péče mu jsou zákonem vymezena práva a povinnosti, mezi kterými je rovněž i povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě. U poručenství nacházíme největší shodu s pěstounskou péčí. (Bubleová a kol. 2014)

Další formou NRP je pěstounská péče. Ta je pro tuto práci stěžejním tématem, a proto jí bude v následujících podkapitolách věnována větší pozornost.

2.4 Pěstounství a pěstounská péče

Pěstounství pokládá Matějček (1992) za druhou nejlepší formu NRP (po osvojení), protože je dítěti nabídnuta citová vazba, která je pro jeho optimální vývoj velmi důležitá.

„Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se dítěte ujali.“ (Matějček dle Nováková, 2017, s. 18) Je určitou formou smlouvy mezi státem, který převzal dohled nad výchovou dítěte, a rodinou, která toto dítě přijímá do své výchovy. (Zezulová dle Nováková, 2017) Pěstounům nenáleží rodičovská práva, vůči dětem nemají vyživovací povinnost; tato práva a povinnosti zůstávají nadále biologickým rodičům.

Pěstounství je pojem nově vymezený občanským zákoníkem, který jej považuje za formu NRP, ve které pěstoun o dítě osobně pečuje, odpovídá za jeho výchovu a přiměřeně vykonává práva a povinnosti rodičů. Je oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těch dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. O podstatných záležitostech sám rozhodovat nesmí, musí žádat o souhlas rodiče, kteří nadále zůstávají zákonnými zástupci, případně musí ve věci rozhodnout soud. V rámci zachování rodičovské identity pěstounská péče nepřipouští, aby se pěstouni stylizovali do role biologických rodičů.

Oproti ostatním formám NRP jsou pěstounská péče a osobní poručenstvím finančně zvýhodněny. Finanční aspekty budou obsahem jedné z následujících podkapitol.

2.5 Formy pěstounské péče

Zákon o SPOD odlišuje dvě formy pěstounské péče - pěstounskou péči na přechodnou dobu a pěstounskou péči, o které se v praxi hovoří jako o dlouhodobé.

Dlouhodobou lze dělit dále na dvě formy, na tzv. klasickou (zprostředkovanou) a příbuzenskou (nezprostředkovanou).

Pěstounskou péči nezprostředkovanou nemusí vždy nutně zajišťovat příbuzní dítěte, ale i osoby dítěti blízké.

2.5.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu umožňuje dětem vyrůstat v náhradním rodinném prostředí po dobu, po kterou rodiče nemohou z vážných důvodů dítě vychovávat - ze zdravotních důvodů, z důvodu dlouhodobé hospitalizace, výkonu trestu odnětí

svobody apod. Jejím smyslem je tak poskytovat okamžitou pomoc ohroženým dětem a zajistit jim příjemnější cestu do náhradní rodiny (pěstounské či osvojitelské) nebo zpět do původní rodiny, pokud si rodiče upraví svoje poměry tak, aby mohli dítě opětovně do své péče převzít.

Pěstounskou péči na přechodnou dobu Zezulová dle Nováková (2017, s. 20) označuje za „dočasnou péči o děti, u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého a trvalého řešení – buď v dlouhodobé formě náhradní rodinné péče (osvojení, popř. dlouhodobé pěstounské péče), nebo návratu do původní rodiny.“

Dítě je do této péče svěřováno rozhodnutím soudu a zákon o SPOD stanoví, že doba, po kterou může trvat, je nejvýše jeden rok. Podobně jako u jiných forem pěstounské péče je rodičovská odpovědnost i vyživovací povinnost rodičů zachována.

Tento institut vyžaduje zvýšené požadavky na pěstouny, zejména se předpokládá značný rozsah znalostí a dovedností v souvislosti se specifickými potřebami dětí. Na jejich výběr je kladen velký důraz a je nutné zdůraznit a ošetřit jasně danou dočasnost této péče. Evidenci osob, které mohou pěstounskou péči na přechodnou dobu vykonávat, vedou krajské úřady, které zajišťují i jejich odborné posouzení. Tyto osoby musí být připraveny přijmout v případě potřeby dítě do péče okamžitě. Pěstounům na přechodnou dobu náleží pravidelná měsíční odměna ve vyšších částkách než pěstounům dlouhodobým. (Bubleová a kol., 2014)

2.5.2 Pěstounská péče (dlouhodobá)

Na rozdíl od pěstounské péče na přechodnou dobu, která je využívána u dětí s výhledem na osvojení nebo návrat zpět do své původní rodiny, je tato forma péče určena pro děti, které takovou perspektivu nemají. Děti v této péči zůstávají dlouhodobě, obvykle až do dospělosti, nedojde-li v jejich biologických rodinách k úpravě poměrů pro jejich zpětvzetí do péče. Rodičům bývají i po dobu trvání pěstounské péče zachována vůči dětem všechna práva a povinnosti, které vyplývají z rodičovské zodpovědnosti. Mohou se s dítětem osobně a pravidelně stýkat a mají právo na informace o něm. Pěstoun je povinen udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho původní rodinou. (Bubleová a kol., 2014)

Pěstounskou péči klasickou (zprostředkovanou), vykonávají pěstouni, kteří úspěšně absolvovali tzv. proces zprostředkování neboli odbornou přípravou, kde jsou proškolení a je jim dána příležitost ujasnit si motivaci k takové životní změně. Tuto přípravu zprostředkovávají krajské úřady, kterým zároveň náleží povinnost vyhledávat děti vhodné pro umístění do pěstounské péče a současně i fyzické osoby vhodné stát se pěstouny. Závěrečným krokem je výběr takové osoby pro konkrétní dítě, včetně zajištění jejich vzájemného seznámení.

Děti, které nemají možnost vyrůstat se svými rodiči, se mnohdy ocitají v péči svých příbuzných – **v pěstounské péči příbuzenské**. Zákonná úprava upřednostňuje péči osob příbuzných nebo dítěti blízkých před péčí osob cizích. Příbuzenskou pěstounskou péčí sice nejčastěji představuje péče prarodičů, ale nemusí tomu tak být. Pěstounskou péčí mohou zajišťovat i ostatní zletilí příbuzní. Osobami dítěti blízkými nebo blízkými jeho rodině se rozumí osoby, které žijí s dítětem či jeho rodinou trvale nebo mezi nimi existuje blízký vztah. (Nadační fond J&T, 2014a).

Tento typ náhradní péče má mnoho výhod, ale je také spojena s množstvím rizik. Za zásadní výhodu je považován již dlouhodobě navázaný vztah dítěte s příbuzným, za riziko například opakovaní nevhodné péče prarodiče vůči vnoučeti nebo skutečnost, že příbuzný neprochází procesem odborné přípravy a proto u něho nejsou tak detailně zjišťovány a hodnoceny jeho schopnosti pečovat o dítě. (Nadační fond J&T, 2014a)

Na závěr podkapitoly je třeba uvést, že u všech forem pěstounské péče mají pěstouni povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče, na základě které uplatňují svá práva a zároveň plní veškeré povinnosti z dohody vyplývající.

2.6 Finanční zajištění pěstounské péče

Novela zákona o SPOD zařadila do své věcné podstaty také dávky pěstounské péče, které byly vyjmuty ze zákona o státní sociální podpoře, především za účelem sjednocení hmotného zabezpečení pěstounských rodin. Nově přibyl příspěvek při ukončení PP a odměna pěstouna byla pojata jako odměna za službu, tedy jako příjem ze závislé činnosti, který podléhá zdanění a pojistným odvodům. Částky jednotlivých dávek byly navýšeny.

Mezi dávky pěstounské péče zákon o SPOD řadí:

Odměnu pěstouna – nárok na tuto dávku má pěstoun, pokud pečuje alespoň o jedno dítě. Je považován za příjem ze závislé činnosti, podléhá zdanění a pojistným odvodům.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – nárok vzniká nezaopatřenému dítěti⁸ za podmínky, že je svěřeno do pěstounské péče nebo do péče poručníků.

Příspěvek při převzetí dítěte – je jednorázovou dávkou pěstouna při převzetí každého dítěte do pěstounské péče. Jejím účelem je zajistit konkrétnímu dítěti předměty osobní potřeby (oblečení, školní pomůcky, atd.)

Příspěvek při ukončení pěstounské péče – účelem této jednorázové dávky je hmotně zabezpečit osobu ve věku 18 – 26 let, která opouští pěstounskou rodinu a osamostatňuje se.

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla - může se přiznat pěstounovi, který má do pěstounské péče svěřeny alespoň 3 děti.

Veškeré dávky, které jsou výše uvedeny, se vyplácí k rukám pěstouna. Výjimkou je příspěvek při ukončení pěstounské péče a příspěvek na úhradu potřeb dítěte, pokud náleží již zletilé osobě. (Novotná a kol., 2014) Aktuální výše dávek je podrobně uvedena v příloze č. 2.

Kromě uvedených pěstounských dávek mohou pěstouni a děti v pěstounské péči čerpat dávky ze systému státní sociální podpory. Jedná se o rodičovský příspěvek, na který může mít nárok osoba, která přijala do péče dítě do věku 4 let, přídavek na dítě a příspěvek na bydlení. Dětem v pěstounské péči s určitým zdravotním omezením nebo postižením může vzniknout nárok na příspěvek na péči dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. (Sociální zabezpečení, 2014)

Pověřeným osobám, které mají s pěstouny uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, poskytuje stát příspěvek na výkon pěstounské péče, jehož výše činí 48 000 Kč za kalendářní rok. V případě, že dohoda byla uzavřena v průběhu roku, náleží pouze

---

⁸ Za nezaopatřené dítě se považuje dítě do skončení povinné školní docházky a poté do věku 26 let, pokud se připravuje na budoucí povolání - dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

poměrná část příspěvku. Státní příspěvek je účelově vázán a má sloužit na pokrytí výdajů spojených s naplňováním práv a povinností pěstounských rodin. (Rodinné právo, 2014)

2.7 Zprostředkování pěstounské péče a odborné posouzení žadatele

Proces zprostředkování pěstounské péče spočívá ve vyhledávání dětí, kterým je zapotřebí zajistit péči v rodinném prostředí náhradní rodiny a zároveň ve vyhledávání osob, které jsou vhodné stát se pěstouny. Tento proces zahrnuje také odbornou přípravu budoucích pěstounů a zajištění osobního seznámení se dítěte s konkrétní vhodnou osobou. (Rodinné právo, 2014)

S přihlédnutím k tomu, že odbornou přípravu lze považovat za vstupní vzdělávání budoucích pečujících osob a téma této práce je zaměřeno na jejich vzdělávání, bude tento proces přiblížen včetně tematických okruhů tohoto vzdělávání.

Celý proces zprostředkování pěstounské péče, včetně odborného posouzení žadatele, jeho zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny i výběr osoby, která je vhodná stát se pěstounem konkrétního dítěte, je proces poměrně zdlouhavý. Osoba, která má zájem stát se pěstounem, podává žádost na oddělení sociálně-právní ochrany dětí příslušné obce s rozšířenou působností, kde se zakládá spisová dokumentace obsahující náležitosti vymezené § 21 zákona o SPOD. Kopie dokumentace je odeslána na krajský úřad, který provádí odborné posouzení. To je zaměřeno zejména na vyhodnocení osobnosti žadatele a jeho motivaci k pěstounství. Pozornost je soustředěna též na jeho zdravotní a psychický stav, rodinnou situaci a prostředí rodiny. Pokud žadatel žije ve společné domácnosti s vlastními dětmi, posouzení se vztahuje i na ně. Podstatnou součástí posouzení je absolvování odborné přípravy pro přijetí dítěte do rodiny, minimální rozsah je stanoven 48 hodin pro dlouhodobé pěstouny a 72 hodin pro pěstouny na přechodnou dobu. Cílem je připravit žadatele na samotný výkon pěstounské péče, na to, aby byli schopni zajistit svěřeným dětem stabilní, emocionálně sytící a podnětné prostředí, které je tolik důležité pro jejich zdravý vývoj.

Krajský úřad vede ve své evidenci děti, kterým je třeba zprostředkovat NRP a současně i osoby vhodné stát se pěstouny. Párování provádí poradní sbory a dochází k němu na odborném panelu.

Odborná příprava je také příležitostí k setkání se s lidmi, kteří mají stejný cíl, podobná očekávání, ale i obavy. Zásadním východiskem přípravy pro budoucí pečující osoby je opravdové přijetí a respektování skutečnosti, že dítě má své rodiče a jejich vzájemný vztah je pro dítě velmi důležitý, proto nemohou být konkurenty ani nepřáteli rodičů. Stěžejním je také uvědomění si dočasnosti pěstounské péče a nastalých změn situace dětí, které v rodinách pěstounů již vyrůstají. (Hofrová a Rotreklová, 2009)

Odborná příprava je považována za vzdělávací skupinu, záměrem které je propojit veškeré informace tak, aby byly pro všechny účastníky srozumitelné a aby pomohly blíže pochopit situaci dítěte žijícího mimo vlastní rodinu a jeho potřeby. Proto je nutné klást důraz především na následující tematické okruhy: rodinná anamnéza a osobní historie dítěte, zásady zprostředkování pěstounské péče, seznámení se pěstounů s dítětem, jeho převzetí do péče a budování identity. Po absolvování přípravy by měli budoucí pěstouni rozumět smyslu a poslání NRP, měli by mít dostatečné množství informací pro svá rozhodnutí a měli by umět využívat odborného vedení a vzdělávání, která jim pomohou zvládnout jejich novou životní roli. (Hofrová a Rotreklová, 2009)

2.8 Pěstoun a jeho role

Přijetí a naplnění role pěstouna je nelehký úkol. Ten spočívá v respektu rodičů přijatého dítěte, ve snaze nechtít zaplnit jejich místo, nesoupeřit s nimi a nesnažit se jim konkurovat. Pěstoun má v životě dítěte významnou úlohu – nahrazovat nebo doplňovat rodiče tam, kde oni jako rodiče nefungují. Role pěstouna je pak v tomto směru velmi proměnlivá jak ve vztahu ke konkrétnímu dítěti, tak zároveň ve vztahu k jednomu dítěti v průběhu času. Pěstounem může být pouze člověk otevřený a schopný na sobě pracovat. Pěstounská péče je službou přijatému dítěti vykonávanou s obrovským respektem k jeho rodinné anamnéze a životní historii. Úlohou pěstouna je naplňovat v tomto ohledu potřeby dítěte. (Hoferová a Rotreklová, 2009)

„Kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče.“ (Novotná a kol., 2014, s. 658). Pěstoun má právo i povinnost o dítě osobně pečovat. Při výchově dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů, je však povinen a oprávněn za dítě rozhodovat jen v běžných záležitostech. V záležitostech podstatných je povinen

informovat rodiče dítěte a v případě potřeby žádat jejich souhlas (při vyřizování cestovních dokladů, při přijetí nebo odmítnutí zdravotnických služeb apod.). Vyžadují-li to okolnosti, další práva a povinnosti pěstouna stanoví soud. Pěstoun má také povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, příbuznými a blízkými. (Rodinné právo, 2014)

2.8.1 Práva a povinnosti pěstounů

Ustanovení § 47a, odst. 2 novely zákona o SPOD uvádí taxativní výčet práv a povinností osoby pečující a osoby v evidenci.

Za **osobu pečující** zákon považuje osobu odpovědnou za výchovu dítěte, která je pěstounem nebo poručníkem a o dítě osobně pečuje nebo osoba, které bylo svěřeno dítě do předpěstounské péče. (Novotná a kol., 2014) **Osobou v evidenci** pak příslušná ustanovení zákona rozumí „*fyzickou osobu, která je vedena v evidenci osob, jež mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.*“ (Novotná a kol., 2014, s. 35) (V textu může být pro oba termíny použito jednotné označení „pěstoun“).

Téma této práce je spojeno se vzděláváním pěstounů, proto se tato podkapitola orientuje na jednotlivá práva a povinnosti osob pečujících, protože mezi ně patří i právo a povinnost pěstounů se vzdělávat.

a) „právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě.“ (Novotná a kol., 2014, s. 320)

Tato pomoc spočívá zejména v zajištění péče po dobu nemoci pěstouna, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí, při narození dítěte nebo při úmrtí blízké osoby. Smyslem je zajistit péči o svěřené dítě po dobu, po kterou pěstoun fakticky nemůže o dítě pečovat. Může se jednat o péči v rozsahu od několika hodin za den po několik dnů. K častému využití tohoto práva v praxi dochází v době účasti pěstouna na povinném vzdělávání. Krátkodobou péči zajišťují buď registrovaní poskytovatelé služeb, doprovázející organizace, rodinná centra nebo osoby rodině blízké, dobrovolníci, apod.

b) „právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, která je přiměřená věku dítěte, v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů

v jednom kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku dvou let.“
(Novotná a kol., 2014, s. 320)

Právo plní především funkci určité psychohygieny pěstouna, který mnohdy pečuje o dítě se specifickými potřebami a péče o něho je nepřetržitá a velmi vyčerpávající. Je mu umožněno právo na oddech v rozsahu minimálně čtrnácti dnů. Lze ho čerpat vcelku nebo v kratších úsecích. Způsob zajištění péče se přizpůsobuje věku dítěte, době jeho pobytu u pěstounů, apod. Toto právo je v praxi pěstouny nejvíce aplikováno. U starších dětí se obvykle jedná o zajištění pobytu na letním táboře, u mladších dětí o účast na příměstských táborech nebo při využití služeb rodinných či mateřských center.

c) „právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců.“ (Novotná a kol., 2014, s. 320)

Touto pomocí je myšlena pomoc při řešení komplikovaných problémů (zpracování ztráty rodiče, identita dítěte, apod.), která je poskytovaná nad rámec běžně poskytovaného poradenství doprovázejícím subjektem. Musí souviset s péčí o přijaté dítě a být v souladu s jeho IPOD. O tuto službu je v praxi poměrně velký zájem, neboť děti v PP za sebou většinou mají složitou osobní i rodinnou historii, jsou traumatizovány nebo mají specifické zdravotní i výchovné problémy.

d) „právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti dle písmene f).“ (Novotná a kol., 2014, s. 320)

Toto právo koresponduje se zákonnou povinností upravenou pod písmenem f) – povinností zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin během 12 měsíců. Možnost odborného vzdělávání zajišťuje pěstounovi obvykle doprovázející organizace, která konkrétní podobu realizace vzdělávání ukotví v dohodě o výkonu PP. Vychází se přitom ze skutečnosti, že péče o přijaté dítě by měla být vnímavá k jeho potřebám a specifikům a k tomu je nutné mít možnost rozvíjet potřebné znalosti a dovednosti.

Obsah, zaměření i způsob zajištění odborného vzdělávání je vymezeno v prováděcí vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o SPOD.

e) **„právo na pomoc při plnění povinností dle písmene h), včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku.“** (Novotná a kol., 2014, s. 321)

Tato pomoc spočívá především v přípravě dítěte i pěstouna na setkání s blízkými osobami, v samotné realizaci kontaktu, včetně zajištění vhodného prostoru a asistence při kontaktu. Pokud nedochází k osobnímu setkávání, pomoc se orientuje na zajištění jiné formy kontaktu – telefonicky, korespondenčně, prostřednictvím sociálních sítí, apod.

f) **„povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích.“** (Novotná a kol., 2014, s. 321)

Tato povinnost je propojena s právem na zprostředkování nebo zajištění možnosti vzdělávání ze strany subjektu, se kterým pěstoun uzavřel dohodu. Úkolem je naplánovat a zajistit nebo zprostředkovat smysluplné a kvalitní vzdělávání, neboť má zvyšovat kompetence pěstouna v péči o svěřené dítě podle jeho individuálních potřeb a v souladu s IPOD. Mělo by být přínosem pro pěstouny ve vztahu k poskytované péči a k potřebám jak dětí, tak i pěstounů. K tomuto účelu se vytváří vzdělávací plány, které se zaměřují na ty znalosti a dovednosti, které jsou pro pečující osoby aktuálně nejpotřebnější.

g) **„povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí.“** (Novotná a kol., 2014, s. 321)

Osoba pečující nebo osoba v evidenci má povinnost umožnit sledování naplňování práv a plnění povinností a povinnost spolupracovat s klíčovým pracovníkem subjektu, se kterým je dohoda uzavřena. Klíčový pracovník organizace se zaměřuje na výkon pěstounské péče, tedy na to, jestli pěstouni nepotřebují pomoc nebo poradenství v některých oblastech, které souvisejí s péčí o dítě, a také zajišťuje a koordinuje potřebné služby. Minimálně jednou za 2 měsíce osobně kontaktuje pěstouna a svěřené dítě. Kontakt se nemusí pokaždé uskutečňovat v domácnosti pěstouna, v praxi se realizuje např. při vzdělávacích akcích. Nejedná se jen o dohled nebo kontrolu, ale i o poskytování efektivní podpory pěstounské rodině.

h) „v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.“ (Novotná a kol., 2014, s. 321)

Toto zákonné ustanovení je důležité především z důvodu zachování identity dítěte a vazeb k jeho původní rodině. Netýká se jen osobního kontaktu s rodinou, ale i pomoci dítěti zpracovat jeho osobní příběh a vhodnou formou přizpůsobenou věku a vyspělosti dítěte poskytnout informace o jeho původní rodině (např. tvorbou Knihy života). V situacích, kdy dítě není v kontaktu s původní rodinou, je nutné podporovat rozvoj jeho identity v souvislosti s jeho původem. Pěstoun má přitom nárok na doprovázení a podporu.

Osobní kontakt dítěte v NRP s původní rodinou by se měl vždy individuálně posuzovat. Takové setkávání nemusí být vždy vhodné a v zájmu dítěte, může být pro něho naopak stresující až ohrožující v jeho vývoji. Je dobré zvážit, zda kontakt v dané chvíli vůbec realizovat.

2.8.2 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Práva a povinnosti pěstounů, které byly objasněny v předchozí podkapitole, jsou předmětem dohody o výkonu pěstounské péče. Ta je podrobně upravena v ustanoveních §47b a 47c zákona o SPOD, ve znění pozdějších předpisů. Tuto veřejnoprávní smlouvu je povinen uzavřít s pověřenou osobou každý pěstoun. Termínem **pověřená osoba** se rozumí subjekt, který vlastní pověření k uzavírání dohod o výkonu PP a k poskytování odborné pomoci náhradním rodinám. (Macela, 2013a) V praxi to bývají nejčastěji nestátní neziskové organizace a obecní úřady obce s rozšířenou působností, zřídka pak obecní a krajské úřady. (V textu mohou být použita označení „doprovázející organizace“ nebo „doprovázející subjekt“). Doprovázející organizace jsou při výkonu sociální práce a poskytování služeb vázány standardy kvality.

Pokud dojde k uzavření dohody s jiným subjektem, než je obecní úřad ORP, v obvodu kterého má pěstoun hlášen trvalý pobyt, je nutný předchozí souhlas tohoto úřadu. Při nesplnění této podmínky nevzniká nárok na vyplácení státního příspěvku na výkon

pěstounské péče. Každá pěstounská rodina uzavírá pouze jednu dohodu bez ohledu na to, kolik je v rodině přijatých dětí.

Dohoda o výkonu PP zaniká nabytím svéprávnosti svěřeného dítěte, pravomocným rozhodnutím soudu o zrušení péče nebo výpovědí. Tu může doprovázející organizace podat pěstounovi v případě závažného porušování smluvních povinností, pěstoun má právo podat výpověď kdykoli i bez udání důvodu. Je však následně povinný uzavřít do 30ti dnů dohodu novou.

Základním smyslem dohod je zajištění pomoci náhradním rodičům, neboť převzetí dítěte do péče na ně klade nemalé nároky. Je třeba jim věnovat pozornost z hlediska poradenské činnosti, ale také konkrétní pomoci s řešením běžných výchovných i jiných otázek. „*Dohody mají přispět k posílení podpory a pomoci náhradním rodičům,*“ (Macela, 2013d, s. 1) k umožnění naplňování práv a povinností pěstounů v oblasti vzdělávání, ale mají být i jistou kontrolou nad výkonem náhradní rodinné péče. Cílem poskytované podpory je především přispět k prevenci selhávání náhradní rodinné péče. Zejména specializované služby by měly být orientovány na zpracování traumat a ztrát svěřených dětí, na pomoc s navázáním bezpečného vztahu s náhradními rodiči, na práci s identitou dítěte a se vztahy mezi dětmi a jejich biologickými rodiči či jinými blízkými osobami.

Dohoda o výkonu pěstounské péče má vycházet z konkrétních potřeb dítěte a náhradní rodiny. Rozhodně by se neměla stát jen plošně uplatňovanou formální záležitostí.

V dohodě o výkonu pěstounské péče je kromě práv a povinností pěstouna vymezena také základní služba, kterou je **doprovázení**. Jedná se o dlouhodobý proces, jehož hlavním a nejdůležitějším principem je podpora náhradní rodiny.

V rámci doprovázení je klíčový pracovník doprovázejícího subjektu v pravidelném kontaktu s náhradními rodinami, nejméně však jednou za 2 měsíce. V praxi se ukazuje, že tato služba je účinným nástrojem pro včasné a efektivní poskytnutí podpory náhradní rodině, zajištění vzdělávání pro pěstouny i průběžné kontrolování, jakým způsobem je náhradní rodinná péče vykonávána. (Semerádová a kol., 2013)

Jak Semerádová a kol. (2013) uvádí, služba doprovázení je postavena na třech základních principech, kterými jsou podpora, vzdělávání a kontrola. Jednotlivé principy budou dále stručně popsány.

Za nejdůležitější princip je považována **podpora**. Ta by měla směřovat nejen k podpoře celé rodiny, ale i k jednotlivým členům – dětem i pěstounům. Je vykonávána při pravidelných setkáváních klíčového pracovníka s náhradní rodinou, při kterém pracovník reflektuje společně s pěstouny průběh výkonu PP, řeší naléhavé obtíže, zaměřuje se i na dlouhodobá témata, mapuje potřeby dítěte, plánuje další služby, ale i oceňuje zdroje rodiny, čímž zároveň posiluje kompetence pěstounů.

V souvislosti s principem **kontroly** reviduje klíčový pracovník, zda pečující osoby skutečně naplňují potřeby dítěte v souladu s jeho individuálním plánem ochrany. Ve své činnosti se zaměřuje též na plnění dohodnutých cílů spolupráce.

Princip **vzdělávání** směřuje ke zvyšování a posilování kompetencí pěstounů. Úlohou klíčového pracovníka je mapovat jejich vzdělávací potřeby a společně s nimi pak vytvářet individuální vzdělávací plán, podle potřeb jej měnit a aktualizovat. Pracovník zprostředkovává odborné vzdělávací programy, doporučuje odbornou literaturu a tím zároveň napomáhá pěstounům v plnění zákonné povinnosti vzdělávání.

Klíčový pracovník poskytuje nejméně jednou za 6 měsíců sociálnímu pracovníkovi OSPOD zprávu o průběhu pěstounské péče, ve které hodnotí průběh spolupráce, využívání práv a plnění povinností pěstounem.

2.9 Motivace k náhradnímu rodičovství

Náhradní rodičovství není jen možností, jak uspokojit jedinci jeho potřebu mít dítě. Bezpodmínečné přijetí dítěte je nelehký úkol, který vyžaduje značnou dávku tolerance, trpělivosti a pochopení. Kromě problémů ze strany dítěte musí mnohdy náhradní rodiče čelit i problémům ze strany jeho původní rodiny. Důvody k přijetí dítěte by měly vždy vycházet z jasné motivace, o které dokážou žadatelé o náhradní rodičovství hovořit. (Bubleová, 2001).

S ohledem na různé formy náhradní rodinné péče vnímáme také odlišné motivace pro přijetí dítěte. Na rozdíl od rodičovské motivace, u které je v popředí silná touha mít dítě, po prožití nekonečného procesu s etapami naděje na vlastní dítě, které stíhá zklamání, je motivace pěstounské péče nejen odlišná, ale i výrazně složitější. Pěstouni zpravidla již své vlastní děti mají a tak zde do popředí vystupují spíše cíle jako touha

pomoci opuštěnému dítěti, udělat dobrý skutek nebo naopak odčinit nějakou vinu. (Matějček, 1999) Dalším důvodem proč přijmout dítě do péče může být pořízení sourozence svému dítěti, zúročení svých vychovatelských zkušeností, pocit prázdného hnízda či inspirace životním příběhem někoho v okolí. U pěstounů, kteří jsou dítěti osobou blízkou, je motivací právě příbuzenský poměr nebo, zejména u prarodičů, pocit vlastního selhání při výchově vlastních dětí. (Bubleová a kol., 2014)

Podle Lazeckého (2008) je nejčastějším motivem budoucích pěstounů touha pomoci. Přesto, že uvádějí různorodé motivy, domnívá se, že v každém motivu se skrývá touha po dítěti.

Ve věci motivace k náhradnímu rodičovství je podstatný zájem obou náhradních rodičů o jeho naplnění. (Schoolerová, 2002) Společná motivace by pak měla vycházet z přesvědčení, že jsou tady pro dítě, kterému chtějí pomoci, chtějí posílit jeho rozvoj, nikoliv ho vlastnit. (Škoviera, 2007) Nezbytným předpokladem je jejich stabilní citový vztah dostatečně rozvíjený i v průběhu náhradního rodičovství. (Sobotková, 2003)

Nelze opomenout ani motivaci finanční. Gabriel a Novák (2008) hovoří v této souvislosti o neúspěšné pěstounské péči u náhradních rodičů motivovaných pouze dávkami pěstounské péče, kteří si pěstounstvím řešili svoji ekonomickou situaci.

Nepochybně i pěstouni mohou mít iluze, které však nedokážou naplnit přesto, že vydají značné úsilí. Skutečnost bývá totiž velmi často rozdílná. V představách ale bývají pěstouni reálnější. Díky svým rodičovským zkušenostem s vlastními potomky přijímají svěřené dítě obvykle takové, jaké je. Snaží se na něj neklást přílišné nároky a nemít neúměrná očekávání. K jejich postoji je vede i skutečnost, že si nepotřebují nic dokazovat a nestylizují se do role rodičů. (Vágnerová, 2012)

Matějček s Dytrychem (1999, s. 14) uvádějí, že není otázkou, „*proč lidé přijímají nevlastní děti, ale zdali motivy a city nevlastních rodičů vůči nevlastním dětem jsou v podstatě tytéž jako city vlastních biologických rodičů.*“

2.10 Specifické problémy dětí v náhradní rodinné péči

Předchozí podkapitola představila různé motivace pro přijetí dítěte do rodiny. V dalším textu budou uvedena nejčastější specifika dětí, se kterými se náhradní rodina

musí potýkat, neboť toto téma je v souvislosti se vzděláváním velmi důležité. Znalosti nejrůznějších zvláštností ve vývoji a chování dětí mohou pěstounům pomoci adekvátně na jejich projevy reagovat.

Mohlo by se zdát, že výchova dítěte v náhradní rodině je stejná nebo alespoň hodně podobná výchově dítěte v rodině biologické. Ve skutečnosti se však vyskytuje mnoho důležitých faktorů, které způsobují zřetelnou odlišnost, neboť osudy dětí v náhradních rodinách se podstatně liší od osudů dětí vyrůstajících v biologických rodinách.

Potřeby dětí v náhradní rodinné péči jsou v podstatě totožné jako potřeby dětí vyrůstajících v rodině vlastní. Ve vlastní rodině však probíhá jejich uspokojování přirozeně již od narození. Děti, které se ocitly mimo vlastní rodinu anebo vyrůstaly s rodičem, který je odmítal, nezajímal se o jejich potřeby, případně je ponechával v péči často se měnících kamarádek nebo partnerů, nemají v náležitě míře uspokojeny své psychické potřeby tak, aby se mohly vyvíjet ve zdravou osobnost. Matějček (2013) hovoří o pěti základních psychických potřebách, které nejsou omezeny pouze na dětský věk, ale mají vliv po celý život:

1. Potřeba stimulace – přísun podnětů v dostatečném množství, kvalitě a proměnlivosti.
2. Potřeba smysluplného světa – řád a smysl v podnětech - umožňuje učení, nabývání zkušeností a přizpůsobování se, osvojování si postupů a strategií.
3. Potřeba životní jistoty – potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, zbavuje jedince úzkosti a dodává pocit bezpečí.
4. Potřeba pozitivní identity, vlastního „já“ - umožňuje pozitivní přijetí sebe samého.
5. Potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy - umožňuje uspokojivé prožití průběhu života.

Do náhradní péče se děti dostávají zejména z důvodů neschopnosti rodičů postarat se o dítě, zanedbávání péče, fyzického týrání, sexuálního zneužívání, nadužívání alkoholu nebo užívání návykových látek rodiči, ale také z důvodu nezvladatelného

chování dítěte. V minulosti se jednalo spíše o důvody spojené s chudobou, nemocí nebo úmrtím rodičů (Ptáček a kol., 2011a).

Ptáček a kol. (2011a) také poukazuje na to, že zmiňované důvody umístění dětí mimo biologickou rodinu mají za následek vyšší výskyt emočních a vývojových problémů těchto dětí. K těmto důvodům se přidává i fakt, že mnoho dětí v pěstounské péči prošlo zároveň institucionální péčí a to se všemi důsledky, které tento typ péče má. Před umístěním do náhradních rodin se mnohdy stěhovaly nebo přemísťovaly, např. z kojeneckých ústavů do dětských domovů či dětských center a neměly tak možnost prožívat tolik nezbytný vřelý, blízký a nepřerušovaný vztah s jedinou osobou nahrazující matku. (Bowlby, 2012) Narušení tohoto základního vztahu má za následek neschopnost vytvářet a udržovat vztahy. (Ptáček a kol., 2011) Jedinci, kteří nejsou schopni navázat intenzivní a bezpečný vztah a citové pouto (attachment)⁹ se nemohou cítit bezpečně, nedůvěřují lidem kolem sebe, zdravě si neuvědomují sebe samého a to může vést až k psychické deprivaci. (Bubleová, 2014)

Psychickou deprivaci definují Hartl a Hartlová (2010) jako stav strádání, který vzniká z neuspokojení potřeby lásky a jistoty. Výsledky dosavadního zkoumání psychické deprivace v dětství shrnuje právě Bowlbyho monografie z roku 1951 *Mateřská péče a duševní zdraví: „Dítě v útlém věku má být vychováváno v ovzduší citové vřelosti a má být připoutáno k matce nebo k náhradní mateřské osobě intimním a trvalým citovým svazkem, který je pro oba zdrojem uspokojení a radosti. Situace, ve které dítě strádá nedostatkem citového pout, vede k řadě poruch duševního zdraví, které podle stupně a trvalosti takové deprivace jsou různě těžké a popřípadě nenapravitelné.“* (Matějček a Langmeier, 2011, s. 18)

Langmeier a Matějček (2011) psychickou deprivaci vystihují jako stav vznikající následkem životních situací, kdy dítěti nejsou dány příležitosti uspokojovat v dostatečné míře a v dostatečně dlouhé době jeho základní psychické potřeby. Bubleová a Benešová (2001) popisují deprivaci jako nedostatečné uspokojování základních potřeb – biologických i psychických. S tímto tvrzením se shodují i Langmeier a Matějček (2011), kteří na podkladě dlouholetého sledování vývoje dětí v

---

⁹ Attachment znamená citové pouto či připoutání. V oblasti psychologie se tento termín týká výhradně pouta mezi dítětem a dospělým, který o něj pečuje. Teorii attachmentu zavedl a popsal anglický psychiatr a psycholog John Bowlby ve 40. letech 20. století. (Vrtbovská 2010)

dětských domovech prokázali, že pobyt v ústavní výchově má za následek závažné ohrožení duševního a sociálního vývoje dětí a jeho negativní důsledky poznamenávají tyto děti až do dospělosti.

Od pečujících osob se očekává, že svěřeným dětem uspokojí naprosto totožné potřeby, jaké by měly mít zajištěny od svých biologických rodičů. Jedná se především o přijetí, lásku, pocit bezpečí, zázemí a stabilitu, ale i stravu, oblečení, přístřeší a např. vzdělání. Pěstouni proto musí být připraveni na interakci s biologickou rodinou, ale také být otevření spolupráci v psychologické oblasti. (Rapshaw, 2002 - vlastní překlad)

Častými jevy, se kterými se pěstouni během života se svými svěřenými dětmi setkávají, jsou například výrazné problémy v jejich chování - záškoláctví, útoky z domova, nepřiměřené sexuální chování, setkání s drogami nebo jinými závislostmi. Setkávají se rovněž se lhaním či krádežemi, uzavřeností a odmítáním, hromaděním jídla nebo naopak přejídáním; to vše často pramení z nedostatečně vyvinutého svědomí. Dalším, pro traumatizované¹⁰ dítě příznačným chováním, je apatie, nezájem či opačně snaha získat pozornost za každou cenu, provokativní chování, šikanování a agresivita vůči slabším či trápení zvířat, důvodem kterých může být strach nebo snaha otupit vlastní bolest. (Zezulová, 2012) Podle Matouška a Pazlarové (2010) může být právě agresivita i způsobem sebeobrany.

Velkou zátěží bývají pro pěstounské rodiny také velké životní změny, které jsou prvkem náročným a stresujícím. Taková změna je v životě pěstounské rodiny vždy náročnější, protože se týká většího počtu lidí a navíc systému, který vznikl uměle, nikoliv přirozeně. Největší zátěží je pro děti, které za sebou mají traumatickou zkušenost nebo zakořeněnou zkušenost, že změna směřuje vždy k horšímu. Nemusí se pokaždé jednat pouze o negativní situace, ale o přirozené vývojové změny jako je např. zahájení školní docházky dítěte nebo zletilost dítěte a ukončení PP. (Děti patří domů, 2013)

Praktická doporučení, jak zvládat náročné životní situace s přijatým dítětem, nabízí náhradnímu rodiči Schoolerová (2002):

---

¹⁰ Trauma představuje „život ohrožující událost, kterou člověk zažil přímo nebo jako svědek a vyvolala strach, hrůzu, pocity beznaděje a zoufalství, nejistotu, ztrátu pocitu bezpečí a přizpůsobivosti.“ (Hartlová a Hartl, 2010, s. 622)

- Pěstounské dítě se často chová nápadně jinak než ostatní. Z okolí mohou přicházet negativní reakce, které si pečující nemá brát osobně.
- Přijímá to, že k němu dítě často neprojevuje vděčnost, naopak mu může klást za vinu řadu svých problémů.
- Pěstounské dítě mívá obvykle více výchovných problémů. Tato skutečnost by však neměla vést k pocitům selhání či ohrožení role náhradního rodiče, který své sebehodnocení nesmí odvíjet od reakcí či chování dětí.
- Aby svěřené dítě cítilo dostatek lásky, musí náhradní rodič riskovat i odmítnutí, například tím, že vyjádří své negativní emoce. Nezavírá oči před realitou ani dítě nemanipuluje. Naopak nechá na dítě působit důsledky jeho chování, ale je mu stále po ruce.

Složité dítě, které přichází do náhradní rodiny, potřebuje stabilní zázemí zralých a milujících náhradních rodičů. Pro pečující osoby je péče o svěřené dítě životní výzvou, na kterou je nezbytné se dobře připravit. I po přijetí dítěte do péče je potřebné se nadále vzdělávat, získávat další informace o tom, jak k němu nejlépe přistupovat, jak mu co nejlépe porozumět a být pro něho co největší oporou. (Bubleová, 2014)

Přijmout dítě do pěstounské péče je závažné rozhodnutí. Povinnosti kladené na osobu pěstouna znamenají vykonávat náročnou profesi s velkou dávkou odpovědnosti. (Zezulová, 2012) Náhradní rodiče by měli mít vědomosti z oblasti naplňování potřeb dětí, měli by těmto potřebám porozumět a měli by identifikovat specifika a odlišnosti chování přijatých dětí. (Solařová, 2015). K tomuto jim může přispět odborné vzdělávání.

3 Vzdělávání

Vzdělávání a výkon pěstounské péče k sobě neodmyslitelně patří. Zájemce o náhradní rodinnou péči by se bez absolvování povinného vzdělávání v rámci odborné přípravy nemohl stát pěstounem. Pěstoun, který se odmítá dále vzdělávat, nemůže své poslání dobře vykonávat. (Bubleová a kol., 2011)

Učením a vzděláváním lidé zvyšují svůj potenciál; vznikají nebo se rozvíjejí tzv. lidské zdroje, kterých mohou využít k vykonávání určité činnosti. (Plamínek, 2010) V tomto spatřuji paralelu s pěstouny, kteří si díky vzdělávání mohou rozšířit svůj potenciál a výkon své profese zkvalitnit.

Protože jsou cílovou skupinou této práce pěstouni a těmi se můžou stát osoby, které jsou starší 18 let, tedy dospělé osoby a předmětem zkoumání je jejich pohled na vzdělávání, považuji za opodstatněné popsat v této kapitole formy, metody a fáze vzdělávání, motivaci dospělých ke vzdělávání, kompetence ve vzdělávání dospělých, kompetence pěstounů a závěrem této kapitoly zmapovat potřeby pěstouna v kontextu vzdělávání a tvorbu vzdělávacích plánů.

3.1 Vzdělávání dospělých

Vzdělávání dospělých je obecný pojem a zahrnuje veškeré vzdělávací aktivity osob, které ukončily školní vzdělávání a přípravu na budoucí povolání a vstoupily na trh práce. Tyto aktivity nahrazují, doplňují, rozšiřují, inovují či jinak obohacují počáteční vzdělávání dospělých osob. (Palán, 2002) *„Vzdělávání dospělých představuje celoživotní proces, který umožňuje člověku držet krok se změnami v oblasti ekonomického, kulturního, společenského a politického života.“* (Barták, 2008, s. 10) Veteška (2010) považuje za celoživotní učení všechny vzdělávací aktivity jedince, které rozvíjí jeho znalosti, kompetence a dovednosti a umožňují mu tak jeho osobnostní růst, profesní i občanské uplatnění. V tomto procesu se klade důraz i na význam vzdělávacích aktivit, které nemají organizovaný ráz, např. učení při práci a sebevzdělávání (samostatné učení). *„Celoživotní učení zahrnuje formální, neformální a informální vzdělávání a předpokládá prolínání a doplňování uvedených forem v průběhu celého života.“* (Veteška, 2010, s. 18)

Formální vzdělávání se uskutečňuje ve vzdělávacích institucích, obvykle ve školách. Organizaci vzdělávání, cíle, obsahy i funkce vymezuje legislativa. Zahrnuje vzdělávací stupně, které na sebe navazují - základní, střední a vysokoškolský. Absolventům jednotlivých stupňů je vzdělání deklarováno vysvědčením, diplomem, certifikátem apod.

Neformální vzdělávání je realizováno v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucí či neziskových organizací formou přednášek, seminářů, kurzů apod. Zpravidla je zaměřeno na zlepšení společenského a pracovního uplatnění a vede k získávání dovedností, vědomostí, zkušeností, kompetencí. Tento typ vzdělávání nevede k získání dalšího stupně vzdělání.

Informální vzdělávání je přirozeným procesem nabývání vědomostí, osvojováním si postojů, dovedností a kompetencí z každodenních činností a zkušeností v zaměstnání, rodině nebo ve volném čase. Řadíme do něho i sebevzdělávání. Je nekoordinované, nesystematické a neorganizované, probíhá zpravidla mimo jakoukoli instituci. (Veteška a Tureckiová, 2008)

Vzdělávání dospělých podobně rozlišuje Palán (2002) – na vzdělávání ve školách a další vzdělávání. Další vzdělávání podle něj zahrnuje občanské vzdělávání, zájmové vzdělávání a další profesní vzdělávání. Mezi další profesní vzdělávání řadí kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání a normativní školení.

Vzhledem k mé zkušenosti a profesní praxi jsou osvědčenými a velmi často užívanými metodami vzdělávání pěstounů neformální a informální typy vzdělávání. Mají jednak podobu přednášek, kurzů a seminářů, ale probíhají také i formou kontaktů a setkávání pěstounských rodin, na kterých dochází ke vzájemnému sdílení jejich zkušenosti s výkonem pěstounské péče a k přenosu dobré praxe.

V souvislosti se zákonnou povinností pěstounů vzdělávat se lze hovořit i o podobě profesního vzdělávání, neboť jak již bylo uvedeno, pěstounská péče se přiblížila výkonu odborné profese. Pěstouni jsou povinni vzdělávat se průběžně a vytvářejí si vzdělávací plán, obvykle na období jednoho roku. Bartoňková (2002, s. 109) hovoří o systematickém, plánovaném vzdělávání, které „*probíhá nepřetržitě v rámci opakujícího se cyklu identifikace potřeby, plánování, realizace a vyhodnocování.*“ Zkušenosti z předešlých cyklů se využívají ke zlepšení vzdělávání v dalších cyklech.

3.1.1 Formy a metody vzdělávání

Důležitým faktorem pro úspěšné vzdělávání je způsob jeho provádění. Legislativně není stanoveno, jakou formou si mají osoby pečující nebo osoby v evidenci zvyšovat dovednosti a znalosti v oblasti výchovy a péče o dítě. Při své praxi pracovníka náhradní rodinné péče a zároveň osoby pověřené doprovázením jsem se nejčastěji setkala s následujícími formami vzdělávání:

Základní a nejběžnější formou vzdělávání je **přednáška**. Ta představuje verbální prezentaci určitého tématu a je založena na monologických metodách lektora. Zpravidla obsahuje základní informace a teze, důkazy, potvrzení podstaty problému, praktické příklady z praxe, zajímavé podrobnosti a fakta. Součástí přednášky bývá diskuse, která slouží i jako zpětná vazba pro přednášejícího. (Palán, 2002) Je vhodná pro předávání množství informací početným skupinám. Její nevýhodou však je malá možnost interakce lektora s účastníky přednášky. (Vodák a Kucharčíková, 2011) Langer (2016) spatřuje vhodnost přednášek pro nová témata, kdy přednášející výkladem teoretického učiva předává posluchačům svoje znalosti a ucelené poznatky. Za nevýhodu považuje pasivní roli posluchače a s tím spojenou náročnou motivaci a aktivizaci účastníků a také minimální interaktivitu a zpětnou vazbu.

Obdobou přednášky je **seminář**, ovšem posluchači jsou do výuky více zapojeni, neboť po krátkém úvodu následuje diskuse a to formou rozhovoru nebo referátu. (Palán, 2002). Semináře formou referátů s diskuzí bývají orientovány na vyměňování názorů a informací účastníků na předem známé téma. Za výhodu je považována okamžitá zpětná vazba. Kvalita učení ale závisí na vědomostním stupni účastníků. (Vodák a Kucharčíková, 2011) Mužík (2010) dodává, že se jedná o běžnou formu vzdělávací praxe, avšak bývá velmi často nekvalitně provozovaná. Seminář je podle něj „*základní metodou posuzování problémů praxe z různých úhlů pohledu lektora a účastníků.*“ (Mužík, 2011, s. 109)

Konference – cílově promyšlené, plánované a organizované komunikativní setkání účastníků, které má předem vytyčené cíle a definovaná problémová témata. (Palán 2002) Tato forma vzdělávání je u „našich“ pěstounů pravidelným zdrojem cenných informací, neboť v Litomyšli se každoročně koná konference s názvem Současnost a perspektiva sociální péče ve společnosti 21. století.

Metoda workshopu - je „určená k prodiskutování konkrétních situací a hledání možných přístupů k jejich pozitivnímu zvládnutí.“ (Vodák a Kucharčíková, 2011, s. 115) Výhodou této metody je neformálnost a možnost řešení konkrétních problémů. Nevýhodou ale může být nezbytná interaktivní spolupráce účastníků a poměrně vysoké facilitační schopnosti lektora. Mužík (2010) k této metodě upřesňuje, že workshopu často předchází přednáška, případně jiná vzdělávací aktivita.

Další povinné vzdělávání mohou pěstouni absolvovat během **víkendových pobytů**, které v rámci systému doprovázení pořádají doprovázející organizace. Jedná se o vícedenní pobyty, zpravidla víkendové, jak již vyplývá z názvu. Pro pěstouny je zajištěno vzdělávání v rozsahu nejméně šest vzdělávacích hodin za den, děti mají organizovaný program zaměřený na sebe přijetí a podporu jejich zdravého rozvoje. Služba je doporučována osobám pečujícím, které mají zájem sdílet své zkušenosti s ostatními nebo od nich získat inspiraci a také těm, jejichž děti mají nedostatek příležitostí setkat se s jinými přijatými dětmi, což může pomoci k lepšímu přijetí identity dítěte. (Semerádová a kol., 2013)

Odpolední kluby, tzv. kluby pěstounů, jsou vyhledávanou příležitostí k pravidelnému setkávání pečujících osob. V rámci diskuze, která je moderována sociálním pracovníkem, mohou sdílet své zkušenosti s pěstounstvím. Podstatnou součástí těchto klubů je možnost vzdělávání se v konkrétních tématech, které náhradní rodiče se svými svěřenými dětmi řeší. Kluby jsou vhodné i pro zájemce o náhradní rodinnou péči, kteří by se chtěli blíže seznámit s tématem náhradní rodinné péče a uvítali by setkání se stávajícími pěstouny. (Semerádová a kol., 2013)

Pro pěstouny, kterým vyhovuje spíše soukromí, anebo se nemohou z důvodu specifických potřeb přijatých dětí účastnit kolektivní formy vzdělávání, slouží vzdělávání formou e - learningu nebo samostudium.

E - learningem rozumíme vzdělávací proces, který využívá informační a komunikační technologie k efektivnímu dosažení vzdělávacího cíle. Jedná se o výuku za použití výpočetní techniky a internetu. (Průcha a Veteška, 2014) Dle Barešové (2003) obsahuje e - learning tři složky tvořící vzdělávací systém. Jednou je obsah vzdělávání (e-kurzy) a druhá spočívá v distribuci těchto kurzů. Třetí složkou je řízení studia, proces, který zajišťuje správu e-kurzů, včetně sledování výsledků studia.

Provádí-li jedinec individuální studium s využitím různých edukačních prostředků, např. učebnic, výukových programů, interaktivních kurzů nebo on - line vzdělávacích programů, jedná se o **samostudium**. Tato forma vzdělávání je sebeřízená, je realizována pouze na základě zájmu a motivace učícího se. (Průcha a Veteška, 2014)

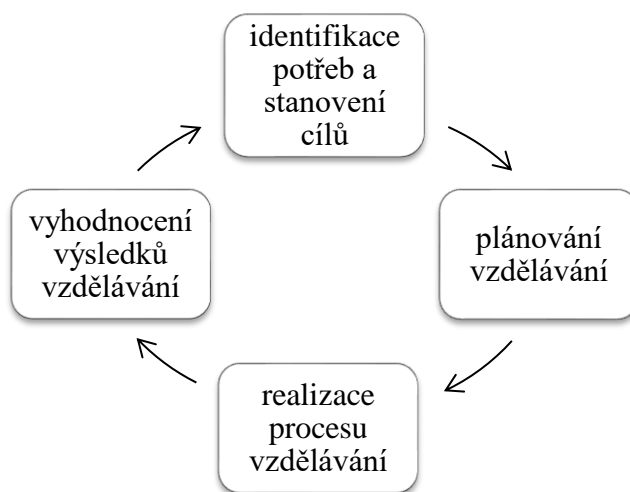
3.1.2 Fáze vzdělávacího procesu

Do vzdělávacího procesu jsou podle Palána (2002) zahrnuty veškeré vzdělávací aktivity, které jsou realizované jako řádné školské vzdělávání dospělých za účelem získání určitého stupně vzdělání nebo jako další vzdělávání, včetně vzdělávání seniorů. Je procesem cílevědomého a systematického osvojování a upevňování znalostí, dovedností, schopností, hodnotových postojů a návyků.

Vzdělávací proces prochází dle Vodáka a Kucharčíkové (2011) čtyřmi fázemi:

1. Identifikace potřeb a stanovení cílů.
2. Plánování vzdělávání.
3. Realizace procesu vzdělávání.
4. Vyhodnocení výsledků vzdělávání.

Schéma 1: Fáze procesu vzdělávání

Zdroj: vlastní

Tyto fáze sice aplikují na firemní vzdělávání, ale lze je úspěšně aplikovat také v rámci vzdělávání pěstounů. Popsané fáze jsou ve vzdělávání pěstounů zcela relevantní.

Nerealizování či pomínutí některé fáze vzdělávacího procesu může u pěstounů zapříčinit neúspěšné vzdělávání. Je proto klíčové správné uchopení schématu vzdělávacího plánu, včetně prvotního identifikování vzdělávací potřeby a stanovení cíle. Mnozí pěstouni bývají časově vyčerpáni souběžným výkonem pěstounské péče a výkonem povolání, ve kterém nepochybně procházejí též procesem odborného profesního vzdělávání. Budou-li pracovníci doprovázejících subjektů přistupovat k plánování vzdělávání profesionálně, pak v poslední fázi vyhodnocení výsledků vzdělávání bude spokojený nejen vzdělaný pěstoun, ale zároveň dítě svěřené do náhradní rodinné péče, které bude mít saturované své potřeby.

3.2 Motivace ke vzdělávání dospělých

S přihlédnutím k tomu, že tématem diplomové práce je pohled pěstounů na povinné vzdělávání, jeví se jako vhodné zmínit se i o motivaci ke vzdělávání. Osoby pečující o dítě dostávají za výkon své práce od státu odměnu – plat. Pohlíží se na ně tedy jako na „zaměstnance“ státu, které je potřeba, podobně jako zaměstnance kterékoliv jiné organizace, motivovat ke vzdělání tak, aby jeho vzdělávání bylo účelné a efektivní.

Má-li být vzdělávání dospělých účelné a efektivní, je za rozhodující faktor považována „*síla a zaměření motivů účastníka, tedy pohnutek jeho jednání a prožívání.*“ (Beneš, 2014, s. 104) Motivace, tedy soubor vnitřních a vnějších faktorů, aktivuje a řídí prožívání a jednání jedince. Mezi faktory ovlivňující další vzdělávání jedinců se řadí především životní situace, okolí a vztahy, společenské klima a charakteristika osobnosti jedinců.

Motivy k dalšímu vzdělávání mohou být různorodé - dychtivost po prestiži a sociálním uznání, dosažení uznání od známých či příbuzných, ale také zvědavost, radost z poznání a učení se nebo aplikovatelnost naučeného při řešení problémů. Obvykle je to působení celého komplexu motivů, který se nějak vyvíjí a mění. K typům motivů podněcujících účast dospělých na dalším vzdělávání náleží sociální kontakty, tedy úsilí o navázání a rozvinutí kontaktů, chápání osobních problémů, zlepšení své sociální pozice, potřeby skupinových aktivit a přátelství spřízněných

jedinců. Také mezi ně náleží sociální podněty a profesní důvody. Motivem může být i participace na komunálním životě a vnější očekávání, např. následování doporučení zaměstnavatele, přátel, sociálních pracovníků, poradenských služeb, apod. (Beneš, 2014)

Některé z uvedených motivací bývají v praxi používány i k motivaci pro pokračování v pěstounské péči. Například v rámci skupinových setkání pěstounů, kde mohou sdílet společně své zkušenosti s výkonem pěstounské péče, vzájemně se podporovat nebo si vyměňovat poznatky.

I ve skupině pěstounů dochází k odlišným motivům. Tyto motivační rozdíly závisí na věku pěstounů, jejich dosaženém vzdělání, pohlaví a životních okolnostech, jakými jsou např. počet a věk přijatých dětí, existence biologických dětí v rodině, rodinný stav, bydliště na vesnici či ve městě.

Motivace, která je jakýmsi hnacím motorem jakékoli činnosti jedince, která směřuje ke konkrétnímu cíli, tedy i k pěstounství, může mít též opačnou energii. Tuto nazývají Rabušicová a kol. (2008) bariérami ve vzdělávání dospělých. Dělí je do tří skupin: jednou z nich jsou situační bariéry (např. chybějící finance nebo peníze), druhou bariéry institucionální (např. chybějící programy nebo nevhodně plánované činnosti). Třetí skupinou jsou bariéry specifikované jako osobnostní (např. vlastní postoje a vnímání sebe samého).

V praxi se objevují všechny z výše uvedených bariér. Pracující pečující osoby často čelí situačním bariérám, neboť při práci a péči o dítě stěží hledají čas. Institucionální bariéry jsou spojené s nevhodně naplánovaným vzděláváním, jehož téma nenaplnuje potřeby pěstounů s ohledem na specifika svěřeného dítěte. Osobnostní bariéry se často vyskytují v příbuzenské pěstounské péči, nejčastěji u prarodičů. Ti jsou přesvědčeni, že mají s výchovou dětí dostatečné zkušenosti a vzdělávat se proto nepotřebují. V ochotě vzdělávat se jim mnohdy brání i stud. (Bubleová, 2011)

3.3 Kompetence ve vzdělávání dospělých

Termínem kompetence se v dnešní době v odborné terminologii rozumí „*specifický soubor znalostí, dovedností, zkušeností, metod a postupů, ale také například postojů,*

kteřé jedinec využívá k úspěšnému řešení nejrůznějších úkolů a životních situací.“
(Veteška a Tureckiová, 2008, s. 25)

V této souvislosti je proto žádoucí a nezbytné, aby lidé v procesech učení a vzdělávání dostali možnost formovat si kompetence v rozličných životních situacích a při plnění různých úkolů je uměli efektivně použít.

Jedním z typických znaků kompetencí je to, že jsou vždy kontextualizované, tedy zasazené do určitého prostředí či situace. Ty jsou průběžně vyhodnocovány a společně vytvářeny nejen předchozími znalostmi a zkušenostmi, ale také zájmy a potřebami ostatních aktérů situace. (Veteška a Tureckiová, 2008)

Osoba pečující se při výkonu své profese ocitá v situacích, kdy musí řešit více či méně složité úkoly a různé životní situace se zřetelem na počet přijatých dětí a jejich věk. Odlišné kompetence vyžaduje získat pěstoun, který pečuje o malé dítě, odlišné pěstoun na přechodnou dobu s dítětem týraným a zneužívaným. Při plánování vzdělávání a sestavování vzdělávacích plánů je proto třeba přihlédnout ke konkrétním specifikům, aby měl pěstoun možnost získat vzděláváním nezbytné kompetence k výkonu pěstounské péče. Je třeba neopomenout zejména situace v příbuzenské pěstounské péči, kde bývá dítě často svěřeno prarodičům a to v poměrně krátké době. Ti tak nemají čas ani prostor k osvojení si potřebných kompetencí k péči a výchově dítěte a navíc neprocházejí žádnou odbornou přípravou před jeho přijetím.

3.4 Kompetence pěstounů

Kompetence pěstouna jsou dle Semerádové a kol. (2013) mapovány u čtyř základních oblastí:

- Péče o děti – schopnost poskytnout dětem řádnou péči, tím podporovat jejich zdravý emocionální, intelektuální, fyzický a sexuální vývoj, schopnost přijmout děti, spolupracovat s jejich biologickými rodinami a ostatními osobami pro dítě důležitými, schopnost vymezit dětem hranice a vypořádat se s jejich chováním v rámci těchto hranic bez použití fyzických trestů, schopnost komunikovat s nimi způsobem, který odpovídá jejich věku a úrovni chápání,

mít povědomí o jejich normálním vývoji, naslouchat jim nebo schopnost podpořit jejich zdravý růst a vývoj směrem k dospělosti.

- Zajištění láskyplného a bezpečného prostředí – schopnost zajistit péči dětem v domově, ve kterém je bezpečno a kde jim nehrozí žádná fyzická újma nebo zneužití a schopnost vést děti k samostatnosti, naučit je přivolat pomoc v případě ohrožení, schopnost rozpoznat hrozící riziko zneužití nebo diskriminace.
- Týmová spolupráce - schopnost spolupráce s odbornými pracovníky a podílení se na plánování rozvoje dětí, schopnost efektivní komunikace, schopnost zachovávat důvěrné informace, schopnost prosazovat rovnost, různorodost a práva jednotlivých dětí a skupin.
- Vlastní rozvoj – schopnost rozpoznat, jaký vliv bude poskytování pěstounské péče pravděpodobně mít na celou rodinu, schopnost požádat o pomoc či spolupráci s využitím vztahů s lidmi v místě, kde zájemce žije, schopnost využívat příležitosti k zdokonalování dovedností a dalšímu vzdělávání se a schopnost zachovávat pozitivní vztahy a efektivně fungovat i v obtížných obdobích.

Kompetence pěstounů by měly být zmapovány již během procesu přípravy žadatelů o NRP. Klíčový pracovník se pak u pěstouna při jeho výkonu PP zaměří na stanovení konkrétních vzdělávacích potřeb tak, aby získal znalosti a dovednosti při péči o specifické skupiny dětí (např. děti jiného etnika, zdravotně postižené, týrané, zneužívané a zanedbávané), při změnách spojených s vývojovými fázemi dítěte, při návratu do původní rodiny nebo přechodu do jiné formy NRP, při přípravě dítěte na osamostatňování se v souvislosti se zletilostí a odchodem z NRP i při zvládání krizových situací. (Novotná a kol., 2014)

Cílovou skupinou diplomové práce jsou pěstouni a hlavním cílem je zjistit, jak oni pohlízejí na povinné vzdělávání. Jsou sice podstatnou, ale určitě ne jedinou skupinou osob, která by se měla v oblasti náhradní rodinné péče vzdělávat. Děti vychovávané v náhradní rodinné péči přicházejí nejčastěji do kontaktu s pedagogy, z nichž většina nemá znalosti o problematice NRP a tak nechápe, že tyto děti jsou jiné a neumí vyjít jejich potřebám vstříc. Potřeba efektivního vzdělávání v této oblasti je potřebná i

u dalších příslušníků odborných profesí, kteří jsou s těmito dětmi v kontaktu (lékařů, psychologů, soudců). Největším problémem jsou však předsudky vůči náhradním rodinám ze strany laické veřejnosti. Vzdělávat tuto skupinu je ještě těžší, protože zde chybí motiv se o tématu náhradního rodičovství něco dozvědět. (Konečná a Koubková, 2010)

3.5 Potřeby v kontextu vzdělávání

Pro úspěšné vzdělávání je klíčové správné nastavení vzdělávacího plánu, který primárně vychází z identifikace vzdělávacích potřeb. Bez rozpoznání těchto potřeb není možné nastavit vhodné řešení v rámci procesu vzdělávání.

Palán (2002, s. 162) definuje potřeby jako „*intrapsychický jev signalizující nedostatek (nebo nadbytek) něčeho, co je z hlediska subjektu žádoucí (nežádoucí). Jedná se v podstatě o porušení vnitřní rovnováhy a tendenci (potřebu) k jejímu znovunabytí (saturaci).*“

Mužík (2004) považuje za nejdůležitější potřebu člověka potřebu poznání. Uvádí, že díky ní člověk už od raného dětství nabývá nejrůznějších informací, které vedou k jeho rozvoji. Tato potřeba se dále zvyšuje, protože prostřednictvím získaných informací a zkušeností je jedinec schopný řešit vzniklé situace a problémy.

Vzdělávací potřeby představují „*určitý, často z pozice jednotlivce subjektivně pociťovaný deficit informací, vědomostí, znalostí či dovedností nezbytných pro jeho pracovní i mimopracovní aktivity.*“ (Průcha a Veteška, 2014, s. 300)

K tomuto tématu současně uvádí Armstrong (1999), že vzdělávání musí mít jasně definovaný záměr a to za podmínky, kdy jsou vzdělávací potřeby organizace, skupiny či jednotlivce rozpoznávány a identifikovány.

Bartoňková (2010) shora uvedený proces zúžila na definici, která plně vystihuje nerovnováhu mezi tím, co člověk ví a zná a tím co by potřeboval vědět a znát. Zdůrazňuje, „*že analýzou a identifikací vzdělávacích potřeb učiníme první krok v procesu plánování, v systému a projektování vzdělávací aktivity.*“ (Bartoňková, 2010, s. 118)

S ohledem na téma této práce je potřebné podotknout, že zmíněný krok je pro přípravu a plánování vzdělávacích aktivit pro pěstouny zcela zásadní, neboť bez jeho realizace nelze provést úspěšnou vzdělávací aktivitu.

Dělení vzdělávacích potřeb nabízí např. Šedřová a Novotný (2002):

Mezi objektivní vzdělávací potřeby řadíme ty potřeby, kdy je chybějící vzdělávání ve vztahu k osobě vymezeno z okolí, např. prostřednictvím zaměstnavatelů. Ve vztahu ke vzdělávání pěstounů můžeme jako objektivně vnímanou vzdělávací potřebu chápat realizaci odborné přípravy pro výkon pěstounské péče, kdy Krajský úřad (jako „zaměstnavatel“) přesně definuje „výkon povolání“ – tedy pěstounství, potřebným vzděláváním.

Subjektivní vzdělávací potřeby pociťuje jedinec přímo sám na sobě. Mohou to být potřeby vnímané jako tlak okolního prostředí nebo potřeby pociťované jako vnitřní tah.

Subjektivně vnímané vzdělávací potřeby členíme dále na neidentifikované (nerozpoznané) a identifikované (rozpoznané a označené za zásadní), podrobněji je můžeme ještě dělit na realizované a nerealizované.

Za objektivní vzdělávací potřebu v kontextu výkonu pěstounské péče lze uvést povinné průběžné vzdělávání uložené novelou zákona č. 359/1999 Sb., o SPOD. Dle vlastní zkušenosti s doprovázením náhradních rodin mohou mít subjektivní vzdělávací potřeby osob pečujících různá specifika. Důležitou roli zde sehrává konkrétní situace rodiny a především specifické problémy přijatých dětí. Okolním tlakem může být chápána představa pečující osoby o tom, že by měl mít povědomí o službách vhodných právě pro jeho dítě, aby mu mohl v případě potřeby zprostředkovat potřebnou službu nebo zajistit odborníka, aniž by byl odkázán na pomoc okolí. Vnitřním tlakem by pak mohla být potřeba orientace v konkrétní problematice, pokud by měl pěstoun zájem využít nabyté informace pro svůj rozvoj.

V případě neidentifikovaných vzdělávacích potřeb lze uvést situace z praxe, ve kterých si pečující málokdy připouští mezeru ve vzdělání. Vzniklé problémy pak většinou řeší na základě své intuice. Rozdílný přístup k řešení mají pěstouni, kteří jsou schopni identifikovat problém a v návaznosti i rozpoznat vzdělávací potřebu a označit ji za zásadní. Může se jednat o situace, kdy se pěstoun u svých biologických dětí

s podobným problémem nesetkal a nemá s ním tudíž adekvátní zkušenost. V tom případě směřuje žádost o pomoc ke klíčovému pracovníkovi doprovázejícího subjektu nebo si sám aktivně vyhledá vhodnou vzdělávací aktivitu a svoji volbu s klíčovým pracovníkem jen konzultuje.

3.6 Vzdělávací plány a jejich tvorba

S ohledem na to, že diplomová práce je zaměřena na vzdělávání pěstounů, jejichž přijaté děti mají obvykle svá specifika, je stanovování a plnění vzdělávacích plánů náhradních rodičů velmi důležité a potřebné. Proto se na ně zaměřím podrobněji. Pečující osoby, které prošly procesem zprostředkování náhradní rodinné péče, získaly v rámci odborné přípravy určité vědomosti, znalosti a dovednosti, které je ale třeba v průběhu pěstounství stále rozvíjet. Stejně, jako se v průběhu času proměňují potřeby dítěte, proměňují se i nároky na znalosti, vědomosti a dovednosti pěstounů v oblasti výchovy, zajištění zdravého vývoje dítěte ve všech oblastech. (Semerádová a kol., 2013)

Tvorba vzdělávacích plánů je předmětem dohody o výkonu pěstounské péče. Klíčový pracovník doprovázející organizace vede pečující osoby k dalšímu vzdělávání, podporuje je ve zvyšování a posílení jejich kompetencí, společně s nimi pojmenovává, jakým tématům by se měli zabývat hlouběji či v jakých oblastech, vzhledem k jejich aktuální situaci, potřebují další vzdělávání. S identifikací dostupné nabídky vzdělávacích aktivit v oblasti péče o ohrožené děti pak společně s pěstouny vytváří jejich vzdělávací plán. (Semerádová a kol., 2013)

Cílem vzdělávacích plánů je tedy zmapovat a určit vzdělávací potřeby náhradních rodičů a sledovat ztotožnění tohoto rodiče se svou rolí, popřípadě tomuto ztotožnění napomoci dalším vzděláváním a podporou. Klíčový pracovník současně mapuje oblasti, ve kterých se objeví potřeba náhradního rodiče vzdělávat se. Děti umístěné do náhradních rodin se potřebují opřít o pevné pečovatele, které zcela přijali své náhradní rodičovství. Identita náhradních rodičů úzce souvisí s identitou svěřeného dítěte. Plán mapuje základní oblasti kompetencí náhradních rodičů a hledá způsoby a možnosti, jak jednotlivé vzdělávací potřeby uspokojit a tím tyto kompetence zvýšit, resp. zlepšit kvalitu výkonu náhradní rodinné péče. Vzdělávací plán nemusí mít pevně danou

strukturu a podobu, je na dohodě rodiny a klíčového pracovníka doprovázejícího subjektu, jakou formou společně zachytí vzdělávací potřeby tak, aby se dalo jejich naplňování hodnotit s časovým odstupem. (Semerádová a kol., 2013)

Jak již bylo uvedeno v podkapitole zabývající se vzdělávacími potřebami, je výstupní fází identifikace potřeb vzdělávání vypracování vzdělávacího plánu.

Proces tvorby plánu má tři fáze:

1. Přípravná fáze – specifikují se potřeby, analyzují účastníci a stanovují cíle.
2. Realizační fáze – spočívá ve vývoji a zpracování jednotlivých procesů vzdělávacího projektu a vlastní realizaci.
3. Fáze zdokonalování – průběžné vyhodnocování jednotlivých etap vzdělávacího programu a hledání možností zlepšení. (Vodák a Kucharčíková, 2011)

Dobrý plán by měl dle jmenovaných autorů obsahovat odpovědi na tyto otázky:

- Na jaká témata je nezbytné se zaměřit?
- Pro jakou cílovou skupinu budeme realizovat vzdělávací aktivitu?
- Jaké metody a techniky budou při realizaci vzdělávání využity?
- Která vzdělávací instituce bude zvolena?
- V rámci jakého časového období se akce uskuteční?
- Kde se vzdělávací akce bude konat?
- Kdy a jakým způsobem bude realizováno průběžné a závěrečné hodnocení aktivit vzdělávání, včetně hodnocení celého vzdělávacího plánu?
- Jaká bude výše nákladů na vzdělávání?

Shrnutí teoretické části

V teoretické části této práce byly objasněny klíčové pojmy, které se váží k vytyčeným cílům a jejich teoretická východiska. Přitom byla zachována logická posloupnost. V první kapitole byl vymezen teoretický kontext sociálně-právní ochrany dětí. Byl definován pojem SPOD, principy a význam a také legislativní rámec SPOD a instituce zajišťující její výkon. V dalších částech kapitoly byly popsány nejdůležitější změny, které přinesla novela zákona o SPOD a to jak v obecné souvislosti s výkonem SPOD, tak v konkrétní souvislosti s NRP. Celá druhá kapitola byla věnována náhradní rodinné péči. Byly v ní objasněny instituty, jako je svěření dítěte do péče jiné osoby, osvojení či poručenství. Větší pozornost byla věnována pěstounské péči, jejím formám a finančním aspektům. Zároveň byla v této části popsána role pěstouna, jeho práva a povinnosti, které vyplývají z uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče. Nebyl opomenut ani proces zprostředkování a odborného posouzení žadatelů o tento typ péče. Závěr druhé kapitoly se soustředil na motivaci k náhradnímu rodičovství a na specifické problémy dětí, které s tématem této práce úzce souvisí. Poslední kapitola teoretické části, která je stěžejní pro praktickou část této práce, byla zaměřena na vzdělávání. Charakterizovala, jaké mohou být motivace ke vzdělávání, poukázala na důležitost získávání kompetencí pěstounů, popisovala potřeby v souvislosti se vzděláváním a věnovala se i vzdělávacím plánům a jejich tvorbě.

Teoretická část práce je východiskem pro praktickou část. Uvedením novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí do praxe se jeví jako potřebné zjistit, jaký přístup mají pěstouni ke vzdělávání, v čem je pro ně důležité a jak může ovlivňovat praktický výkon jejich profese. Zároveň je třeba zkoumat, jakým způsobem pěstouni plní svoji povinnost, jak se o vzdělávacích akcích dozvídají, jaké formy vzdělávání preferují a současně jaké okolnosti u nich při výběru vzdělávání převládají. Dále bude zkoumáno, jaké vzdělávací potřeby pěstouni mají a jakým způsobem jsou zjišťovány. Zda jsou s nimi sestavovány vzdělávací plány, na co by měl být při sestavování kladen důraz a jak se pěstouni mohou podílet na jejich tvorbě. Praktickým se též jeví rozpoznat, jakým způsobem je od pěstounů zjišťována zpětná vazba a zda je na ni brán zřetel.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Empirické výzkumné šetření

V praktické části bude charakterizováno a realizováno výzkumné šetření zaměřené na pěstounské rodiny. Nejprve bude vymezen hlavní výzkumný cíl práce a poté dílčí výzkumné cíle. Následně bude podrobněji popsán druh výzkumu, výzkumné metody a techniky, které byly k realizaci výzkumu použity. Současně bude specifikován výzkumný soubor a popsána organizace, průběh a možná rizika výzkumného šetření. Získaná data budou analyzována a interpretována.

Praktická část vychází z teoretické části. O jejich vzájemné provázanosti píše ve svém díle Loučková (2010, s. 50): „*Teorie je vůdcem jakéhokoliv výzkumu. Žádný výzkum nemůže být řízen, aniž bychom znali alespoň předběžnou teorii či model odpovídající dané úloze. Pochopení epistemologického základu je pro vybranou metodu zkoumání důležité.*“

4.1 Vymezení hlavního a dílčích výzkumných cílů

Hlavním výzkumným cílem (dále také HVC) bakalářské práce je zjistit, jaký je pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Pro naplnění hlavního cíle byly stanoveny tři následující **dílčí výzkumné cíle** (dále také DVC):

DVC I. Zjistit, jaký přístup mají pěstouni ke vzdělávání.

DVC II. Zjistit, jakým způsobem pěstouni plní svoji vzdělávací povinnost.

DVC III. Zjistit, jaké mají pěstouni vzdělávací potřeby a jak je s těmito potřebami pracováno.

Inspirací pro mě byli Vodák a Kucharčíková (2011), kteří vzdělávání pěstounů, resp. zaměstnanců nepovažují za krátkodobou záležitost a tvrdí, že efektivně realizované vzdělávání je dlouhodobý proces, který tvoří čtyři fáze: identifikace potřeb a

definování vzdělávacích cílů, plánování vzdělávání, fáze realizace vzdělávacího procesu a závěrečné hodnocení výsledků vzdělávání (viz podkapitola 3.1.2). Ve svém výzkumu se tedy zabývám všemi čtyřmi fázemi.

4.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tabulka 1: Přehled transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní výzkumný cíl	
HVC: Zjistit, jaký je pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí.	

Dílčí výzkumné cíle	Tazatelské otázky
DVC I: Zjistit, jaký přístup mají pěstouni ke vzdělávání.	<p><i>TO 1: V čem si myslíte, že je vzdělávání důležité?</i></p> <p><i>TO 2: Jak může vzdělávání ovlivňovat praktický výkon PP?</i></p> <p><i>TO 3: Jak jste se vzdělávali v době, kdy toto nebylo povinné?</i></p>
DVC II: Zjistit, jakým způsobem pěstouni plní svoji vzdělávací povinnost.	<p><i>TO 4: Jak se o vzdělávacích akcích dozvídáte?</i></p> <p><i>TO 5: Jaké okolnosti u vás při výběru vzdělávací akce převládají?</i></p> <p><i>TO 6: Jaké formy vzdělávání preferujete a proč?</i></p> <p><i>TO 7: Jak se vám daří splňovat povinný rozsah vzdělávání?</i></p>
DVC III: Zajistit, jaké mají pěstouni vzdělávací potřeby a jak je s těmito potřebami pracováno.	<p><i>TO 8: Jakým způsobem jsou zjišťovány vaše vzdělávací potřeby v souvislosti se sestavováním vzdělávacího plánu?</i></p> <p><i>TO 9: Na co by měl být podle vás kladen důraz při sestavování ideálního vzdělávacího plánu?</i></p> <p><i>TO 10: Jak vnímáte současné nastavení vašeho vzdělávacího plánu a co byste v něm ještě uvítali?</i></p>

	<p><i>TO 11: Jak se můžete podílet na jeho tvorbě?</i></p> <p><i>TO 12: Jakým způsobem zjišťuje doprovázející organizace zpětnou vazbu od vás a je na ni brán zřetel?</i></p>
--	---

Zdroj: vlastní

4.3 Zdůvodnění výzkumné strategie

Výzkumnou strategii lze vymezit jako obecný metodologický přístup k řešení výzkumné otázky. Za stěžejní výzkumné strategie jsou považovány **strategie kvalitativní** a kvantitativní. Pro výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která umožňuje „*prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací.*“ (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 24).

Dle Dismana (2002) je kvalitativní výzkum interpretací sociální reality. Cílem výzkumu je rozkrýt důležitost sdělovaných informací, což vede k porozumění lidem v určitých sociálních situacích. Kvalitativním výzkumem lze získat značné množství informací od malého počtu dotazovaných jedinců.

Stejně jako ostatní výzkumné strategie má i kvalitativní výzkum své výhody i nevýhody. Jeho přednostmi je např. snaha nezůstávat pouze na povrchu zkoumaného problému, ale získávat hloubkový pohled na jedince, skupiny, či události, popisovat případy a provádět jejich podrobnou komparaci, sledovat jejich vývoj, zkoumat příslušné procesy. Neopomenutelnou výhodou je skutečnost, že kvalitativní výzkum umožňuje zkoumání v přirozeném prostředí. Hledá příčinné souvislosti, umožňuje navrhovat teorie a současně je citlivý k místním podmínkám a situacím. (Hendl, 2005) To považuji s ohledem na cíl této práce za velmi důležité.

Mezi nevýhody kvalitativního výzkumu lze zařadit nízkou zobecnitelnost získaných znalostí, časovou náročnost sběru dat a jejich analýzy, ztíženou možnost provádění prognóz a testování hypotéz a teorií a také snazší ovlivnění výsledků výzkumníkem a jeho osobnostními preferencemi. (Hendl, 2005)

Ze své zkušenosti mohu konstatovat, že jsem při sběru dat neměla pocit být nikterak ovlivněna svojí osobní zkušeností s problematikou náhradní rodinné péče. Právě skutečnost, že pracuji se stejnou skupinou klientů, jako byli dotazovaní respondenti,

mi značně pomohla zejména ve smyslu náležitého pochopení a porozumění obsahu jejich výpovědí i v následné interpretaci dat. Ztotožňuji se proto s Miovským (2006), že začleněním a důkladným seznámením se s prostředím, se zvyšuje teoretická citlivost výzkumníka vůči zkoumanému jevu. Strauss a Corbinová (1997, s. 27) určují tuto znalost prostředí: „*jako schopnost vhledu, schopnost dát údajům význam, porozumět a oddělit související od nesouvisejícího.*”

Pro empirické výzkumné šetření byl zvolen kvalitativní přístup zejména proto, že záměrem výzkumu je co nejhluběji proniknout do zkoumaného pohledu pěstounů na jejich povinné vzdělávání zavedené od 1. 1. 2013 novelou zákona o SPOD. Výzkumným šetřením jsou navíc získávány představy pěstounů o tom, jaké vzdělávací potřeby mají a na co by měl být kladen důraz při tvorbě jejich vzdělávacího plánu.

4.4 Metoda výzkumu

V rámci kvalitativní metodologie existuje celá škála metod vhodných pro sběr informací a dat. Za základní kvalitativní výzkumné metody můžeme dle Hendla (2005) považovat metodu pozorování, interview, audio a videozáznamy a analýzy textu či dokumentu.

Při výzkumném šetření v této diplomové práci bylo využito metody interview -**polostrukturovaný rozhovor**, který byl realizován s jednotlivými pěstouny. Při polostrukturovaném interview je dle Miovského (2006) vhodné použít následné inquiry, tedy upřesnění a vysvětlení odpovědi respondenta. To znamená, že si necháváme například vysvětlit, jak danou věc myslí a tím si ověříme, že jsme ji pochopili a interpretovali správně. Kládeme nejružnější doplňující otázky a téma rozpracováváme do takové hloubky, do jaké je to užitečné s přihlédnutím k cílům a definovaným výzkumným otázkám.

Polostrukturovaný rozhovor se pro toto výzkumné šetření jeví jako vhodná volba, protože má sice předem stanovenou osnovu obsahující otázky, na které je důležité se s ohledem na zvolený cíl zeptat, ale výhodou je značná pružnost celého procesu získávání údajů. K jejich ujasnění i správné interpretaci je možné klást různé otázky pro doplnění, měnit jejich pořadí atp. S přihlédnutím k různé úrovni vědomostí,

osobnostního nastavení a věku účastníků výzkumu je třeba některé z otázek přeformulovat tak, aby byly pro respondenta srozumitelné a ten se k nim dokázal vyjádřit. V rozhovoru by měly převažovat otázky, které dávají prostor pro volnou odpověď a obšírnější vyjádření. Dotazovanému by tím měla být zaručena určitá volnost. (Hendl, 2005)

4.5 Popis výzkumného souboru a zdůvodnění jeho výběru

Výzkumným souborem, od kterého získám potřebné informace k zodpovězení dílčích cílů a následně hlavního cíle empirického šetření, budou pěstouni. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, pojmem pěstoun je pro účely této práce označována osoba pečující, osoba v evidenci (pěstoun na přechodnou dobu) i osobně pečující poručník. S ohledem na to, že hlavním cílem této práce je zjistit, jaký je pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí a jednou z tazatelských otázek je otázka, jak se pěstouni vzdělávali v době, kdy toto nebylo povinné, budou osloveny pěstounské rodiny, které mají svěřeno alespoň jedno dítě a svoji profesi vykonávaly již před dnem 1. 1. 2013 a vykonávají ji dosud. Výjimku budou tvořit pěstouni na přechodnou dobu, neboť jejich institut se rozvíjel až s přijetím novely do praxe.

Jak jsem se již zmiňovala v úvodu této práce, je mi z mé pracovní činnosti známo, že po zavedení novely do praxe vnímala většina pěstounů, zejména těch, kteří vykonávali pěstounskou péči příbuzenskou, legislativní změny spíše negativně a povinnosti z nich vyplývají, včetně povinného vzdělávání, pak jako nutné zlo. Zajímalo mne proto, jak na tyto změny pohlíží s odstupem času pěstouni napříč všem typům pěstounské péče. Do výzkumu proto budou zahrnuti pěstouni na přechodnou dobu, dlouhodobí pěstouni i pěstouni příbuzenští, kteří vykonávají svoji činnost v Pardubickém kraji, konkrétně na území okresu Svitavy.

Pro účely této práce bude použita **metoda záměrného (kriteriálního) výběru**, resp. kombinace **záměrného výběru a záměrného výběru přes instituce**. Podle Miovského (2006) je tato metoda vhodná a v oblasti kvalitativních metod patří k nejrozšířenějším. Gavory (2000) považuje záměrný výběr za potřebný proto, aby vybrané osoby byly vhodné, tj. aby měly potřebné vědomosti a zkušenosti ze

zkoumaného prostředí, protože jen tak mohou podávat informačně bohatý a pravdivý obraz. Tuto techniku jsem pro svůj výzkum zvolila zejména z důvodu snížení rizika známosti tazatele a respondentů.

Dle Žižlavského (2003) je takový výběr specifický tím, že do výzkumného vzorku jsou vybrány všechny případy splňující kritéria, která souvisejí s výzkumným tématem a jeho cílem.

Nejprve metodou prostého záměrného výběru, kdy podle mnou stanovených kritérií relevantních pro zodpovězení hlavního a dílčích výzkumných cílů, byli vybráni pěstouni, které jsem v minulosti doprovázela. Tímto způsobem byli získáni tři účastníci výzkumu. Jednalo se o pěstouna ze skupiny příbuzenských pěstounů, o jednoho účastníka z řad zprostředkovaných dlouhodobých pěstounů a v jednom případě se jednalo o osobu v evidenci, tedy o pěstouna na přechodnou dobu; všichni z ORP Litomyšl.

V další etapě výběru respondentů byly o spolupráci požádány referentky NRP oddělení sociálně-právní ochrany dětí tří zbývajících obecních úřadů obcí s rozšířenou působností na území okresu Svitavy. Jedná se o obce, které mají, stejně jako Litomyšl, statut města - Svitavy, Polička a Moravská Třebová. Všechny tyto tři úřady vykonávají přenesenou působnost nejen pro vlastní správní obvod, ale i pro okolní obce spadající do jejich správního obvodu.

Tabulka 2 – Respondenti

Respondenti	Počet svěřených dětí	Délka výkonu PP	Typ PP
R1	4	5 let	PP na přechodnou dobu
R2	5	18 let	PP zprostředkovaná
R3	1	5 let	PP příbuzenská
R4	4	2 roky	PP na přechodnou dobu
R5	2	9 let	PP příbuzenská
R6	3	10 let	PP zprostředkovaná
R7	7	6 let	PP na přechodnou dobu

R8	2	6 let	PP příbuzenská
R9	3	15 let	PP zprostředkovaná
R10	4	4 roky	PP na přechodnou dobu
R11	2	13 let	PP zprostředkovaná
R12	4	7 let	PP příbuzenská

Zdroj: vlastní

4.6 Organizace a průběh výzkumu

Po teoretické přípravě, jejíž součástí bylo studium odborné literatury vztahující se k danému tématu a zpracování teoretického rámce této práce, následoval **předvýzkum**. Snahou bylo jednak zjistit, zda jsou tazatelské otázky vhodně nastavené, srozumitelné a jednoznačné a zároveň získat představu o tom, jak bude samotný výzkum vypadat. Dle Dismana (1993) je opomenutí předvýzkumu riskantní a proto by měl být nezbytnou součástí každé výzkumné akce. Proto byli v rámci předvýzkumu osloveni jedni pěstouni z plánovaného výzkumného vzorku, na kterých byl polostrukturovaný rozhovor testován. S přihlédnutím k tomu, že výzkumný nástroj fungoval tak, jak měl, bylo přistoupeno k samotnému sběru údajů od dalších pečujících osob.

Ten byl proveden v průběhu měsíců leden a únor 2019, kdy jsem realizovala rozhovory s dvanácti pečujícími osobami splňujícími kritéria, která jsem si předem stanovila. Nejdříve jsem oslovila tři pěstouny, u kterých jsem v minulosti působila jako klíčový pracovník doprovázejícího subjektu. Poté jsem požádala o spolupráci referentky NRP oddělení sociálně-právní ochrany dětí měst Svitavy, Polička a Moravská Třebová, aby oslovily vhodné pěstounské rodiny z jejich správního obvodu s nabídkou účasti ve výzkumu. Na ty, které s účastí souhlasily, mi byl předán telefonický kontakt. Vždy se jednalo o jednoho zástupce ze všech tří typů pěstounské péče (příbuzenské, zprostředkované a PP na přechodnou dobu). Tímto způsobem, tedy záměrným výběrem přes instituce, se výzkumu zúčastnilo devět pěstounů.

Všechny předem informované pěstouny jsem telefonicky oslovila, požádala je o spolupráci a domluvila si konkrétní termín a místo společného setkání pro uskutečnění rozhovoru. Rozhovory probíhaly v rodinném prostředí respondentů, pouze v jednom případě se na přání pěstounky rozhovor uskutečnil v prostředí poklidné kavárny. Před zahájením rozhovoru jsem všechny pěstouny seznámila s tématem a cílem mojí práce a zároveň je ujistila o zachování jejich anonymity, kdy je budu specifikovat písmenem „R“ a číslovkou, i o tom, že sdělené zkušenosti použiji pouze pro účely diplomové práce. Toto ujištění patrně přispělo k jejich ochotě a otevřenosti poskytnout mi potřebné informace.

Úvodem jednotlivých rozhovorů jsem dotazované požádala o možnost nahrávání na diktafon, všichni bez výhrad souhlasili. Neformálně jsme pohovořili o tom, jak dlouho pěstounství vykonávají, kolik dětí mají v současné době svěřených, u pěstounů na přechodnou dobu kolik dětí měli dosud v péči a zda je jejich doprovázející organizací některá z NNO zajišťující podporu a pomoc pěstounským rodinám či OSPOD. Zároveň jsem si ověřila, zda se skutečně jedná o pěstouny vykonávající ten který typ PP.

Následně jsem volně přikročila k rozhovorům, ve kterých jsem využila předem připravené tazatelské otázky. V některých případech bylo nutné klást otázky k doplnění nebo je blíže specifikovat či rozhovor usměrňovat. Někdy se naopak rozhovor vyvíjel tak, že se sdělované informace respondentů prolínaly do otázek, které jsem chtěla klást jako následující. Tím se mi potvrdilo, že volba polostrukturovaného rozhovoru byla pro sběr údajů skutečně optimální technikou. Délka jednotlivých rozhovorů se časově příliš nelišila a pohybovala se v rozpětí 50 – 60 minut.

4.7 Způsob zpracování získaných dat

Po skončení sběru dat byla nejdříve provedena jejich transkripce, aby bylo možné data snadněji zpracovávat. Transkripce je „*proces převodu mluveného projevu z interview nebo skupinové diskuse do písemné podoby.*“ (Hendl, 2005, s. 208) Hendl (2005) též uvádí, že doslovná transkripce je podmínkou pro podrobné vyhodnocení.

Po doslovné transkripci textu bylo přistoupeno k jeho segmentaci. „*Segment musí mít význam, který je nutno dokumentovat. Přírozeným segmentem je odpověď informátora na otázku.*“ (Hendl, 2005, s. 228) Data byla tedy rozdělena podle odpovědí respondentů na jednotlivé tazatelské otázky do analytických jednotek.

Vzhledem k tomu, že data získaná kvalitativní výzkumnou metodou představují obvykle značné množství materiálu, je nezbytné jej před zpracováním opakovaně procházet. Postupů je více, v tomto šetření bylo využito metody otevřeného kódování. Strauss a Corbinová (1999) popisují, že při této metodě výzkumník nejdříve pročítá text a vyhledá v něm témata, která se shodně vztahují k výzkumnému cíli. Ta následně člení na dílčí jednotky, těmi mohou být jednak slova, častěji věty nebo i celé odstavce. Tyto analytické jednotky pak značí kódy. Takovýmto postupem bude dosaženo rozdělení informací na nevýznamné a relevantní. Za další krok pokládají Strauss a Corbinová (1999) sdružení všech úryvků se stejným významem. Výsledkem jsou interpretace, ve kterých výzkumník sděluje obsah zjištěných dat.

4.8 Etická a jiná rizika výzkumu

Během výzkumu je nutné zohledňovat i možnost rizik, která se mohou vyskytnout v jakékoli části jeho procesu. Již při výběru výzkumného vzorku může nastat situace, že oslovený potenciaální respondent nemusí být ochoten se výzkumného šetření účastnit nebo naopak rozhovor přislíbí, ale před jeho realizací souhlas odvolá. Také známost tazatele s respondentem by mohla být dalším rizikem, které by mohlo vést ke zkresleným odpovědím.

Při metodě zvolené pro výběr výzkumného vzorku pro tuto práci by mohla být riziková ta skutečnost, že mi budou doporučováni respondenti, které v rámci výkonu péstounské péče doprovází stejný subjekt, tzn., že většině z nich zprostředkovává odborné vzdělávání a tvoří vzdělávací plány. Názory a výpovědi respondentů by tak mohly být obdobné. Během mého výzkumu však nedošlo k žádným z uváděných komplikací.

Z důvodu eliminace rizik jsem se během výzkumu snažila zaměřovat na jeho etické otázky. Respondentům jsem nezatajovala žádné informace, seznamovala jsem je

naopak s tématem své práce, se stanovenými cíly i s podmínkami výzkumu. Právě kvalitativní dotazování s možností doptávání při osobním setkání a zejména pak uskutečněný předvýzkum mi umožnily předcházet případnému nedorozumění nebo nepochopení otázek. S ohledem na citlivost tématu jsem dbala na zajištění emočního bezpečí a anonymity respondentů. Všichni mi předem udělili pasivní informovaný souhlas.

5 Interpretace získaných informací

Tato kapitola se zaměřuje na vyhodnocování informací a poznatků získaných výzkumným šetřením. Pro jejich analýzu jsem použila metodu otevřeného kódování. Postupně jsem prošla všechny přepsané rozhovory a věty či celé odstavce jsem významově rozdělila v návaznosti na stanovené dílčí cíle. Každý dílčí výzkumný cíl bude tvořit samostatnou podkapitulu a bude doplněn shrnutím. Interpretace budou na vhodných místech dokresleny doslovnými citacemi výroků respondentů, které budou zachovány v původním znění, tedy včetně nespisovných či hovorových výrazů. Tyto budou v textu psány kurzívou a uvedeny v uvozovkách.

Jak již bylo uvedeno v předešlém textu, informace byly získávány pomocí rozhovorů s dvanácti respondenty. S přihlédnutím ke skutečnosti, že mými respondenty jsou pěstounky i pěstouni, bude v rámci interpretací pro ženy i muže používán společně termín respondent. Jednotlivé interpretace jsou v textu v rámci dílčích cílů analyzovány postupně podle tazatelských otázek.

Jeden doslovný přepis rozhovoru (rozhovor s respondentem R9) je přílohou č. 1 této práce, ostatní jsou uloženy v mém osobním archívu.

5.1 Interpretace prvního dílčího výzkumného cíle

DVC I. Zjistit, jaký přístup mají pěstouni ke vzdělávání.

Tento cíl je zaměřen především na to, jak pečující osoby přistupují ke vzdělání a to jak v obecné rovině, tak i v rovině konkrétního vlivu na výkon pěstounské péče. Vzhledem k tomu, že povinnost vzdělávat se přinesla do praxe až novela zákona o SPOD, platná od počátku roku 2013, snažila jsem se zjistit, jak se pěstouni vzdělávali v době, kdy to ještě povinné nebylo. K zjištění mi napomohly tazatelské otázky TO1 až TO3.

Z výpovědí většiny respondentů je patrné, že vzdělávání považují za důležité. Podle nich nekončí jen uceleným školním vzděláváním, ale pokračuje i následně – celoživotně. Jakékoliv zvyšování kvalifikace nebo kompetence má pozitivní vliv na udržení psychické kondice a kognitivních schopností i v pokročilejším věku. Domnívají se, že má vliv i na sebevědomí jedince i na jeho společenské postavení. Udržuje člověka v činnosti a aktivitě, pomáhá mu lépe pochopit probíhající změny ve

společnosti a přizpůsobit se jejímu vývoji. Nemusí se vždy jednat pouze o klasický způsob vzdělávání, ale i „*sledováním zpráv v televizi, čtením informací na internetu, účastí na různých školeních v práci, atd. se neustále vzděláváme,*“ doplňuje respondent R3. Mnozí respondenti jsou přesvědčeni, že vzděláváním získávají nové informace, nové znalosti, schopnosti, dovednosti, vzdělávání jim umožní získat větší přehled, a jak uvádí respondent R6: „*Nezakrní nám mozek.*“ Respondent R10 dodává: „*Kvalitních informací není nikdy dost.*“

Pokud se jedná o vzdělávání u pěstounů, mezi dotazovanými převládaly názory, že jim vzdělávání může pomoci lépe se orientovat v legislativě, která prochází častými změnami, v měnících se odborných metodikách, postupech OSPOD, v záležitostech týkajících se školní docházky, inkluze přijatých dětí s handicapem, práce s dětmi s poruchami učení, chování, může pomoci reflektovat poznatky z psychologie dětí v náhradní rodinné péči, apod. Za naprostou samozřejmost považuje vzdělávání respondent R4, který se domnívá, že „*...vzdělávání je pro nás přínosem, bez něho bychom toto povolání nemohli vykonávat.*“

Všichni oslovení respondenti mají za to, že vzdělávání může výrazně ovlivnit praktický výkon pěstounské péče. Může jim pomoci „*...řešit situace jinak a lépe,*“ jak uvádí respondent R5. Pěstoun, který se orientuje v konkrétní problematice, je lépe připraven na situace, které ho mohou s přijatým dítětem čekat. Vzděláváním získá určité povědomí o problémech traumatizovaných nebo deprivovaných dětí, problémech dětí z ústavů, které se běžně v dětské populaci nevyskytují. Jsou jimi například krádeže, lhaní, hromadění věcí, nerespektování autorit, atp. Situace, které jsou pro mnoho lidí nepřekonatelné, pěstouni pak snáze pochopí a mohou svým dětem lépe porozumět. Respondent R8 vysvětluje, že „*...např. znalost psychologie pomůže v péči o náročné dítě, což jsou téměř všechny děti v náhradce.*“ A respondent R1 doplňuje: „*Je dobré, když víme, jak na to.*“

Velmi praktické při výkonu pěstounské péče se mnohým dotazovaným jeví nejen získání informací o různých problémech dětí, ale také získání povědomí o službách, které mohou při řešení problému využít, pokud je nejsou schopni vyřešit vlastními silami. Respondent R11 má za to, že dobře realizované vzdělávání může výrazně zkvalitnit péči pěstounů a korigovat jejich případné nevhodné postupy,

respondent R8 se obává toho, že „...*nekvalitní vzdělávání může naopak napáchat víc škody než užitku.*“

Respondenti se dále ve většině domnívají, že vzdělávání není důležité pouze pro pěstouny, ale také pro ostatní, kteří přijdou s pěstounskými dětmi do styku – učitelé, vedoucí zájmových kroužků, pracovníci OSPOD, klíčoví pracovníci doprovázejících i členové širší rodiny.

Mohlo by se zdát, že TO3 mohou rozvést pouze pěstouni vykonávající pěstounskou péči zprostředkovanou nebo příbuzenskou (za předpokladu, že ji vykonávali již před rokem 2013), nikoli však pěstouni na přechodnou dobu, kteří začali svoji profesi vykonávat až s přijetím novely zákona o SPOD. Tuto domněnku přechodní pěstouni vyvrátili, neboť se vzdělávali i v době, kdy tuto povinnost neměli. Někteří se na tuto profesi delší dobu připravovali mimo jiné tím, že pomáhali jako dobrovolní pracovníci na víkendových pobytech. Respondent R4 tuto situaci přibližuje: „...*jezdili jsme jako dobrovolníci na víkendovky, abychom si to tzv. osahali.*“ I ostatní dotazovaní pěstouni na přechodnou dobu se nepovinně vzdělávali. Zpravidla čtením odborné literatury – Zdeňka Matějčka, Zdeňka Dytrycha, Josefa Langmeiera a dalších, obvykle v rámci výchovy svých vlastních dětí.

Vzdělávání pěstounů, kteří vykonávají pěstounskou péči zprostředkovanou, se ve většině případů odvíjelo od toho, zda již tehdy spolupracovali s některou s organizací, která se zabývala problematikou náhradní rodinné péče. Pokud ano, účastnili se jí pořádaných pobytů, součástí kterých byly různé přednášky a semináře. Vzdělávali se tedy podobnou formou jako nyní, ale nemuseli registrovat ani vykazovat počty hodin, avšak účastnické poplatky si museli hradit sami z vlastních finančních zdrojů. Pokud pečující osoby nebyly navázány na některou z neziskových organizací podporující NRP, využívaly k získávání informací vzájemné sdílení svých zkušeností. „*Různě jsme se scházeli, patra pěstounů, dělali jsme akce pro děti – karnevaly, společné túry, lyžování, oslavy narozenin a dovezenin, ...diskutovali jsme, vyměňovali si zkušenosti a doporučovali odbornou literaturu,*“ vzpomíná respondent R6. Nebo si často kupovaly knihy odborníků na děti v náhradní rodinné péči, vyhledávaly na internetu potřebné informace, akce či aktivity pro pěstouny. Ty nebyly tak časté a běžně dostupné, proto za zajímavou akcí nebo lektorem cestovaly mnoho kilometrů.

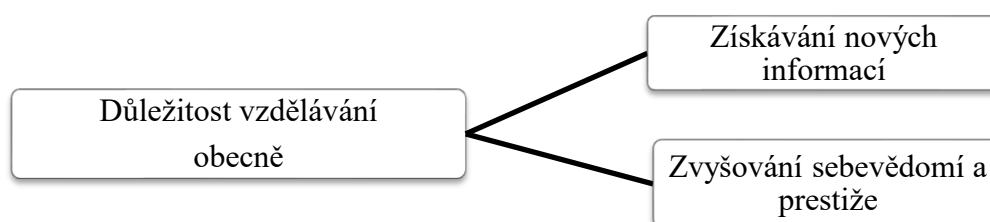
Respondent R9 přiblížil: „...jela jsem leckdy třeba přes celou republiku za zajímavým lektorem, kterého jsem už znala a věděla jsem, že prostě jeho přednáška stojí za to.“

Respondenti, kteří začali vykonávat svoji profesi až v době, kdy bylo vzdělávání povinné, se do té doby vzdělávali sami četbou knih, obvykle též v souvislosti s výchovou svých dětí. Během prováděného výzkumu jsem se setkala s pěstouny, kteří v minulosti adoptovali dítě a sami z vlastního rozhodnutí se vzdělávali samostudiem a konzultacemi u odborníků a při tom navazovali na své vysokoškolské pedagogické vzdělání.

Shrnutí

Z odpovědí respondentů na tazatelské otázky, které souvisí s prvním výzkumným cílem, jasně vyplynulo, že vzdělávání považují v životě za velmi důležité. Propojují ho zejména se skutečností, že vzděláváním je možné získat nové informace a rozšíří si tím okruh znalostí, dovedností, schopností i s tím, že celoživotním vzděláváním je možné získat větší všeobecný přehled. Domnívají se, že jakýmkoliv vzděláváním dochází ke zvyšování kvalifikace a kompetencí jedince, má vliv na jeho postavení ve společnosti, se kterým je spojen vyšší společenský status a často i finanční zajištění. Někteří dotazovaní se domnívají, že vzdělání má pozitivní vliv na sebevědomí člověka a na udržení dobré psychické kondice i ve vyšším věku.

Schéma 2. Důležitost vzdělávání

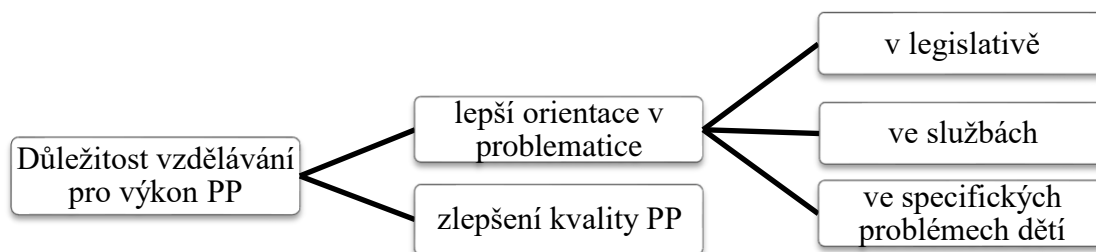

Zdroj: vlastní

Vzdělávání zaměřené na výkon pěstounské péče pokládají respondenti shodně za nezbytné pro jejich profesi. Nejen, že se lépe orientují v často se měnící legislativě, ale nabývají povědomí o problémech traumatizovaných či deprivovaných dětí, získávají

přehled o potřebných službách a mohou se pak lépe připravit na situace, které s přijatými dětmi zažívají. Jsou odolnější, mohou lépe pracovat s případnými neodbornými přístupy pedagogů, sociálních pracovníků, nekompetentních úředníků a ostatních, kteří přicházejí s jejich dětmi do užšího kontaktu. Mají za to, že kvalitní odborné vzdělávání může výrazně zkvalitnit péči pěstounů, usměrňovat případné nevhodné výchovné postupy a pomoci dětem co nejúčinněji. V odpovědích zazněl ale též názor, že naopak nekvalitně realizované vzdělávání pěstounů by mohlo pěstounům a zejména svěřeným dětem spíše uškodit.

Schéma 3. Důležitost vzdělávání pro výkon PP

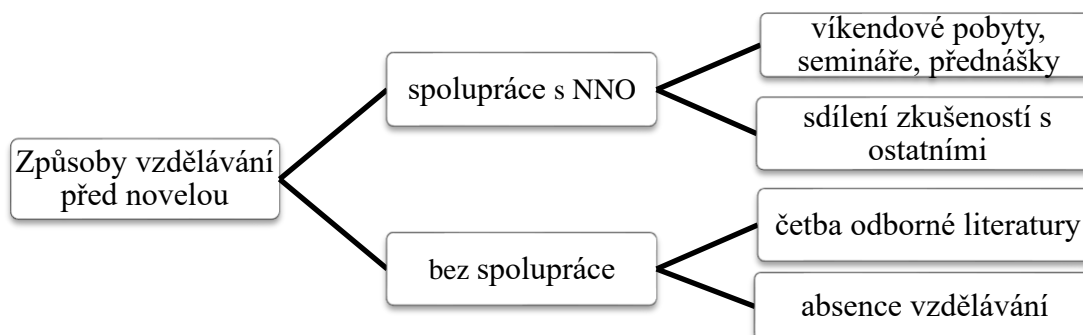

Zdroj: vlastní

Přesto, že povinnost vzdělávat se přinesla do praxe novela zákona až počátkem roku 2013, mnoho pěstounů se vzdělávalo již dříve. Nejednalo se však překvapivě pouze o pečující, kteří svoji profesi vykonávali už před novelou, ale i osoby, ze kterých se později stali pěstouni na přechodnou dobu. Ti se na tuto profesi připravovali četbou odborné literatury, aby získali co nejvíce informací potřebných pro svá rozhodnutí, zda se stát přechodným pěstounem či nikoliv. Někteří z nich pomáhali jako dobrovolníci na víkendových pobytech pořádaných organizacemi, které se již před novelou zákona zabývaly problematikou pěstounské péče a s pěstouny spolupracovaly. Ostatní se vzdělávali automaticky četbou knih, nejčastěji v souvislosti s výchovou svých vlastních dětí. Tato forma vzdělávání je příhodná i pro většinu respondentů z řad příbuzenských pěstounů. Naopak vzdělávání respondentů vykonávající zprostředkovanou pěstounskou péči probíhalo obdobně jako nyní – zejména formou víkendových pobytů, kde měli, kromě účasti na přednáškách a seminářích, možnost vzájemně sdílet své zkušenosti s ostatními pěstouny.

Schéma 4. Způsoby vzdělávání před novelou zákona

Zdroj: vlastní

5.2 Interpretace druhého dílčího výzkumného cíle

DVC II. Zjistit, jakým způsobem pěstouni plní svoji vzdělávací povinnost.

Pomocí tohoto cíle jsem se snažila zjistit, jakým způsobem si pečující osoby plní jednu ze svých zákonných povinností, kterou je povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě. Jak jsem se již zmiňovala v teoretické části této práce, konkrétně v podkapitole věnované fázím vzdělávacího procesu, každé efektivně realizované vzdělávání prochází několika fázemi. Nezbytná je jak fáze plánování vzdělávání, tak fáze jeho realizace. Z tohoto důvodu jsem od respondentů zjišťovala, z jakých zdrojů se o vzdělávacích akcích dozvídají, jaké okolnosti u nich při volbě akcí převládají a jaké formy vzdělávání upřednostňují. Respondentů jsem se také dotazovala, jak se jim daří povinný rozsah vzdělávání splňovat. K tomu jsem využila tazatelských otázek TO 4 až TO 7.

Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že se o vzdělávacích aktivitách dozvídají především od svých doprovázejících organizací. Klíčový pracovníci jim při pravidelném dvouměsíčním setkávání předávají přehledy vzdělávacích aktivit, někdy je zašlou prostřednictvím e-mailu. Většina doprovázejících organizací ale preferuje vzdělávání, které sama organizuje, a proto v nabídkách převládá. Některé doprovázející subjekty nejsou tak striktní a umožní a přispějí nebo dokonce uhradí svým pěstounům vzdělávání, které si sami vyberou. Pak si je vyhledávají pečující sami, nejčastěji na internetových stránkách, často také od ostatních pěstounů -

„...hodně dáme na doporučení jiných pěstounů, kteří se svými dětmi řeší podobné problémy jako my, ...to je prostě jistota naší spokojenosti“ (R3), nebo z newsletterů různých vzdělávacích agentur, organizací či společností. Někdy „zasáhne“ i cílená reklama na facebooku „...nebo na různých netových fórech a serverech“, doplňuje respondent R8. Pro respondenta, který se sám věnuje lektorství, je samozřejmostí získávání nabídek od různých organizací, se kterými spolupracuje nebo v minulosti spolupracoval.

Odpovědi na tazatelskou otázku, která se týkala okolností při výběru vzdělávacích aktivit, se velmi různily. Každá náhradní rodina má svá specifika ovlivňující i volbu vzdělávací akce. Respondenti, kteří pečují o dítě se specifickými potřebami nebo nemají možnost hlídání dítěte, považují za jedno z hlavních kritérií volby výběr takové akce, kde je zajištěno hlídání dětí nebo dokonce umožnění, aby takové dítě mohlo být při vzdělávání pěstounovi poblíž. To se netýká pěstounů, kteří vychovávají starší děti nebo těch, kteří si hlídání zajistí sami, např. v rámci širší rodiny. Uvedená situace se netýká například respondenta R9, který konkrétně uvádí: „...protože mám dítě, které není hlídatelné jinými osobami, otázka zajištění hlídání pro mě není vůbec rozhodující...musím si zajistit takovou vzdělávací akci, aby dítě mohlo být de facto přítomno se mnou, ... prostě, kde je takovéhle uspořádání možné.“

V dalších odpovědích dotazovaných se dostávalo do popředí kritérium zajímavosti tématu a také osobnosti lektora. Téma by mělo pro většinu z nich být nejen zajímavé, ale také užitečné a hlavně pro ně aktuální. Respondent R2 má však za to, že: „...témata se nás dotýkají snad všechny a nebo se to jednou bude určitě hodit.“ Za velmi důležité považují také osobnost lektora. Podle některých by měl být dobrým řečníkem a jeho styl výkladu by měl zaujmout. Měl by připustit diskuzi, aby tak posluchači mohli ihned reagovat na konkrétní situace, které řeší s dětmi doma nebo ve škole. Některým pěstounům nestačí, že lektor je odborník, ale vyžadují, aby měl i určitou praxi s náhradní rodinnou péčí. „...nestačí, že je to psycholog, ale musí to být psycholog, který skutečně pracuje s pěstounskými rodinami, ...to pak už by byl lepší zkušenější pěstoun.“ (R5) Stejný pohled mají i pěstouni na přechodnou dobu. Aby byl pro ně lektor důvěryhodný, měl by mít osobní zkušenosti, zejména s problematikou předávání dětí do náhradních rodin. Domnívají se, že o předávání nemůže hovořit někdo, kdo to sám neprožil. Osobnost lektora je také velmi důležitá u pěstounů, kteří

tuto činnost vykonávají více let a některé přednášející znají osobně a vědí, co jim vzdělávací akce konkrétního lektora přinese. „...*poslední roky jezdíme především k nim, ...oceňujeme, že od nich je vzdělávání pro nás přímo na míru.*“(R7) Oceňují, pokud lektor v úvodu svého programu zjišťuje, co posluchači potřebují a poté to v jeho průběhu zohlední.

V neposlední řadě je pro mnoho pěstounů důležitým kritériem preference výběru vzdělávání možnost setkat se se známými pěstouny, se kterými mohou sdílet svoje zkušenosti i problémy. Za to vděčí právě i některým oblíbeným lektorům, neboť se společně setkávají na jejich vzdělávacích akcích.

Pokud jsou pěstouni zaměstnaní nebo nevlastní automobil, řeší i časovou a místní dostupnost. Respondent R5 sděluje: „...*musíme s manželkou brát v potaz naše zaměstnání, nechťejí nás uvolňovat.*“ „...*nedostanu v práci volno, ...školit se musím buď po odpolednách nebo o víkendech,*“ dodává respondent R6. Tyto okolnosti zaznívaly zejména v odpovědích respondentů vykonávajících příbuzenskou pěstounskou péči. Důvodem bývá to, že jsou při výkonu pěstounské péče častěji zaměstnaní oproti pěstounům, kteří vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu či zprostředkovanou, nebo jsou vyššího věku - v případě prarodičů. Vše uzavírá respondent R9: „...*já se vzdělávám už roky a po celejch... skoro patnáct let, tak vlastně celou tu dobu se vzdělávám, ...účastním se akcí, takže si myslím, že si opravdu umím vybrat to, co mě opravdu zajímá a vypouštím to, co už by bylo třeba pro mě nadbytečné.*“

I u dotazu, jaké formy vzdělávání pěstouni preferují a proč, se mi dostalo rozličných odpovědí. Vzhledem k tomu, že zákonem je stanoven pouze rozsah vzdělávání nikoli jeho forma, mohou si pěstouni sami určit, jaké formě dají přednost. Nejoblíbenější formou pro respondenty jsou bezesporu víkendové pobyty. Nejen, že si během nich pěstouni splní z větší části svoji vzdělávací povinnost, ale oceňují i to, že je během pobytu dobře postaráno o jejich děti a oni se tak mohou plně soustředit sami na sebe. Respondenti kladně hodnotí: „...*děti jsou v přírodě, vyřadí se, přijdou na vzduch a my si odpočineme od běžných povinností...*(R2) ...*a nemusím vařit.*“(R6) Zatím, co se dospělí vzdělávají, pro děti je připraven organizovaný program. Ten bývá navíc zpravidla tematicky zaměřený, proto se nenásilnou formou vzdělávají i ony. Dalším

důvodem, proč pěstouni preferují víkendové pobyty je skutečnost, že se setkávají s dalšími pěstounskými rodinami, mají možnost spolu více hovořit, sdílet svoje zkušenosti, lépe se poznat a neostýchat se hovořit o svých problémech před ostatními. I svěřené děti se tím setkávají s kamarády s podobnými problémy, „... s kamarády ze stejné lodi...“ (R3). „*Jinou formu vzdělávání si už ani neumím představit,*“ shrnuje respondent R2.

Odlišnou optikou pohlíží respondent R12, který dává přednost individuálnímu vzdělávání a to buď formou e-learningových kurzů nebo samostudia. „*Nechci riskovat šíření informací o své rodině a problémech nezodpovědnými pěstouny.*“ Individuálnímu vzdělávání se věnuje v době, kdy má skutečně dostatek času a vyhledá si nejvhodnější téma, které se ho i dětí skutečně týká. Samostudium upřednostňují i pěstouni, kterým vyhovuje spíše soukromí a nebo se nemohou z důvodu specifických potřeb dětí účastnit kolektivní formy vzdělávání.

V odpovědích respondentů zazněly i požadavky, aby doprovázející organizace více zohledňovaly právě samostudium a to nejen z časových důvodů. Běžně načítají odborné publikace na téma, které je zajímavá nebo které doma aktuálně řeší. „...*samostudium, teda hlavně čtení, nepovažuji za to, co by mělo být zohledňováno, ale za automatickou činnost při tomto povolání,*“ oponuje respondent R1.

Některým respondentům nejvíce vyhovují přednášky nebo semináře, které nejsou interaktivní, ideálně se konají odpoledne v pracovním týdnu, v místě nebo poblíž jejich bydliště, se stejným lektorem, známými pěstouny... Takový názor mají především příbuzenští pěstouni, kteří pracují nebo jsou vyššího věku. „...*rádi chodíme tady u nás, víme, do čeho jdeme, nemusíme se před ostatními ani před školitelkou stydět...*(R12) ...*a hlavně nemusíme hrát divadlo a pořád dokola absolvovat úvodní kolečko, a co očekáváme, a co nám to dalo...*“ (R5)

Ve výčtu forem vzdělávání nejméně zazněl termín workshop. Ve mnou prováděném výzkumu dávají této formě přednost pouze pěstouni, kteří jsou sami lektory a považují interaktivitu za možnost řešení konkrétních problémů a zpestření programu.

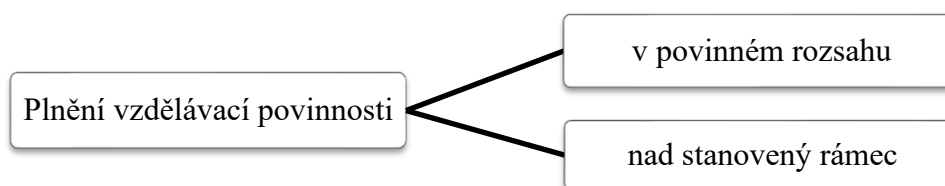
Téměř všichni respondenti se shodují na tom, že nemají problém s plněním stanoveného rozsahu povinného vzdělávání. Vzdělávání vnímají jako součást jejich práce a zdroj potřebných informací. Pokud se jim rozsah nepodaří splnit, je to obvykle

z důvodu zdravotních komplikací svěřených dětí nebo jich samotných. Pěstouni se potýkají spíše s opačným problémem - rádi by se vzdělávali nad povinný rámec, ale doprovázející subjekty jim nejsou ochotny přispívat ze státního příspěvku na výkon pěstounské péče. „*Není těžký rozsah splnit, naopak je těžké se jím omezit,*“ popisuje respondent R5. Zároveň ale ani většina pěstounů není ochotna řešit tuto situaci tím, že si vzdělávání uhradí sama ze svých financí. „*Rádi bychom vzdělávání věnovali více času, ale pomáhající organizace nám nechce proplácet více než 24 hodin,*“ podotýká respondent R7 a ostatní jsou podobného názoru. „*...proto čtu odborné knížky, které si za pár korun půjčím,*“ doplňuje respondent R2.

Shrnutí

Z rozhovorů, které byly realizovány s osobami pečujícími, bylo zjištěno, že si svoji vzdělávací povinnost plní bez větších potíží. Rozsah 24 hodin povinného vzdělávání nesplní výjimečně ti, kterým v tom brání zdravotní komplikace. Mnozí z nich se naopak cítí určeným počtem hodin limitováni. Proto se vzdělávají i nad stanovený rámec, avšak naráží na neochotu doprovázejících subjektů, které odmítají nadstavbové vzdělání hradit s odůvodněním, že postupují podle instrukcí na využívání státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Pokud pěstouni považují konkrétní vzdělávání za nezbytné, uhradí si jej sami z vlastních finančních zdrojů. V opačném případě se uchýlí ke čtení odborné literatury.

Schéma 5. Plnění vzdělávacích povinností

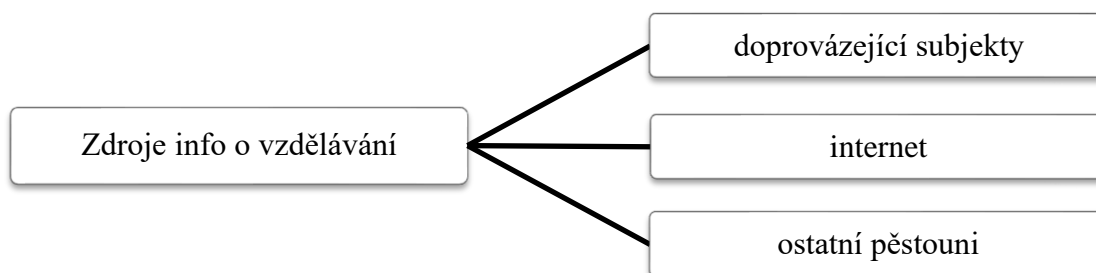

Zdroj: vlastní

Výzkumným šetřením bylo dále zjištěno, že zdrojem informací o vzdělávacích aktivitách jsou převážně jejich doprovázející organizace. Ty pěstouny informují většinou při osobních setkáních uskutečňovaných v rámci sledování naplňování

dohody o výkonu pěstounské péče, někdy i elektronicky - zasláním přehledu vzdělávacích akcí s uvedením tématu, lektora i termínu a místa, kde se má program uskutečnit. V nabídkách často převládá vzdělávání, které doprovázející organizace sama organizuje. Pokud je pěstounům umožněno, resp. hrazeno vzdělávání dle vlastního výběru i u jiných subjektů zajišťujících odpovídající vzdělávání, pak si toto vyhledávají sami – prostřednictvím internetu a doporučením od známých pěstounů.

Schéma 6. Zdroje informací o vzdělávání

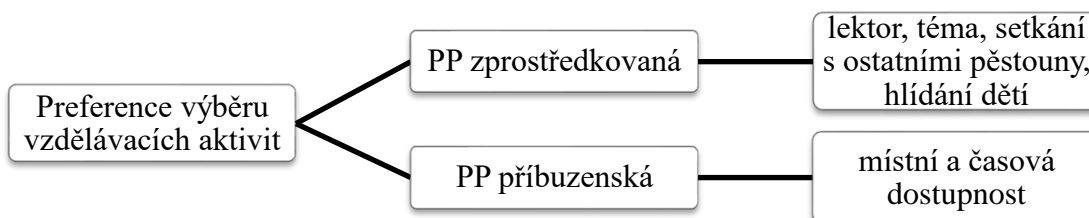

Zdroj: vlastní

Z výzkumu, zaměřeného za okolnosti, které při výběru vzdělávání u respondentů převládají, vyplynulo, že rozhodujícím prvkem výběru je specifická rodina, která se pochopitelně značně liší. Pěstouni, kteří pečují o dítě s handicapem, se zvláštními potřebami nebo jen nemají možnost zajištění hlídání, kupříkladu v širší rodině nebo u známých, jednoznačně preferují kritérium zajištění hlídání během vzdělávací akce. Ti, kdo tento problém řešit nemusí, se pak rozhodují podle zajímavosti tématu nebo osobnosti lektora. Správnou volbu lektora považují za hodně důležitou, neboť se domnívají, že pokud je odborníkem, má zkušenosti s problematikou náhradní rodinné péče a navíc dokáže ihned reagovat na konkrétní situace, pak nezáleží ani tolik na tématu. Mezi názory respondentů se objevilo i konstatování, že pěstouni využijí v průběhu výkonu svého povolání mnoho rozličných témat. Dalším kritériem, které je rozhodující hlavně pro zaměstnané pěstouny, pěstouny vyššího věku nebo ty, kteří nevládní automobil, je místní a časová dostupnost. Tato okolnost převažovala v odpovědích respondentů z řad příbuzenských pěstounů. Pro mnoho pečujících je nepostradatelná i příležitost k setkání se známými pěstouny a proto volí vzdělávací

akci podle tohoto atributu. Zajištění hlídání dětí považují za samozřejmost a povinnost doprovázející organizace, příp. jako bonus.

Schéma 7. Preference výběru vzdělávacích aktivit

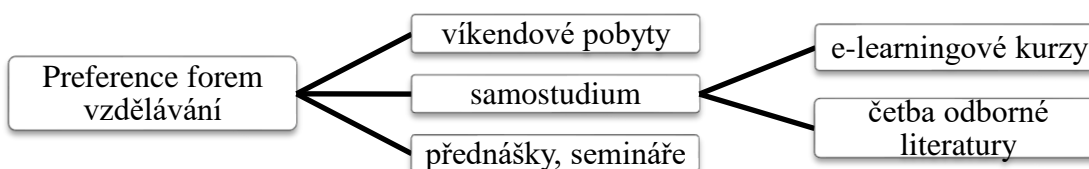
Zdroj: vlastní

I u dotazu na preferenci forem vzdělávání se odpovědi respondentů značně různily. Forma vzdělávání není zákonem stanovena, proto je pouze na pěstunech, které z nabízených dají přednost. V zásadě má ale převážná část v oblibě víkendové pobyty. Tímto způsobem jsou pěstouni schopni poměrně rychle naplnit zákonnou vzdělávací povinnost. Bonusem pak bývá zajištění programu a hlídání dětí a příležitost setkat se s dalšími pěstounskými rodinami.

V odpovědích se ale objevovaly i opačné názory těch, kteří jsou spíše introvertní povahy, chrání si svoje soukromí a dávají proto přednost individuálnímu vzdělávání – samostudiu nebo e-learningovým kurzům.

Další zjištěnou formou vzdělávání, kterou preferují zejména příbuzenští pěstouni, jsou přednášky a semináře se stejným lektorem, které se konají poblíž jejich bydliště, ne o víkendu a neprobíhají interaktivně. Nejméně vyhledávanými vzdělávacími formami jsou workshopy.

Schéma 8. Preference forem vzdělávání

Zdroj: vlastní

5.3 Interpretace třetího dílčího výzkumného cíle

DVC III. Zjistit, jaké mají pěstouni vzdělávací potřeby a jak je s těmito potřebami pracováno.

K poslednímu dílčímu výzkumnému cíli jsem použila tazatelské otázky T8 – T12, pomocí kterých jsem zjišťovala vzdělávací potřeby pečujících osob. I zde jsem vycházela z teoretické části práce, ve které byly specifikovány fáze procesu vzdělávání. Podstatná je nejen identifikace vzdělávacích potřeb a definování cílů vzdělávání, ale i fáze hodnocení výsledků vzdělávání. Proto jsem tento dílčí výzkumný cíl zaměřila také na zjišťování toho, jak je se vzdělávacími potřebami pěstounů pracováno, zda je od pěstounů zjišťována zpětná vazba a je-li na ni brán zřetel.

Respondenti se shodují na tom, že jejich vzdělávací potřeby jsou průběžně zjišťovány. Nejčastěji je to formou osobních konzultací klíčových pracovníků doprovázejících subjektů s pěstouny v souvislosti se službou doprovázení. Společně mapují, jaké aktuální potřeby rodiny mají, co konkrétního při výkonu pěstounské péče právě řeší, v jakých oblastech vyvstala potřeba pěstouna vzdělávat se, jaké téma by ho zajímalo, v čem by chtěl rozšířit svoje znalosti apod. Na základě zjištěných skutečností je zpravidla osobám pečujícím předán přehled vzdělávacích aktivit, které ta která doprovázející organizace nabízí. To dokládají výpovědi respondentů R5, R9, R10, R12 „...mluvíme o tom s mojí organizací...,...doprovodná organizace se nás dotazuje, jaká témata vyžadujeme...,...dostáváme přehled možných témat..., ...vyberu si z nabízených témat nebo organizaci informuji, že jsem si vyhledala školení jinde.“ Z odpovědí respondentů dále vyplývá, že podstatnou roli v nabídkách sehrává, o jaký typ těchto subjektů se jedná. Výhodu mají pěstouni, kteří spolupracují s organizacemi působícími na větším území republiky oproti těm, které mají působnost pouze lokální. Velké organizace mají možnost cíleně se zaměřit na určitou specifikaci výkonu pěstounské péče, na konkrétní potřebu dítěte nebo třeba na věk dítěte. U menších subjektů takové možnosti nebývají, systém není tak pružný a pěstouni jsou tak mnohdy odkázáni hledat si vhodné vzdělávání sami. Respondent R11 popisuje: „...vybírám si sama, doprovodka mi sice každý rok předkládá plán vzdělávání, ale nebývá tam to, co bych zrovna potřebovala...naštěstí mi umožní zvolit si, co mě zajímá a i mi to zaplatí. Nějaký témata si ale taky poslechnu i od své doprovodky.“

V souvislosti se zjišťováním vzdělávacích potřeb bylo s respondenty hovořeno i na téma vzdělávacích plánů. Dotazovala jsem se jich, na co by měl být kladen důraz při sestavování ideálního vzdělávacího plánu, jak jsou spokojeni se současným nastavením svého plánu a zda a jakým způsobem se mohou podílet na jeho tvorbě. Zde se jejich odpovědi lišily již v první, předem připravené tazatelské otázce. Mnozí z respondentů totiž netuší nic o existenci vzdělávacích plánů. Respondent R7 překvapeně reagoval: „*Nerozumím, co je vzdělávací plán? Myslím, že žádný nemáme.*“ Podobně reagoval respondent R6: „*Vzdělávací plán? ...o sestavování nějakého plánu slyším poprvé!*“ Jiní respondenti připouštějí, že nějaký vzdělávací plán mají, ale pravděpodobně hodně obecný, proto ho nevedou v patrnosti a nepovažují ho za důležitý. Zamýšlené vzdělávání předem konzultují s jejich klíčovými pracovníky a ti ho buď schválí, nebo ne.

Nejen respondentovi R9 byla kladena doplňující otázka ohledně vzdělávacích plánů. Doplnil, že jeho doprovázející organizace s ním vzdělávací plán skutečně vytváří. Od známých pěstounů však slychá, že to není praxe zdaleka všech doprovázejících organizací a proto se velmi často stává, že pěstoun obdrží pouze přehled vzdělávacích témat. Vysvětlení respondent spatřuje v tom, že to je způsobeno velkým nárůstem administrativy, že každá organizace s tím má mnoho práce. „*Ale na druhou stranu si myslím, že když už takováhle věc má existovat, že bylo by velmi užitečný, kdyby byla skutečně nastavena na míru tomu pěstounovi.*“

Respondenti, se kterými doprovázející organizace skutečně vzdělávací plány sestavují, jsou převážně spokojeni. Své plány považují za optimální, vyhovující. Respondent R3 je spokojený s tím, že jeho doprovázející organizace zohledňuje v souvislosti s tvorbou vzdělávacího plánu odlišnost potřeb přechodných nebo zprostředkovaných pěstounů na rozdíl od pěstounů příbuzenských a podle toho plánuje vzdělávací programy. Respondent R3 vysvětluje: „*...setkali jsme se s tím už několikrát, že zprostředkovaní pěstouni mají potřebu vzdělávání větší a více do hloubky než pěstouni příbuzenští, je to super, že to respektují a dělí.*“ Respondent R9, který má v současné době v pěstounské péči už jen „poslední“ dítě a doufá, že je s ním ve stabilní situaci, považuje i svůj vzdělávací plán za stabilní a skutečně reagující na potřeby jeho i jeho dítěte.

V odpovědích některých respondentů zaznívaly požadavky na větší odbornost vzdělávání, na vzdělávání pro pokročilejší pěstouny, neboť mají zkušenosti s tím, že většina jich je určena pro pěstouny – laiky. Dalším požadavkem, na kterém se shodlo více respondentů, je zařazení vzdělávání s lektorem – soudcem. Zejména respondenti z řad pěstounů na přechodnou dobu se domnívají, že největší problém, se kterým se během výkonu svého povolání potýkají, je činnost některých našich soudů. Mají za to, že často nerozhodují v zájmu dětí. Respondent R1 upřesňuje: „*Práce našich soudů má k ideálu opravdu daleko, předaleko...bohužel soudci nemají o komunikaci s pěstouny zájem.*“ Respondent R4 doplňuje: „*Chybí málo fungující systém ústavy › soudy.*“ Do výčtu změn, které by respondenti ve spojitosti s jejich vzdělávacími plány uvítali, zařadili více uznatelných hodin za samostudium, především za četbu odborné literatury. Mínil, že i spolupráce s psychology a jinými odborníky, od kterých získají užitečné informace, jak pracovat s dítětem, častokrát předčí několikahodinové semináře. Respondenti dále vypověděli, že by ve svém vzdělávání uvítali i takové aktivity jako je nácvik odlehčovacích a relaxačních technik a také supervize. Semináře, zejména pobytové, „*...by měly být nejen blokem přednášek hustících do posluchačů informace, ...je potřebné zařadit i oddechové bloky.*“ (R1)

K záležitosti sestavování ideálního vzdělávacího plánu se hojně vyjadřovali i ti respondenti, kteří dosud neměli povědomí o existenci jakéhokoliv vzdělávacího plánu. V odpovědích převažoval názor, že by měl vznikat s ohledem na specifické potřeby dětí i pěstounů konkrétní rodiny, zejména na aktuálnost potřeb, měl by odrážet situaci v rodině, měl by zkrátka vycházet z potřeb dětí a kompetencí pečujících a jak konstatuje respondent R11, „*Měl by být šitý na míru problematice a nemělo by to být jen vzdělávání pro vzdělávání.*“ Respondenti z řad pěstounů na přechodnou dobu jednoznačně zdůrazňovali potřebu rozmanitosti témat, které by se ideálně v plánu měly objevovat. Za důležité pak považují témata z oblasti psychologie, medicíny a práva. Mezi dotazovanými zazněly i názory, že v ideálním vzdělávacím plánu by měl být kladen důraz také na limity dětí i pečujících - nejen na počet dětí, jejich věk a specifika, ale také na formu péče, pracovní vyčerpání pěstounů, dojezdovou vzdálenost i na osobnostní rysy pěstouna. Nad tímto faktorem přemýšlí respondent R8: „*Introvertní pěstoun bude trpět na víkendovém pobytu a extrovert umře nudou u samostudia.*“ Z odpovědi respondenta R6: „*...vše je dneska jen o penězích...a vlastně*

taky o čase...“ plyne, že ideálně sestavený vzdělávací plán by mohl být ten, který nebude finančně ani časově ohraničen. Jeho realizace v rozmanitém životě pěstounských rodin však půjde jen stěží. Téma zakončuje svým názorem respondent R3: *„Ideální plán asi nelze sestavit.“*

Mohou se podílet pěstouni na tvorbě vzdělávacích plánů? Jestli ano, jakým způsobem? Pokud doprovázející organizace s pěstouny vzdělávací plány sestavují, pak se respondenti shodují na tom, že se na jejich tvorbě rozhodně podílet mohou. Většina z nich uváděla, že při společném setkávání v rámci služby doprovázení konzultují s klíčovými pracovníky možnosti neefektivnějšího vzdělávání. Společně se zamýšlejí nejen nad tématy, která korespondují s potřebami té které pěstounské rodiny, ale snaží se přihlídnout k místní i časové dostupnosti, zejména u pracovních vytížených pěstounů nebo u pečujících bez možnosti vlastní dopravy. S pracovníkem se radí, vybírají ze vzdělávacích aktivit, které doprovázející subjekt nabízí, předkládají vlastní návrhy, včetně návrhů na samostudium. V jiných případech si sami vyberou vzdělávací akci nebo naopak žádají o uskutečnění akce na konkrétní téma nebo s konkrétním lektorem. Respondent R9 ohledně tvorby vzdělávacího plánu také komunikuje s doprovázející organizací, vznáší i svá přání, klíčový pracovník se ho na jeho potřeby doptává, zjišťuje, co je třeba zohlednit atd. Způsobů a variant, kterými mohou pěstouni participovat na vytváření svých plánů na povinné vzdělávání, mají tedy více.

Odlíšné zkušenosti má respondent R4, který se na tvorbě vzdělávacího plánu podílí v podobě připomínkování již vytvořeného plánu předloženého klíčovým pracovníkem. Doslova uvádí: *„Můžu mít pouze připomínky, ty se sice pak snažíme společně řešit, většinou ale moc prostoru nemám.“* Podobnou zkušenost má i respondent R1, který má minimální možnost spolupráce na tvorbě plánu. *„Musím si vybrat z toho, co je k máni a pokud možno si umět vybrat školení - to nejpřínosnější.“*

Pěstouni, se kterými vzdělávací plán vytvářen není, jsou vesměs odkázáni sami na sebe, na svoje rozhodnutí ve výběru vzdělávacích aktivit. Ať už si vybírají z nabídek z internetu, od známých nebo z nabídek doprovázejících organizací. Vždy si musí sami identifikovat svoje potřeby, limity a možnosti. Ve výzkumu se objevil i takový respondent, který sice o povinném vzdělávání s klíčovou pracovnící hovoří, ale ona se na jeho vzdělávání nepodílí, neboť ji o to nežádá. Již při odborném posuzování jeho

jako žadatele se osobně seznámil s jistými lektory. Přesto, že se od té doby účastnil vzdělávacích programů i s jinými lektory, považuje je za nejlepší a v posledních letech se vzdělává pouze s nimi. Doslova uvádí: „... tito nám vychází jako zdaleka nejschopnější, poslední roky jezdíme především k nim. Oceňujeme, že od nich je vzdělávání pro nás přímo na míru, vždy se nás ptají, co potřebujeme a pak to v programu zohlední. Žádný vzdělávací plán proto ani nepotřebujeme.“ (P7) Respondent, který dosud též postrádá individuální vzdělávací plán, předpokládá, že pokud ho v budoucnu bude klíčová pracovnice sestavovat, bude vycházet z potřeb jeho rodiny. Proto mu bude muset být dána možnost se na jeho tvorbě dokonce výrazně podílet.

Dotazovaní zařadili do svých odpovědí i další vlastní zkušenost - na tvorbě vzdělávacích plánů se podílí připomínkami v dotazníku v závěru přednášky či semináře. Kromě připomínek vyplňují i kolonky „další návrhy, náměty.“ V lepším případě je organizace vezme v potaz.

Se systémem připomínání a hodnocení pomocí dotazníku jsem se setkala i v odpovědích na poslední tazatelskou otázku tohoto výzkumu zaměřeného na problematiku povinného vzdělávání pečujících osob. Zajímalo mě, zda je v praxi zohledňována i závěrečná fáze efektivního vzdělávání, o které bylo hovořeno v teoretické části práce a která je považována za velmi důležitou součást vzdělávacího procesu. Dotazovala jsem se proto, zda doprovázející organizace řeší s pěstouny zpětnou vazbu a zda na ni berou zřetel.

Oslovení respondenti se ve svých odpovědích jednoznačně shodli na tom, že od nich jejich doprovázející organizace zjišťují zpětnou vazbu, odpovědi se rozcházejí ve způsobu a frekvenci zjišťování. „...vyplňuju dotazník, ...ano, po každý akci.“ (R11) „...mluvíme spolu.“ (R8) „...dotazníkem po školení nebo dotazováním klíčové pracovnice v průběhu roku při setkávání.“ (R12) Po některých pěstounech se žádá vyplnění zpětnovazebního dotazníku, po jiných hodnocení při osobním setkání, někteří musí absolvovat oboje. Někteří dotazník vyplňují po každé vzdělávací akci, jiní po určité době, např. v půlročním režimu. S přihlédnutím k tomu, že v převážné většině je názor pěstounů zohledňován, není pro pěstouny tento proces výrazně obtěžující ani v případě, že jsou dotazováni vždy při pravidelném dvoutříměsíčním setkávání, případně

i bezprostředně po vzdělávací akci. „...*klíčovka bere mé připomínky vážně, v tomto směru nemám co vytknout,*“ shrnuje respondent R1.

Pokud je pěstounům předkládán zpětnovazební dotazník, hodnotí pomocí něho např. obsah a téma vzdělávání, zda jim vyhovovala forma, lektor a jeho vzdělávací metoda, vyjadřují se k organizaci kurzu a jeho celkovému dojmu. Dále popisují konkrétní přínos akce a její dopad do praktického výkonu PP. Nad podobnými otázkami diskutují pěstouni i s klíčovými pracovníky při osobních setkáních. Domnívají se, že nejvíce je přihlíženo k otázce výběru lektora, protože pokud se posluchači shodnou, že byla akce s tím konkrétním lektorem zdařilá, snaží se jej organizace získat i na další plánované vzdělávání.

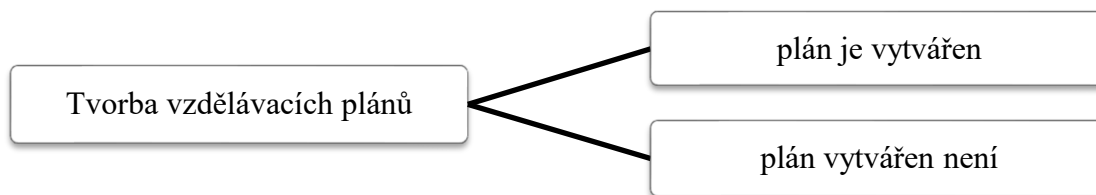
Je velmi prospěšné, že se zpětnou vazbou od pěstounů doprovázející organizace skutečně vážně zabývá, neboť právě ona by měla být základem pro tvorbu dalších vzdělávacích plánů.

Shrnutí

V získaných odpovědích, které se váží k poslednímu dílčímu cíli výzkumu, se respondenti shodují v tom, že klíčoví pracovníci průběžně zjišťují jejich potřeby v souvislosti se vzděláváním, obvykle osobní konzultací. Mapují aktuální potřeby náhradních rodin, kterým následně předávají přehled svých vzdělávacích aktivit. Rozdílnost je spatřována v typech doprovázejících subjektů. Zda se jedná o větší organizaci s rozsáhlejší působností nebo menší, která má své limity a nedisponuje tak pestrou nabídkou.

Při dotazování na vzdělávací plány, jejich nastavení a možnosti participace na jejich tvorbě bylo překvapující zjištění, že mnozí respondenti (z řad všech tří forem pěstounské péče) nemají povědomí o existenci vzdělávacích plánů a často vzdělávací plány zaměňují s všeobecným přehledem či plánem vzdělávacích akcí. Popřípadě je vzdělávací plán tak obecný, že ho nepovažují za přínos, nerespektují ho ani se jím neřídí.

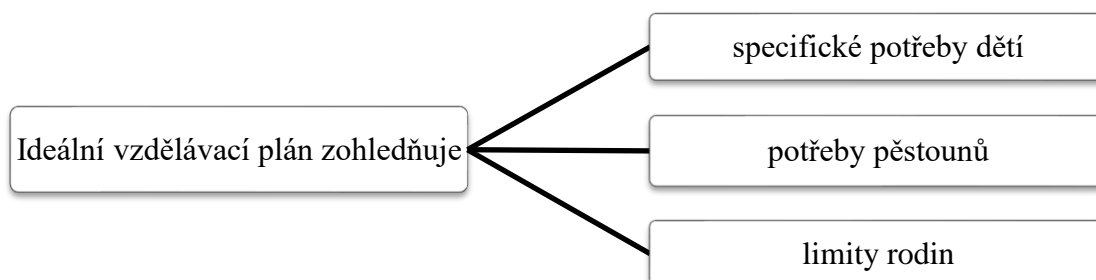
Schéma 9. Tvorba vzdělávacích plánů

Zdroj: vlastní

Dotazování, se kterými jsou vzdělávací plány sestavovány, jsou s jejich nastavením převážně spokojeni. Někdy jsou součástí individuálního plánu pěstouna, jindy jako samostatný dokument. Dle názoru naprosté většiny respondentů by měly vždy vycházet z potřeb svěřeného dítěte, zároveň by měly být zaměřeny na rozvoj kompetencí pěstouna a zvyšování kvality výkonu pěstounské péče. Ideální vzdělávací plán, pokud ho vůbec lze sestavit, by měl být zkrátka šitý na míru konkrétní náhradní rodině.

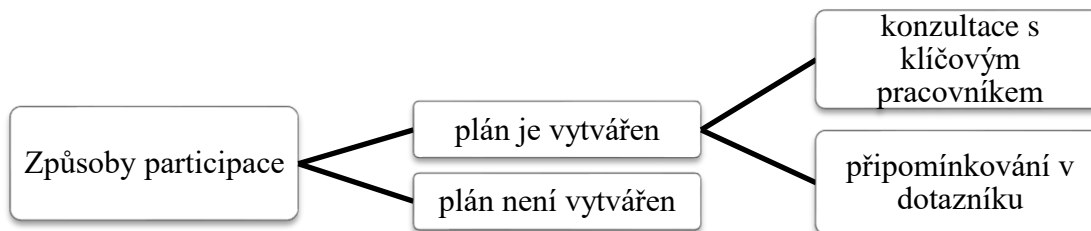
Schéma 10. Nastavení ideálního vzdělávacího plánu

Zdroj: vlastní

Výzkumným šetřením bylo dále také zjištěno, že respondenti, kteří mají vytvořen individuální vzdělávací plán, se ve většině mohou na jeho tvorbě podílet. Participují nejčastěji předkládáním svých návrhů, přání či připomínek, které konzultují s klíčovými pracovníky a společně se zamýšlejí nad možnostmi nejefektivnějšího vzdělávání. Odlišnou zkušenost má respondent, který se může podílet až připomínkováním již sestaveného plánu, který mu je klíčovým pracovníkem předložen. Dotazování, kteří vzdělávací plán postrádají, jsou veskrze odkázáni sami na sebe, na vlastní identifikaci potřeb a vlastní plánování, vč. určování svých limitů a možností.

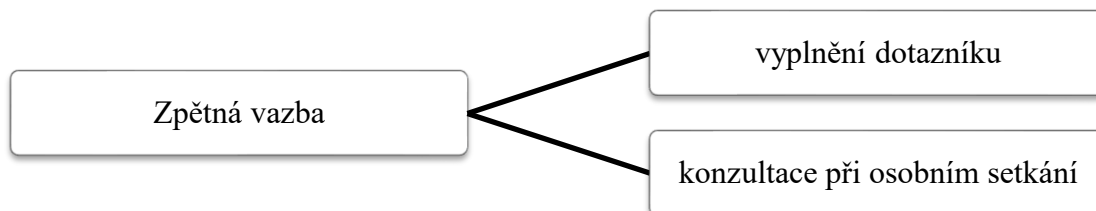
Schéma 11. Způsoby participace na vzdělávacích plánech

Zdroj: vlastní

V poslední tazatelské otázce, která se týkala vyhodnocování procesu vzdělávání, jsou respondenti ve shodě v tom, že doprovázející subjekty od nich zjišťují zpětnou vazbu a také se jejími výsledky zabývají. Rozcházejí se pouze ve způsobu a frekvenci vyhodnocování. Některé organizace dávají přednost vyplnění zpětnovazebních dotazníků, jiné zhodnocení při osobním setkání, některé trvají na hodnocení závěrem každé vzdělávací akce, některé na hodnocení po určité době. Dotazování považují jednoznačně zpětnou vazbu za základ pro tvorbu dalších vzdělávacích plánů.

Schéma 12. Způsoby hodnocení

Zdroj: vlastní

Závěr

Téma diplomové práce bylo zaměřeno na oblast náhradní rodinné péče, která v posledních letech prošla značnými změnami. Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, platná od počátku roku 2013, cílí k její podpoře a zkvalitnění a ke snížení počtu dětí umístěných v ústavní péči. V této souvislosti zaručuje pečujícím rodinám zákonný a bezplatný nárok na služby a odborné poradenství, které výrazně podporují výkon jejich profese. Definované služby jsou vázány na uzavření dohody o výkonu pěstounské péče. Ta pěstounům vymezuje nejen jejich práva, ale také povinnosti. Jednou z nejpodstatnějších povinností je povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě, tedy povinnost odborně se vzdělávat.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaký je pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Na základě teoretických východisek, která byla uvedena v teoretické části této práce, jsem stanovila tři dílčí cíle:

Dílčí cíl I: Zjistit, jaký přístup mají pěstouni ke vzdělávání.

Dílčí cíl II: Zjistit, jakým způsobem pěstouni plní svoji vzdělávací povinnost.

Dílčí cíl III: Zjistit, jaké mají pěstouni vzdělávací potřeby a jak je s těmito potřebami pracováno.

K naplnění cílů byla využita kvalitativní výzkumná strategie, konkrétně metoda kvalitativního dotazování. Výzkumným nástrojem pro zjištění názorů a postojů respondentů byl polostrukturovaný rozhovor realizovaný s jednotlivými pěstouny.

V teoretické části práce byly objasněny důležité pojmy, se kterými bylo pracováno v části praktické. První kapitola se věnovala zákonu o sociálně-právní ochraně dětí včetně jeho novely, specifikovala nejdůležitější změny v kontextu sociálně-právní ochrany dětí a v kontextu náhradní rodinné péče. Druhá kapitola byla vymezena pro náhradní rodinnou péči. Zabývala se vysvětlením institutů svěřeni dítěte do péče jiné osoby, osvojení či poručenství. Větší pozornost byla věnována pěstounské péči, jejím formám a finančním aspektům. Zároveň byla v této části popsána role pěstouna a jeho práva a povinnosti vyplývající z uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče. Bylo zde

zmíněno i zprostředkování a odborné posouzení žadatelů o tento typ péče. Závěr druhé kapitoly se soustředil na motivaci k náhradnímu rodičovství a specifické problémy dětí, které s tématem této práce úzce souvisí. Třetí kapitola byla zaměřena na vzdělávání, vysvětlovala, jaké mohou být motivace ke vzdělávání, poukazovala na důležitost získávání kompetencí pěstounů, řešila potřeby v souvislosti se vzděláváním, zabývala se vzdělávacími plány a jejich tvorbou.

Praktická část práce se zabývala vymezením výzkumných cílů a jejich transformací do tazatelských otázek. Byla charakterizována a zdůvodněna volba výzkumné strategie a výzkumného vzorku, metoda výzkumu a popsána organizace a průběh výzkumu, způsob zpracování získaných údajů a také možná rizika spojená s výzkumem. Poslední kapitola se věnovala analýze a interpretaci získaných informací.

Výzkumným šetřením, které jsem realizovala v rámci této práce, jsem zjistila, že pěstouni pohlíží na povinné vzdělávání veskrze pozitivně. Přiznávají, že je nezbytné pro jejich profesi, umožňuje jim lepší orientaci v problematice NRP a zkvalitňuje výkon pěstounské péče. Velký posun jsem zaznamenala zejména u pěstounů, kteří vykonávají příbuzenskou pěstounskou péči. Ti se, i přes počáteční neochotu vzdělávat se a tím získávat další kompetence pro výkon své profese, ztotožnili s touto zákonnou povinností a ve vzdělávání s postupem času nalézají přínos. Nebyl tak zaznamenán výrazný rozdíl mezi jednotlivými typy pěstounské péče v ochotě vzdělávat se.

Pečující osoby by však uvítaly, kdyby došlo ke změně v přístupu doprovázejících subjektů k jejich povinnosti odborně se vzdělávat a umožnily jim, resp. finančně zajistily vzdělávání, pro které se sami pečující rozhodnou i v případě, že jej doprovázející subjekt nebude organizovat. Uvítali by i legislativní změnu v souvislosti se striktním dodržováním hrazeného vzdělávání pouze v rozsahu 24 hodin ročně.

Z provedeného výzkumu dále vyplývá, že ne všechny doprovázející organizace sestavují s pěstouny individuální vzdělávací plány. V mnohých případech bylo zaznamenáno, že pečující osoby tímto plánem nedisponují a zaměňují jej za přehled vzdělávacích akcí nebo je jejich vzdělávací plán sestavován velmi obecně. Přesto, že se vzdělávání pěstounů nemusí řídit žádnými standardy, je na doprovázejících organizacích, aby v rámci uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče zajišťovaly

pěstounům právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě, s pěstouny mapovaly jejich vzdělávací potřeby a společně sestavovaly vzdělávací plány, neboť i ty mohou vést ke zkvalitňování péče o ohrožené děti.

Mám za to, že volba polostrukturovaného rozhovoru byla pro toto téma vhodnou výzkumnou technikou. Nejen, že mi umožnila získat poměrně dostatečné množství informací, ale i to, že jsem se v průběhu rozhovorů setkala s ne zcela úplným pochopením otázky. Měla jsme tedy možnost respondentům vysvětlit kontext otázek tak, aby nedošlo k jejich chybnému porozumění a tím ke zkreslení výzkumu. Domnívám se zároveň, že prostřednictvím dílčích výzkumných cílů byl hlavní výzkumný cíl této práce naplněn.

Mnou provedený výzkum byl omezen pouze na pěstouny, kteří vykonávají svoji činnost v Pardubickém kraji, konkrétně na území okresu Svitavy. Aby práce poskytla hlubší náhled do dané problematiky, bylo by zcela jistě zajímavé, kdyby byl v budoucnu výzkum realizován v rámci celého Pardubického kraje.

Přesto považuji zjištěné výsledky za cenné, neboť se domnívám, že mohou sloužit jako zpětná vazba pro organizace, které doprovázejí pěstouny v jejich náročné profesi. Mohly by tak upozornit na některé nedostatky a následně vést ke zlepšení služby doprovázení pěstounských rodin.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury:

ARMSTRONG, Michael. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0469-2.

BAREŠOVÁ, Andrea. *E-Learning ve vzdělávání dospělých*. Praha: VOX, 2003. ISBN 978-80-87480-00-7.

BARTÁK, Jan. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-87197-12-7.

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Firemní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2914-5.

BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference. Praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0181-6.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2. aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5.

BOWLBY, John. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0076-5.

BUBLEOVÁ, Věduna; VRÁNOVÁ, Lucie; VÁVROVÁ, Alena; FRANTÍKOVÁ, Jana. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2

BUBLEOVÁ, Věduna; VÁVROVÁ, Alena; FRANTÍKOVÁ, Jana; VANČÁKOVÁ, Martina. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013.

BUBLEOVÁ, Věduna; FRANTÍKOVÁ, Jana; VYSKOČIL, Filip; VÁVROVÁ, Alena; POKORNÁ, Pavla. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.

BUBLEOVÁ, Věduna; VÁVROVÁ, Alena; VYSKOČIL, Filip; POKORNÁ, Pavla. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 2. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN 978-80-87455-18-0.

ČÁPOVÁ, Hana. Zázračná novela. *Respekt*. 2014, roč. 25, č. 7, s. 40-42.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

ELIÁŠ, Karel; SVATOŠ, Marek. *Nový občanský zákoník 2014: rejstřík: redakční uzávěrka 26.3.2012*. Ostrava: Sagit, 2012. ÚZ č. 900. ISBN 978-80-7208-920-8.

GABRIEL, Zbyněk; NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ Helena. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOFROVÁ, Veronika; ROTREKLOVÁ, Eva. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů: koncepční a metodické poznámky*. Brno: Triada - Poradenské centrum, 2009. ISBN 978-80-254-4588-4

KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1992. ISBN 80-85529-01-7. 18.

KONEČNÁ, Hana; KOUBOVÁ, Lucie. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. ISBN 978-80-87455-00-5.

LANGER, Tomáš. *Moderní lektor: průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0093-4.

- LOUČKOVÁ, Ivana. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-79-3.
- MACELA, Miloslav. Dohody o výkonu pěstounské péče. *Právo a rodina*. Praha: Linde. 2013a, roč. 15, č. 7/2013, s. 1 - 4. ISSN 1212-866X.
- MACELA, Miloslav. Na cestě k funkčnímu systému ochrany práv dětí. *Právo a rodina*. Praha: Linde. 2012, roč. 14, č. 7/2012, s. 16 - 20. ISSN 1212-866X.
- MACELA, Miloslav. Podrobný výklad některých ustanovení novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí od 1. 1. 2013. *Právo a rodina*. Praha: Linde. 2013b, roč. 15, č. 1/2013, s. 1 - 4. ISSN 1212-866X.
- MACELA, Miloslav. Státní příspěvek na výkon pěstounské péče. *Právo a rodina*. Praha: Linde. 2013c, roč. 15, č. 6/2013, s. 1 - 4. ISSN 1212-866X.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti potřebují nejvíc*. 6. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0398-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk; DYTRYCH, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0
- MATĚJČEK, Zdeněk; LANGMEIER, Josef. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 2. rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.

- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MUŽÍK, Jaroslav. *Řízení vzdělávacího procesu - andragogická didaktika*. Praha: Wolters Kluwer (ČR), 2011. ISBN 978-80-7357-581-6.
- NADAČNÍ FOND J&T. *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte. Metodická příručka*. Praha: Nadační fond J&T, 2014a.
- NADAČNÍ FOND J&T. *Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin. Metodická příručka*. Praha: Nadační fond J&T, 2014b.
- NOVOTNÁ, Věra; BURDOVÁ, Eva; RIEDLOVÁ JURKOVÁ Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. ISBN 978-80-7263-914-4.
- NOVOTNÁ, Věra; FEJT, Vladimír. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-8672-377-8.
- NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-86131-91-7.
- PALÁN, Zdeněk. *Lidské zdroje – výkladový slovník*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7
- PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK, Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3235-0
- PRŮCHA, Jan; VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník. 2. akt. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4
- PTÁČEK, Radek; KUŽELOVÁ, Hana. *Vliv náhradní péče na psychický vývoj dítěte. Právo a rodina*. Praha: Linde. 2011, roč. 13, č.7/2011, s. 1- 3. ISSN 1212-866X.
- PTÁČEK, Radek; KUŽELOVÁ, Hana; ČELEDOVÁ, Libuše. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011a. ISBN 978-80-7421-040-2.

RABUŠICOVÁ, Milada; RABUŠIC, Ladislav. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2.

RAPSHAW, Mary R. *Foster Parent Handbook*. United States of America: iUniverse, 2002. ISBN 9780595216192.

Rodinné právo: Sociálně-právní ochrana dětí; Mezinárodněprávní ochrana dítěte; Registrované partnerství: znění předpisů k 1.1.2014. Ostrava: Sagit, 2014. ÚZ, č. 996. ISBN 978-80-7488-022-3.

SEMERÁDOVÁ, Monika; ZACHAŘOVÁ, Barbora; ČERNÁ, Ria. *Metodika doprovázení: Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče*. 2. aktualiz. vyd. Pardubice: Amalthea, 2013. ISBN 978-80-904801-0-0.

SCHOOLEROVÁ, Jayne E. *Adopce, vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003. ISBN 80-86552-62-4.

Sociální zabezpečení: státní sociální podpora, dávky pro osoby se zdravotním postižením, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum: 2014 : redakční uzávěrka 3.2.2014. Ostrava: Sagit, 2014. ÚZ, č. 1015. ISBN 978-80-7488-041-4.

SOLAŘOVÁ, Hana. Děti v náhradní rodinné péči a jejich potřeby. In: FRANCÍRKOVÁ, Šárka; KOCOURKOVÁ, Jana; NAVRÁTILOVÁ, Jana et al. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. ISBN 978-80-7421-103-4.

STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Podané ruce; Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠVARŤÍČEK, Roman; ŠEĎOVÁ, Klára et al. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-98-3.

VETEŠKA, Jaroslav; TURECKIOVÁ, Michaela. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-24717-70-8.

VODÁK, Josef; KUCHARČÍKOVÁ, Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců*. 2. aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3651-8.

VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan, 2010. ISBN 80-86620-20-4.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3110-7.

Internetové zdroje:

DĚTI PATŘÍ DOMŮ. *Manuál klíčového pracovníka, 2013* [online]. [cit. 2018-10-22]. Dostupné z:

https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/manual_klicoveho_pracovnika_dpd.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace MPSV k dohodám o výkonu PP*. [online]. Praha, 2013. [cit. 2018-12-02].

Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15306/informace_dohody.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Tisková zpráva: Poslanecká sněmovna schválila novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. Praha 2012 [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/13078/tz_130612a.pdf.

NOVÁKOVÁ, Jana. *Význam dohod o výkonu pěstounské péče pro pečující osoby* [online]. Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce Mgr. Lucie Smutková, Ph.D. [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ew4ewh/STAG87982.pdf>.

VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014 [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/1289015-Mgr-filip-vyskocil-pravni-uprava-nahradni-rodinne-pece-v-ceske-republice.html>.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Přehled transformace dílčích cílů do tazatelských otázek	59
Tabulka č. 2: Respondenti	63

Seznam schémat

Schéma č. 1: Fáze procesu vzdělávání	48
Schéma č. 2: Důležitost vzdělávání	71
Schéma č. 3: Důležitost vzdělávání pro výkon PP	72
Schéma č. 4: Způsob vzdělávání po novele zákona	73
Schéma č. 5: Plnění vzdělávací povinnosti	77
Schéma č. 6: Zdroje informací o vzdělávání	78
Schéma č. 7: Preference výběru vzdělávacích aktivit	79
Schéma č. 8: Preference forem vzdělávání	79
Schéma č. 9: Tvorba vzdělávacích plánů	86
Schéma č. 10: Nastavení ideálního vzdělávacího plánu	86
Schéma č. 11: Způsoby participace na vzdělávacích plánech	87
Schéma č. 12: Způsoby hodnocení	87

Seznam příloh

Příloha 1: Přepis rozhovoru

Příloha 2: Přehled dávek pěstounské péče

Příloha 3: Vzdělávací plán

Příloha 1: Přepis rozhovoru s respondentem R9

„Dobrý den. Chtěla bych Vás poprosit o zodpovězení otázek do mého výzkumu v souvislosti s diplomovou prací na téma: Pohled pěstounů na povinné vzdělávání podle novely zákona o SPOD.“

„Určitě, ráda Vám zodpovím, co budete potřebovat, slíbila jsem Vám to.“

„V čem si myslíte, že je vzdělávání důležité - obecně?“

„Vzdělávání je určitě důležité pro to, aby se pěstoun dokázal připravit na situace, které ho mohou s přijatým dítětem čekat, aby měl určité povědomí o problémech u traumatizovaných dětí, aby se dozvěděl třeba i o některých praktických věcech, které se týkají pěstounské péče, tzn. třeba i informace o právním rámci, kterým je ta pěstounská péče nějakým způsobem ohraničena. A myslím si, že to je nesmírně důležitý i z toho důvodu, aby se setkávali i s ostatními pěstouny a mohli sdílet třeba svoje zkušenosti a pobavit se o problémech, s kterými se potýkají.“

„Jak může vzdělávání ovlivňovat praktický výkon pěstounské péče?“

„Určitě, určitě praktický výkon pěstounské péče může ovlivnit. Aspoň pokud budu mluvit o své osobní zkušenosti. Stávalo se mi, já jsem si samozřejmě hodně hledala vlastní informace, nespolehala jsem jenom na povinné vzdělávání. Koneckonců v době kdy jsem s pěstounskou péčí začínala, tak žádné povinné vzdělávání nebylo. Takže jsem vlastně i dobrovolně si vyhledávala nejen informace, ale i akce, kterých bych se mohla zúčastnit. A dělala jsem to vlastně hlavně proto, že jsem vlastně nechtěla objevovat to, co už někdo objevil, tzn., pokud jsem se setkala s problémem, předpokládala jsem, že ten problém už musel někdy někdo přede mnou řešit a pokud už řešení našel nebo se mu něco osvědčilo, tak jsem byla ráda, že to můžu taky zkusit. Byť samozřejmě ne vždycky člověk narazí na věci, který se dají třeba ve výchově použít stejným způsobem. U různých dětí některé věci jsou velmi individuální, ale jsou třeba určitá pravidla a jsou určité znalosti, zkušenosti, které se potom v praxi dají velmi dobře využívat. Konkrétně bych mluvila tady třeba o nápravě traumatu, o kompenzaci nenaplněných potřeb dětí a tak dále.“

„A jak jste se vzdělávala v době, kdy toto nebylo povinné?“

„Přesně jak už jsem zmínila, tzn. sama jsem si hledala akce, aktivity pro pěstouny, které tehdy ještě nebyly vlastně tak časté, tak běžně dostupné, tzn. leckdy jsem jela třeba přes celou republiku za zajímavou akcí nebo za lektorem, kterého jsem už znala a věděla jsem, že prostě jeho přednáška stojí za to. A samozřejmě jsem hodně věcí dohledávala na internetu, kupovala jsem knížky, ať už to bylo od pana doktora Matějčka, Langmajera a nebo od jiných odborníků na děti v náhradní rodinné péči a tak dále a tak dále.“

„Jak se o vzdělávacích akcích dozvídáte?“

„Tak v současné době vlastně už se mohu spolehnout na to, že mě o akcích bude informovat moje doprovázející organizace. To znamená, že většinou posílají nějaký přehled akcí, které se odehrávají u nich a kterých se mohu účastnit. Anebo mám samozřejmě kontakty i na jiné organizace, s kterými jsem spolupracovala v uplynulém období nebo v uplynulých letech, protože už několik let vlastně sama lektoruji, takže si vlastně můžu vybrat i v širším záběru a občas si vyberu aktivitu, která teda vlastně není vůbec od mé doprovodné organizace.“

„Jaké okolnosti u vás při výběru vzdělávací akce převládají?“

„Okolnosti?“

„Mám na mysli např. osobnost lektora, téma, časová dostupnost, místní dostupnost, možnost setkat se se známými pěstouny, zajištění hlídání dětí atd.“

„Tak pro mě většinou byla rozhodující osobnost lektora a zajímavost tématu. V době, kdy jsem na tom byla časově lépe, protože jsem stejně vlastně byla s nejmladším dítětem doma, tak pro mě nebylo až tolik rozhodující kde se ta akce koná, jak dlouho mi bude trvat než se na ni dostanu. V současné době kdy jsem vlastně zaměstnaná na plný úvazek, tak už bych řešila asi trošku víc i tu časovou dostupnost. Ale zase vzhledem k tomu, že moje dítě nebylo hlídatelné jinými osobami, tak se vlastně otázka hlídání dětí pro mě nebyla vůbec rozhodující, protože většinou jsem nějakým způsobem stejně musela zajistit, aby dítě bylo jakoby defacto přítomno se mnou na akci a musela jsem zase volit akce, kde takovéhle uspořádání bylo možné.“

„Takže v minulosti to, že s Vámi na vzdělávací akce mohlo být přítomno dítě a nyní víceméně osobnost lektora nebo téma.“

„Určitě vždycky, vždycky pro mě byla rozhodující osobnost lektora a téma, jeho zajímavost.“

„Jaké formy vzdělávání preferujete a proč?“

„Formy? Myslíte třeba, jestli přednášky...“

„Ano -přednášky, semináře, konference, workshopy, e-learningové kurzy, víkendové pobyty, samostudium...“

„No tak já jsem vždycky vlastně preferovala semináře nebo přednášky nebo prostě i několikadenní akce, které byly spojeny se vzděláváním. Tam člověk tak jako spojoval příjemné s užitečným, že to byl vlastně společný zážitek pro mě i děti. Hodně rádi třeba jsme jezdili na akce od organizace Naše romské dítě, což vlastně v praxi znamenalo, že tam byl program pro děti, že se přes den děti věnovaly hudebním aktivitám, nějakým kreativním aktivitám a večer vlastně dospělí absolvovali povinné vzdělávání. Takže to byla taková z našeho pohledu téměř ideální akce. Pro mě samozřejmě byly strašně zajímavý i akce třeba od organizace Amalthea, která už kdysi dávno, když vzdělávání nebylo povinné, dělala spoustu aktivit spojených s určitým, s určitou sebezkušeností nebo třeba s perso-boydenterapií. A to bylo zase hrozně zajímavý z toho důvodu toho prožitku, že člověk si trošičku sáhnul na to, vlastně čím si procházejí ty děti, který má doma.“

„A co třeba samostudium nebo e-learningový kurzy?“

„Já jsem nikdy nevyužila žádnéjch e-learningovejch kurzů a samostudium považuju spíš tak jako za samozřejmost, ale nikdy jsem si tím nedoplňovala vlastně povinné vzdělávání, protože jsem ho měla vždycky absolvované. Leckdy i několikanásobně.“

„Jak se vám daří splňovat povinný rozsah vzdělávání?“

„Tak vzhledem k tomu, že jak už jsem zmínila, tak jsme se vlastně zejména v minulosti účastnili poměrně velkého množství aktivit, tak jsem nikdy vlastně neměla problém splnit ten povinný rámec vzdělávání. A leckdy jsem vzhledem k tomu, že se zajímám, vzhledem k tomu, že nejmladší dcera má Aspergerův syndrom, tak se zajímám i o tuto“

problematiku, tak jsem velmi často absolvovala třeba i akce od nepěstounských organizací, které se zase týkaly problematiky autismu, takže jsem vlastně vůbec neměla problém splnit povinné vzdělávání.“

„A jak pohlíží vaše organizace na to, pokud absolvujete vzdělávání nad rámec? Finančně Vám přispěje nebo jak se k tomu staví?“

„Já jsem o to vlastně nikdy ani nežádala, ani jsem teda, přiznám se, netušila, že je něco takového možné.“

„Jakým způsobem jsou zjišťovány vaše vzdělávací potřeby v souvislosti se sestavováním vzdělávacího plánu?“

„No tak teď přemejšlím. Já mám pocit, že víceméně organizace nebo doprovázející pracovníce se mě ptá, jaký vlastně bych měla potřeby nebo co bych chtěla zařadit do vzdělávání. A vždycky samozřejmě teda dostáváme ještě jakoby třeba přehled možných témat, z kterých si můžu nějakým způsobem vybrat.“

„Na co by měl být podle vás kladen důraz při sestavování ideálního vzdělávacího plánu?“

„No já bych kladla důraz hlavně na to, jaké jsou aktuální potřeby vlastně toho kterého dotyčného pěstouna a té které pěstounské rodiny, tzn., jestli v té rodině zrovna řeší problémy se školou nebo s nějakým handicapem některého určitého dítěte. Bylo by fajn, kdyby se toto téma mohlo ve vzdělávacím plánu objevit. Stejně tak, pokud bude jiná rodina řešit nějaké vážnější výchovné problémy, zase bylo by hrozně prima, kdyby se v tom vzdělávacím plánu mohla objevit nějaká přednáška nebo seminář, který je šitý přímo na míru té problematice.“

„Jak vnímáte současné nastavení vašeho vzdělávacího plánu a co byste v něm ještě uvítala?“

„No tak já myslím, že vlastně v současné době, kdy mám doma už poslední dítě a kdy vlastně nějakým způsobem si myslím, že jsme ve stabilní situaci, kdy nás tolik, kdy se prostě nestane nebo nemělo by se stát, že nás něco nějakým způsobem hrozně zaskočí, že ten vzdělávací plán taky už je vlastně takový jakoby stabilní a skutečně reaguje jakoby na naše potřeby, které v tuto chvíli nejsou nijak dramatické, už proto, že vlastně

samozřejmě já se vzdělávám už roky a po celejch těch... po celejch těch asi dvanáct, třináct let, kdy se pěstounský péči věnuju, tak teď přemejšlím nad tím, že vlastně blbost, že už je to skoro patnáct let, tak vlastně celou tu dobu se vzdělávám, celou tu dobu se účastním akcí, takže si myslím, že už si opravdu umím vybrat to, co mě zajímá a vypouštím to, co už by naopak bylo třeba pro mě nadbytečné.“

„Můžete se podílet na jeho tvorbě? Jak?“

„Tak tím, že samozřejmě komunikuji se svou doprovodnou organizací a vzhledem k tomu, že si myslím, že máme dobrý vztah a víceméně se za těch několik let už i relativně dobře známe, tak... a nemáme problémy v komunikaci, tak skutečně není problém vznést i třeba nějaké přání a samozřejmě organizace se mě i doptává na moje potřeby a co bych si třeba přála ve vzdělávacím plánu zohlednit a tak dále, takže já si myslím, že tam není ani potřeba žádné změny a že to je vlastně i dobře nastaveno.“

„Takže se podílet můžete?“

„Samozřejmě.“

„Jakým způsobem zjišťuje doprovázející organizace zpětnou vazbu od vás a bere na ni zřetel?“

„Tak ta zpětná vazba se zjišťuje buďto ústně, normálně v běžné komunikaci nebo bývá samozřejmě na akcích i dotazník, zpětnovazební.“

„A je na ni brán zřetel?“

„Já se domnívám, že určitě, ano.“

„Chtěla bych se vás ještě zeptat na to, jestli opravdu s vámi organizace tvoří vzdělávací plán? Jestli to není jenom seznam vzdělávacích akcí, jestli se skutečně jedná o vzdělávací plán?“

„Já se skutečně domnívám, že se mnou organizace ten vzdělávací plán vytváří, ale na druhou stranu, vzhledem k tomu, že hodně komunikuji s některými známými pěstounkami, tak vím, že to není praxe zdaleka všech organizací a že se velmi často stává, že organizace pošle třeba jenom přehled témat. Některé moje kamarádky vlastně

ani netušily, že něco takového jako vzdělávací plán existuje. Na jednu stranu se tomu jakoby ani trochu nedivím, protože si uvědomuju, že s novým systémem je spojena strašná spousta administrativy a že prostě každá organizace a i každý jednotlivý pěstoun s tím má vlastně dost, dost, na jednu stranu práce. Ale na druhou stranu si myslím, že když už takováhle věc má existovat, že by bylo velmi užitečný, kdyby byla skutečně nastavena na míru tomu pěstounovi. Jo. Ovšem obávám se, že v praxi třeba u mých kamarádek, které mají tři čtyři mladší děti, hlavním rozhodujícím faktorem při naplňování povinného vzdělávání nemusí být ani téma ani osobnost lektora, ale třeba to, jestli budou mít na akci zajištěno hlídání nebo jak je ta která akce pro ně dostupná. Potom jakoby nemusí úplně naplňovat potřeby toho pěstouna. Já si vzpomínám, jak třeba jsem před přijetím svého nejmladšího dítěte absolvovala vlastně tehdy povinný kurz nebo vzdělávání, už si nepamatuju, ani jak se to přesně jmenovalo, byla to určitá série přednášek povinných. A vzpomínám si, že jsem absolvovala třeba spoustu přednášek o tom jak zacházet vlastně s novorozencem a tak dále a přijímala jsem vlastně holčičku pětiletou s Aspergerovým syndromem, takže to, že jsem toho věděla spoustu o febrilních křečích a o dětské laryngitidě mi pak v praxi vlastně nebylo vůbec, vůbec nic platné a naopak jsem nedostala spoustu informací, který bych bejvala potřebovala. Ale samozřejmě je jasný, že v té době, kdy to bylo tak jako velmi omezený, tak bylo hrozně těžký udělat něco na míru každému jednotlivému člověku. Ale věřila bych, že teď by právě ty možnosti už byly a skutečně je velká spousta akcí, z kterých je možné vybírat, takže si myslím, že při troše snahy by se skutečně dalo udělat to vzdělávání tak, aby to nebylo jenom naplňování něčeho povinného, co teda chceme mít splněno, ať už od toho máme pokoj, ale že by to mohlo mít skutečně praktický smysl. A mně osobně by se hodně líbilo, protože si pamatuju, že mi to v určitým období hodně pomáhalo, kdyby se zaměřovaly některé aktivity třeba na bazální stimulaci, na práci s tělem, na kontaktní masáže, na věci, které se potom dají vlastně použít v praxi v té rodině u těch traumatizovaných dětí.“

„Děkuji.“

„Prosím, ráda jsem to pro Vás udělala.“

Příloha 2: Přehled dávek pěstounské péče a jejich aktuální výše dle zákona o SPOD

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Výše příspěvku za kalendářní měsíc:

- 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Výše příspěvku, jedná-li se o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby:

Dítě ve věku	Dítě v I. stupni závislosti	Dítě v II. stupni závislosti	Dítě v III. stupni závislosti	Dítě v IV. stupni závislosti
Do 6 let	5 115	6 105	6 490	7 040
6 – 12 let	6 215	7 480	7 975	8 635
12 – 18 let	7 095	8 580	9 130	9 570
18 – 26 let	7 425	8 910	9 460	9 900

Odměna pěstouna

Výše odměny činí za kalendářní měsíc:

- 12 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,
- 18 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
- 30 000 Kč,
  1. je-li pečováno alespoň o 3 děti,
  2. je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost),
    - 20 000 Kč, jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě.

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje o 6 000 Kč.

Příspěvek při převzetí dítěte

Jednorázová dávka ve výši:

- 8 000 Kč, jde-li o dítě ve věku do 6 let,
- 9 000 Kč, jde-li o dítě ve věku do 12 let,
- 10 000 Kč, jde-li o dítě ve věku do 18 let.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Jednorázová dávka ve výši 25 000 Kč.

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Výše příspěvku činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč.

Vzdělávací plán

Pěstouni:

Plán na období:

Pěstouni mají zájem o tato témata:

.....
.....
.....
.....

1. Máme zájem o vzdělávání:

- a) v rozsahu max. 4hodiny (jeden seminář)
- b) celodenní
- c) víkendový pobyt
- d) týdenní pobyt

2. Máme zájem o vzdělávání pořádané:

- a) pouze v Litomyšli a blízkém okolí
Pardubice, Chrudim, Česká
Třebová, Polička
- b) i ve větší vzdálenosti (např.

3. Využijeme hlídání dětí v průběhu vzdělávání:

- a) ano
- b) ne

Připomínky pěstounů:

.....
.....
.....

Připomínky klíčového pracovníka:

.....
.....
.....